

PP-REL-001

# Ubuntu-relatiekompas en relationele legitimiteit

*Discussion Paper v0.9-RC1*

*Relationele legitimiteit als aanvullende bestuurskundige beoordelingslaag  
binnen het CIV-CARE Triage Framework*

|          |                                                       |
|----------|-------------------------------------------------------|
| Project  | CIV-CARE P001                                         |
| Status   | Discussion Paper – publicatie in consultatie          |
| Auteur   | Alexander Groenheide                                  |
| Uitgever | Stichting De Kamer van Sociale Waarden   24 juli 2026 |

*Menselijke waardigheid als fundament. Ik ben, omdat wij zijn.*

## Publicatie- en governance-metadata

| Kenmerk                  | Waarde                                                                                                                 |
|--------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Documentcode             | CIV-CARE_P001_PP-REL-001                                                                                               |
| Titel                    | Ubuntu-relatiekompas en relationele legitimiteit                                                                       |
| Subtitel                 | Relationele legitimiteit als aanvullende bestuurskundige beoordelingslaag binnen het CIV-CARE Triage Framework         |
| Versie                   | v0.9-RC1 - inhoudelijk complete release candidate voor publieke consultatie                                            |
| Publicatiedatum          | 24 juli 2026                                                                                                           |
| Auteur                   | Alexander Groenheide                                                                                                   |
| Uitgever                 | Stichting De Kamer van Sociale Waarden                                                                                 |
| Documentfamilie          | CIV-CARE P001 – Relationele legitimiteit                                                                               |
| Beoogde frameworkpositie | Kandidaat-dependency voor CIV-CARE Triage Framework v1.8                                                               |
| Normatieve status        | Niet-bindend; release candidate van een Discussion Paper voor maatschappelijk, professioneel en wetenschappelijk debat |
| Classificatie            | discussion_paper; substantive_source; consultation_publication                                                         |
| Juridische werking       | Geen zelfstandige rechtsnorm, bevoegdheid, diagnose, veiligheidsbeoordeling of bewijsfunctie                           |
| Taal                     | Nederlands                                                                                                             |
| Reikwijdte               | Bestuursfilosofie, relationele legitimiteit, zorg, sociaal domein, jeugdzorg, herstel, governance                      |

*Governancepositie: dit document introduceert geen nieuwe rollen, batches, autorisaties of wettelijke bevoegdheden. Eventuele normatieve opname volgt uitsluitend na consultatie, governancebeoordeling en formele vaststelling.*

## Versiebeheer en wijzigingsoverzicht

| Versie | Datum        | Status en wijziging                                                                   |
|--------|--------------|---------------------------------------------------------------------------------------|
| v0.1   | 24 juli 2026 | Eerste concept; introductie van relationele legitimiteit en het Ubuntu-relatiekompas. |
| v0.2   | 24 juli 2026 | Governancestructuur, eerste dependency-register en consultatiepad toegevoegd.         |

| Versie   | Datum        | Status en wijziging                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|----------|--------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| v0.3     | 24 juli 2026 | Filosofische, bestuurskundige en juridische positionering uitgebreid.                                                                                                                                                                                                                               |
| v0.9     | 24 juli 2026 | Volledige publicatietekst onverkort geconsolideerd; methodologische verantwoording, Deel I tot en met Deel IV en Deel V hoofdstukken 41–44 toegevoegd.                                                                                                                                              |
| v0.9-RC1 | 25 juli 2026 | Fase A afgerond: Deel VI Governance, pilot en implementatie; Deel VII Debat, consultatie en onderzoek; publicatiebijlagen, begrippenregister, dependency- en governance-impactmatrix, consultatieformulier, bronnenkader en pre-publicatiecontrole toegevoegd. Bestaande inhoud onverkort behouden. |

### Dependency-register – governancegrondslag

| Document                                                 | Relatie tot PP-REL-001                                                                                              |
|----------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Governance-handboek CIV-CARE v1.0 en versie-update v1.1  | Hoogste interne governancegrondslag voor rolzuiverheid, machtsspreiding, privacy, audit, escalatie en versiebeheer. |
| Rollenreglement en Formeel Rollenreglement CIV-CARE v1.0 | Begrenzen wie reflectie, herstel, netwerkwerking, toetsing en advisering mag uitvoeren.                             |
| Bijlage I – Rechten- en Batchesmatrix per Rol            | Bevestigt dat het kompas geen impliciete rechten of nieuwe autorisaties creëert.                                    |
| Bijlage II – Rechtenmatrix per Batch                     | Bevestigt contextgebonden toegang en uitsluiting van rolvermenging.                                                 |
| Bijlage X – Referentiestijl Externe Bronnen              | Leidend voor de uiteindelijke externe bronnen- en publicatiereferenties.                                            |
| Position Paper Gebruikswijzer                            | Bevestigt dat position papers geen bewijsautomaat, diagnose of vervanging van broncontrole zijn.                    |

## Dependency-register – positionpaperfamilie

| Reeks / paper                                                               | Type afhankelijkheid       | Functionele relatie                                                                                                                               |
|-----------------------------------------------------------------------------|----------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| HPP003 / SHPP003-01 t/m 08 – Herstelreeks                                   | Direct inhoudelijk         | Herstel van vastgelopen zorgrelaties, directe communicatie, sociaal netwerk, autonomie, proportionaliteit en herstel zonder winnaar of verliezer. |
| HPP004 / beschikbare SHPP004-papers – Vertrouwenspoor                       | Direct inhoudelijk         | Vertrouwen, machtsconcentratie, institutionele druk, federatieve governance, digitale autonomie, juridisering en netwerklegitimiteit.             |
| HPP005 / SHPP005-01 t/m 08 – Shared Decision Making                         | Direct inhoudelijk         | Betekenisvolle participatie, informed consent, machtsongelijkheid, pseudo-participatie en legitimiteit van besluitvorming.                        |
| P001 Escalatiespoor – belemmering directe communicatie                      | Contextueel en signalerend | Onderzoekt blokkade van rechtstreeks contact en relationeel herstel.                                                                              |
| P001 Escalatiespoor – indirecte participatie en stemvervanging              | Contextueel en signalerend | Onderzoekt wanneer vertegenwoordiging de eigen stem verdringt.                                                                                    |
| P001 Escalatiespoor – informele derden en schijnmandaat                     | Contextueel en signalerend | Onderzoekt feitelijke invloed zonder transparant mandaat.                                                                                         |
| P001 Escalatiespoor – narratiefvorming en dossierconstructie                | Direct inhoudelijk         | Onderzoekt dossierbeelden, epistemische schade en institutionele betekenisgeving.                                                                 |
| P001 Escalatiespoor – structurele zorgafhankelijkheid en netwerkuitsluiting | Direct inhoudelijk         | Onderzoekt afhankelijkheid, institutionele vervanging en sociaal netwerk.                                                                         |
| P001 Escalatiespoor – triangulatie in zorg- en beschermingsketens           | Direct inhoudelijk         | Onderzoekt indirecte relaties, coalities en escalatoire communicatiepatronen.                                                                     |
| P001 Escalatiespoor – uitsluiting sociaal netwerk als systeeminterventie    | Direct inhoudelijk         | Onderzoekt relationele en systeemgevolgen van netwerkverlies.                                                                                     |
| P001 Escalatiespoor – verantwoordelijkheidsdiffusie en ketenafscherming     | Direct inhoudelijk         | Onderzoekt ketenniveau, cumulatieve belasting en aanspreekbaarheid.                                                                               |
| P001 Escalatiespoor – zorg zonder afbouw en ontbrekende exitstrategie       | Direct inhoudelijk         | Onderzoekt tijdelijkheid, afhankelijkheid en herstel- of beëindigingscriteria.                                                                    |
| Kandidaat-position paper Dader-/Slachtofferpositionering v0.2               | Direct consultatief        | Borgt dat relationele reflectie geen symmetrisering, victim blaming of rolfixatie veroorzaakt.                                                    |
| Aanvullende paper Institutioneel Daderverlengstuk                           | Contextueel                | Onderzoekt institutionele doorwerking van schadelijke of eenzijdige narratieven.                                                                  |

| Reeks / paper                                          | Type afhankelijkheid | Functionele relatie                                                                 |
|--------------------------------------------------------|----------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| Aanvullende paper Vluchtgedrag als Beschermingssignaal | Contextueel          | Onderzoekt terugtrekking, bescherming en het risico van foutieve duiding als onwil. |
| Aanvullende paper Regie op Escalatoire Dynamieken      | Contextueel          | Onderzoekt vroegtijdige ordening, regie en proportionele escalatiebeheersing.       |

*Statusregel: PP-REL-001 ondersteunt en verbindt bestaande position papers, maar wijzigt hun status, inhoud of toepasbaarheid niet. Zolang PP-REL-001 een Discussion Paper is, is de afhankelijkheid uitsluitend inhoudelijk en consultatief.*

# Inhoudsopgave

## Colofon

## Voorwoord

## Leeswijzer

## Methodologische verantwoording

- Hoe deze position paper gelezen moet worden
- Onderscheid tussen beschrijving, normatieve stelling en hypothese
  - Beschrijvende uitspraken
  - Normatieve uitspraken
  - Hypothesen en onderzoeksvragen
- Geen zelfstandig juridisch criterium
- Geen vervanging van veiligheidsbeoordeling
- Geen verplichte verzoening
- Geen bewijsautomaat of schuldmodel
- Gebruik van persoonlijke en praktijkgerichte ervaringen
- Filosofische bronnen als perspectieven, niet als autoriteiten
- CIV-CARE als ontwikkelcontext
- Criteria voor verdere ontwikkeling

## Deel I – Aanleiding, probleemstelling en positionering

### 1. De paradox van zorgvuldige besluitvorming

- 1.1 Correcte procedure en verloren vertrouwen
- 1.2 Ervaren rechtvaardigheid is niet hetzelfde als gelijk krijgen
- 1.3 De relationele gevolgen van institutioneel handelen
- 1.4 De opeenstapeling van systemen
- 1.5 Van inhoudelijk conflict naar relationele escalatie

### 2. Probleemstelling

- 2.1 De onderbelichte beoordelingsdimensie
- 2.2 De reductie van persoon tot dossierpositie
- 2.3 Pseudo-participatie
- 2.4 De valse tegenstelling tussen veiligheid en relatie
- 2.5 Relationele schade als blinde vlek
- 2.6 Centrale probleemstelling

### 3. Centrale vraag, deelvragen en doelstelling

- 3.1 Centrale vraag
- 3.2 Conceptuele deelvragen
- 3.3 Praktijkgerichte deelvragen
- 3.4 Governancevragen
- 3.5 Kritische deelvragen
- 3.6 Doelstelling

### 4. Reikwijdte en begrenzing

- 4.1 Toepassingsdomeinen
- 4.2 Niet beperkt tot professionele relaties
- 4.3 Geen universele plicht tot behoud van relaties
- 4.4 Geen gelijkstelling van perspectieven
- 4.5 Geen nieuwe registratiecategorie
- 4.6 Geen onbegrensde dataverzameling

## **5. Positionering binnen CIV-CARE P001**

- 5.1 Triage als ordening, niet als eindconclusie
- 5.2 Position papers als referentiekader
- 5.3 Relatie met HPP003 – herstel van impasse
- 5.4 Relatie met HPP004 – het Vertrouwenspoor
- 5.5 Relatie met HPP005 – Shared Decision Making
- 5.6 Relatie met het Escalatiespoor
- 5.7 Relatie met het Governance-handboek
- 5.8 Transversale reflectielaag, geen vierde spoor

## **6. Status, consultatie en governancepad**

- 6.1 Status van versie 0.9
- 6.2 Consultatiegroepen
- 6.3 Consultatievragen
- 6.4 Versiepad
- 6.5 Criteria voor een GO-besluit
- 6.6 Mogelijke uitkomst: NO-GO

## **Deel II – Filosofische en ethische grondslag**

### **7. Waarom een filosofische grondslag noodzakelijk is**

- 7.1 Instrumenten dragen altijd een mensbeeld
- 7.2 Filosofie als kritische discipline
- 7.3 Kritische synthese in plaats van één doctrine
- 7.4 Het risico van normatieve overbelasting

### **8. Ubuntu: menselijkheid in verbondenheid**

- 8.1 Geen enkelvoudige definitie
- 8.2 De relationele persoon
- 8.3 Menswaardigheid als wederzijdse erkenning
- 8.4 Ubuntu en verantwoordelijkheid
- 8.5 Ubuntu en het sociale netwerk
- 8.6 Ubuntu is geen collectivisme
- 8.7 Ubuntu en conflict
- 8.8 Ubuntu als vraag binnen bestuur

### **9. Martin Buber: van dossierobject naar gesprekspartner**

- 9.1 Ik-Het en Ik-Jij
- 9.2 De noodzakelijke en gevaarlijke functie van dossiers
- 9.3 De ander als gesprekspartner
- 9.4 Grenzen van wederkerigheid
- 9.5 Buber en directe communicatie
- 9.6 Bestuurlijke betekenis

### **10. Emmanuel Levinas: verantwoordelijkheid tegenover kwetsbaarheid**

- 10.1 Ethiek vóór beheersing
- 10.2 De kwetsbaarheid van de ander
- 10.3 Asymmetrische verantwoordelijkheid
- 10.4 Het gezicht en de categorie
- 10.5 Relationele legitimiteit en verantwoordelijkheid

### **11. Hannah Arendt: pluraliteit, stem en publieke ruimte**

- 11.1 Pluraliteit als uitgangspunt
- 11.2 Het recht om te verschijnen
- 11.3 Pluraliteit en waarheid

11.4 Macht en stem

11.5 Arendt en gezamenlijke wereld

## **12. Systeemdenken: relaties, terugkoppeling en onbedoelde gevolgen**

12.1 Van individuele oorzaak naar interactiepatroon

12.2 Positieve en negatieve terugkoppeling

12.3 Emergentie

12.4 Het netwerk als dynamisch systeem

12.5 Hefboompunten

## **13. Herstelgerichte benaderingen: schade, verantwoordelijkheid en toekomst**

13.1 Van overtreding naar schade

13.2 Herstel is geen terugkeer naar vroeger

13.3 Verantwoordelijkheid zonder onmiddellijke schuldstrijd

13.4 Voorwaarden voor herstel

13.5 Relationele legitimiteit als preventief herstel

## **14. Positieve Gezondheid en samenredzaamheid**

14.1 Meer dan probleemreductie

14.2 Zelfredzaamheid en haar grenzen

14.3 Samenredzaamheid

## **15. Synthese: naar een bestuursfilosofie van relationele legitimiteit**

### **Deel III – Relationele legitimiteit als aanvullende beoordelingslaag**

#### **16. Waarom een aanvullende vorm van legitimiteit?**

16.1 Legitimiteit is meerlagig

16.2 Een besluit kan op verschillende lagen tegelijk tekortschieten

16.3 Relationele legitimiteit is niet hetzelfde als tevredenheid

16.4 De relationele dimensie van uitvoering

#### **17. Werkdefinitie van relationele legitimiteit**

17.1 Voorgestelde definitie

17.2 Erkenning van de persoon

17.3 Betekenisvolle participatie

17.4 Aandacht voor betekenisvolle relaties

17.5 Macht en afhankelijkheid

17.6 Proportionaliteit van relationele schade

17.7 Herstel- en heroverwegingsvermogen

#### **18. Relationele legitimiteit en vertrouwen**

18.1 Vertrouwen is geen voorwaarde voor rechten

18.2 Betrouwbaarheid vóór vertrouwen

18.3 Vertrouwen kan asymmetrisch zijn

18.4 Vertrouwen en controle zijn geen eenvoudige tegenpolen

18.5 Herstel van vertrouwen

#### **19. Relationele schade**

19.1 Werkdefinitie

19.2 Communicatieve schade

19.3 Epistemische schade

19.4 Netwerkschade

19.5 Reputatieschade

19.6 Afhangelijkheidsschade

19.7 Tijdsschade

19.8 Cumulatieve relationele schade

19.9 Geen automatische juridische kwalificatie

## **20. Relationale winst en relationele veerkracht**

20.1 Werkdefinitie

20.2 Voorbeelden van relationele winst

20.3 Relationale veerkracht

20.4 Geen verplichte positieve uitkomst

## **21. Relatieel legitimiteitskort**

21.1 Werkdefinitie

21.2 Mogelijke signalen

21.3 Acute en chronische tekorten

21.4 Organisatorische en persoonlijke oorzaken

## **22. Relationale proportionaliteit en subsidiariteit**

22.1 Relationale proportionaliteit

22.2 Relationale subsidiariteit

22.3 De minst relationeel schadelijke passende interventie

22.4 Tijdelijkheid en heroverweging

## **23. Macht, afhankelijkheid en ongelijkheid**

23.1 Institutionele macht

23.2 Informele macht

23.3 Kinderen en jongeren

23.4 Dader-slachtofferpositionering

23.5 De macht van de meerderheid

## **24. Bezwaren en risico's**

24.1 Het begrip is te vaag

24.2 Het voegt niets nieuws toe

24.3 Het kan rechten relativiseren

24.4 Het kan slachtoffers onder druk zetten

24.5 Het kan nieuwe bureaucratie veroorzaken

24.6 Het kan veranderen in een scoremodel

24.7 Het kan institutionele taal zonder institutionele verandering worden

24.8 Het kan schadelijke gemeenschappen idealiseren

## **25. Voorlopige normatieve beginselen**

25.1 Beginselen

## **Deel IV – Het Ubuntu-relatiekompas**

### **26. Functie en ontwerpprincipes**

26.1 Doel

26.2 Geen diagnose- of taxatie-instrument

26.3 Situatiegericht

26.4 Meervoudig perspectief

26.5 Proportionele toepassing

26.6 Herhaalbaarheid

### **27. De twee toegangspoorten**

27.1 Toegangspoort A – Rechtmatigheid en veiligheid

27.2 Toegangspoort B – Vrijwilligheid en machtspositie

### **28. De zes dimensies van het Ubuntu-relatiekompas**

#### **29. Dimensie 1 – Betrouwbaarheid en vertrouwen**

29.1 Centrale vraag

29.2 Reflectievragen

29.3 Mogelijke signalen van versterking

29.4 Mogelijke signalen van verzwakking

### **30. Dimensie 2 – Wederkerigheid en participatie**

30.1 Centrale vraag

30.2 Reflectievragen

30.3 Wederkerigheid in ongelijke rollen

### **31. Dimensie 3 – Gelijkwaardigheid en machtsbalans**

31.1 Centrale vraag

31.2 Reflectievragen

31.3 Gelijkwaardigheid zonder gelijkheid van functie

### **32. Dimensie 4 – Verbondenheid en relationele grenzen**

32.1 Centrale vraag

32.2 Reflectievragen

32.3 Grenzen als relationele zorg

### **33. Dimensie 5 – Zelfregie en samenredzaamheid**

33.1 Centrale vraag

33.2 Reflectievragen

33.3 Zelfregie is meer dan keuze aanbieden

### **34. Dimensie 6 – Gemeenschapskracht en herstelvermogen**

34.1 Centrale vraag

34.2 Reflectievragen

34.3 Gemeenschapskracht is geen onbeperkte beschikbaarheid

### **35. De relationele profielweergave**

35.1 Geen totaalscore

35.2 Kwalitatieve status per dimensie

35.3 Verplichte toelichting

### **36. Stappenplan voor toepassing**

Stap 1 – Formuleer de beslissing of interventie

Stap 2 – Bepaal doel, grondslag en urgentie

Stap 3 – Breng betrokkenen en relaties proportioneel in kaart

Stap 4 – Scheid feiten, perspectieven en onzekerheden

Stap 5 – Beoordeel de toegangspoorten

Stap 6 – Bespreek de zes dimensies

Stap 7 – Ontwikkel alternatieven

Stap 8 – Bepaal relationele waarborgen

Stap 9 – Leg besluit en afwijkingen vast

Stap 10 – Evalueer de werkelijke gevolgen

### **37. Minimale verslaglegging**

### **38. Rollen en bevoegdheden**

38.1 Deelnemer

38.2 Interviewer of gespreksbegeleider

38.3 Herstelbegeleider

38.4 Netwerkverbinder

38.5 Toetser

38.6 Waardencommissie

38.7 Bestuur

### **39. Situaties waarin toepassing wordt beperkt of achterwege blijft**

### **40. Voorlopige conclusie van Deel IV**

## **Deel V – Samengestelde praktijksituaties en toepassingsanalyse**

### **41. Methodiek voor de casuïstiek**

- 41.1 Doel van dit deel
- 41.2 Samengestelde en fictieve situaties
- 41.3 Vier analyselagen
  - Laag 1 – Klassieke besluitvormingslogica
  - Laag 2 – Toegangspoorten
  - Laag 3 – De zes dimensies
  - Laag 4 – Handelingsalternatieven en waarborgen
- 41.4 Geen verplichting tot consensus
- 41.5 Aandacht voor taal
- 41.6 Aandacht voor tijd

### **42. Casus I – Emotionele escalatie binnen een partnerrelatie**

- 42.1 Situatieschets
- 42.2 Klassieke benadering van het conflict
- 42.3 Toegangspoort A – Veiligheid en begrenzing
- 42.4 Toegangspoort B – Vrijwilligheid en machtspositie
- 42.5 Dimensie 1 – Betrouwbaarheid en vertrouwen
- 42.6 Dimensie 2 – Wederkerigheid en participatie
  - Fase A – Erkenning zonder feitelijke instemming
  - Fase B – Feitelijke en persoonlijke positionering
- 42.7 Dimensie 3 – Gelijkwaardigheid en machtsbalans
- 42.8 Dimensie 4 – Verbondenheid en relationele grenzen
- 42.9 Dimensie 5 – Zelfregie en samenredzaamheid
- 42.10 Dimensie 6 – Gemeenschapskracht en herstelvermogen
- 42.11 Stabiliserende gespreksinterventie
- 42.12 Relationeel profiel
- 42.13 Leerpunten

### **43. Casus II – Wmo-ondersteuning en een overbelast sociaal netwerk**

- 43.1 Situatieschets
- 43.2 Klassieke benadering
- 43.3 Toegangspoorten
- 43.4 Betrouwbaarheid en vertrouwen
- 43.5 Wederkerigheid en participatie
- 43.6 Gelijkwaardigheid en machtsbalans
- 43.7 Verbondenheid en grenzen
- 43.8 Zelfregie en samenredzaamheid
- 43.9 Gemeenschapskracht en herstelvermogen
- 43.10 Minder relationeel schadelijke passende interventie
- 43.11 Relationeel profiel
- 43.12 Leerpunten

### **44. Casus III – Veiligheidsmelding, dader-slachtofferpositionering en ouder-kindrelaties**

- 44.1 Situatieschets
- 44.2 Klassieke veiligheidsbenadering
- 44.3 Toegangspoort A – Veiligheid
- 44.4 Toegangspoort B – Vrijwilligheid en machtspositie
- 44.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen
- 44.6 Wederkerigheid en participatie

- 44.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans
- 44.8 Verbondenheid en relationele grenzen
- 44.9 Zelfregie en samenredzaamheid
- 44.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen
- 44.11 Alternatieve formulering van een tijdelijke veiligheidsbeslissing
- 44.12 Relationeel profiel
- 44.13 Leerpunten
- 45. Onderwijs, passend onderwijs en relationele uitsluiting
  - 45.1 Samengestelde praktijksituatie
  - 45.2 Klassieke besluitvormingslogica
  - 45.3 De relationele kernvraag
  - 45.4 Toegangspoort A – rechtmatigheid en veiligheid
  - 45.5 Toegangspoort B – vrijwilligheid en machtspositie
  - 45.6 Betrouwbaarheid en vertrouwen
  - 45.7 Wederkerigheid en participatie
  - 45.8 Gelijkwaardigheid en machtsbalans
  - 45.9 Verbondenheid en relationele grenzen
  - 45.10 Zelfregie en samenredzaamheid
  - 45.11 Gemeenschapskracht en herstelvermogen
  - 45.12 Relationeel zorgvuldige beslisformulering
  - 45.13 Relationeel profiel
  - 45.14 Leerpunten
- 46. Schuldhulpverlening, bestaanszekerheid en afhankelijkheidsmacht
  - 46.1 Samengestelde praktijksituatie
  - 46.2 Bestaanszekerheid als relationele voorwaarde
  - 46.3 Toegangspoort A – rechtmatigheid en urgentie
  - 46.4 Toegangspoort B – vrijwilligheid en machtspositie
  - 46.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen
  - 46.6 Wederkerigheid en participatie
  - 46.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans
  - 46.8 Verbondenheid en relationele grenzen
  - 46.9 Zelfregie en samenredzaamheid
  - 46.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen
  - 46.11 Alternatieve aanpak
  - 46.12 Relationeel profiel
  - 46.13 Leerpunten
- 47. Jeugdzorg en langdurige onderbreking van gezinsrelaties
  - 47.1 Samengestelde praktijksituatie
  - 47.2 Geen vooraf gekozen uitkomst
  - 47.3 Toegangspoort A – veiligheid, ontwikkeling en rechtmatigheid
  - 47.4 Toegangspoort B – stem van het kind en machtspositie
  - 47.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen
  - 47.6 Wederkerigheid en participatie
  - 47.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans
  - 47.8 Verbondenheid en relationele grenzen
  - 47.9 Zelfregie en samenredzaamheid
  - 47.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

47.11 Relationeel zorgvuldige herijking

47.12 Relationeel profiel

47.13 Leerpunten

48. Burgerinitiatieven, informele zorg en institutionele erkenning

48.1 Samengestelde praktijksituatie

48.2 Institutionele erkenning zonder institutionalisering

48.3 Toegangspoort A – veiligheid, privacy en bevoegdheid

48.4 Toegangspoort B – vrijwilligheid en invloed

48.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen

48.6 Wederkerigheid en participatie

48.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

48.8 Verbondenheid en relationele grenzen

48.9 Zelfregie en samenredzaamheid

48.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

48.11 Voorstel voor een relationeel samenwerkingsmandaat

48.12 Relationeel profiel

48.13 Leerpunten

49. Digitale besluitvorming, AI en relationele legitimiteit

49.1 Samengestelde praktijksituatie

49.2 AI als ondersteuning, niet als relationeel subject

49.3 Toegangspoort A – rechtmatigheid, veiligheid en gegevensbescherming

49.4 Toegangspoort B – vrijwilligheid en informatieasymmetrie

49.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen

49.6 Wederkerigheid en participatie

49.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

49.8 Verbondenheid en relationele grenzen

49.9 Zelfregie en samenredzaamheid

49.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

49.11 Minimale AI-waarborgen binnen PP-REL-001

49.12 Relationeel profiel

49.13 Leerpunten

50. Federatieve samenwerking en netwerklegitimiteit

50.1 Samengestelde praktijksituatie

50.2 Federatie is meer dan samenwerking

50.3 Toegangspoort A – bevoegdheid, aansprakelijkheid en veiligheid

50.4 Toegangspoort B – vrijwilligheid en netwerktoetreding

50.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen

50.6 Wederkerigheid en participatie

50.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

50.8 Verbondenheid en relationele grenzen

50.9 Zelfregie en samenredzaamheid

50.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

50.11 Voorlopige beginselen van netwerklegitimiteit

50.12 Relationeel profiel

50.13 Leerpunten

51. Vergelijkende lessen uit de casuïstiek

51.1 Doel van de vergelijking

51.2 Terugkerend mechanisme 1 – tijdelijke maatregelen worden structureel

51.3 Terugkerend mechanisme 2 – informatie wordt identiteit

51.4 Terugkerend mechanisme 3 – participatie zonder invloed

51.5 Terugkerend mechanisme 4 – onzichtbare machtsasymmetrie

51.6 Terugkerend mechanisme 5 – netwerk wordt geïdealiseerd of uitgesloten

51.7 Terugkerend mechanisme 6 – verantwoordelijkheid raakt verspreid

51.8 Terugkerend mechanisme 7 – herstel wordt te laat georganiseerd

51.9 Domeinspecifieke grenzen

51.10 Voorlopige hypothesen voor consultatie en onderzoek

51.11 Samenvattende ontwerpcriteria voor het Ubuntu-relatiekompas

51.12 Overgang naar Deel VI

Deel VI - Governance, pilot en implementatie

52. Governancepositie binnen CIV-CARE P001

53. Status, normatieve werking en besluitvorming

54. Rollen, functiescheiding en mandaten

55. Besluitrechten, verantwoordelijkheden en escalatie

56. Privacy, gegevensbescherming en digitale autonomie

57. Pilotontwerp voor gecontroleerde toepassing

58. Competenties, opleiding en professionele ondersteuning

59. Audit, evaluatie en leermechanismen

60. GO, Conditional GO en NO-GO

61. Dependencybeheer en wijzigingsimpact

62. Implementatieroadmap en beheersing van schaalvergroting

Deel VII - Debat, consultatie en onderzoek

63. Publiek debat als onderdeel van legitimiteit

64. Normatieve kernvragen

65. Kritische tegenargumenten en mogelijke weerleggingen

66. Juridische onderzoeksvragen

67. Wetenschappelijke onderzoeksagenda

68. Consultatiemethode en deelnemersgroepen

69. Reactieregister, minderheidsstandpunten en transparantie

70. Rol van de Waardencommissie

71. Versieroute van v0.9-RC1 naar v1.0

72. Open onderzoeksvragen en maatschappelijke ontwikkelruimte

Publicatiebijlagen

Bijlage A - Begrippenregister

Bijlage B - Dependency-matrix

Bijlage C - Governance-impactmatrix

Bijlage D - Casusoverzicht en toepassingsgrenzen

Bijlage E - Consultatieformulier

Bijlage F - Bronnen- en literatuurkader

Bijlage G - Versie-, wijzigings- en besluitregister

Bijlage H - Pre-publicatiecontrole en citeerinstructie

## Colofon

**Documentcode** CIV-CARE P001 – PP-REL-001

**Titel** Ubuntu-relatiekompas en relationele legitimiteit

**Subtitel** *Relationele legitimiteit als aanvullende bestuurskundige beoordelingslaag binnen het CIV-CARE Triage Framework*

**Status** Discussion Paper

**Versie** 0.9

### Classificatie

- Discussion Paper
- Substantive Source
- Publicatie in consultatie

### Project

CIV-CARE P001

### Auteur

Alexander Groenheide

### Uitgever

Stichting De Kamer van Sociale Waarden

## Voorwoord

Elke samenleving ontwikkelt in de loop van haar geschiedenis mechanismen om conflicten op te lossen, veiligheid te waarborgen en publieke middelen rechtvaardig te verdelen. Die mechanismen krijgen vorm in wetten, instituties, professionele standaarden en bestuurlijke procedures. Zij vormen het fundament waarop burgers mogen vertrouwen dat besluiten zorgvuldig, controleerbaar en rechtmatig tot stand komen.

Toch blijkt in de dagelijkse praktijk dat zorgvuldig handelen niet altijd als zorgvuldig wordt ervaren.

Mensen kunnen zich gehoord voelen zonder gelijk te krijgen. Evenzeer kunnen zij zich ongehoord voelen terwijl alle procedures correct zijn gevolgd. Juist in dat spanningsveld tussen formele zorgvuldigheid en ervaren rechtvaardigheid ontstaat de aanleiding voor deze position paper.

Deze publicatie vertrekt vanuit de observatie dat besluitvorming niet uitsluitend gevolgen heeft voor rechten, plichten en voorzieningen, maar ook voor menselijke relaties. Iedere interventie beïnvloedt vertrouwen. Zij beïnvloedt de bereidheid van mensen om opnieuw samen te werken. Zij beïnvloedt de manier waarop burgers naar professionals kijken en professionals naar burgers.

Toch wordt deze relationele dimensie zelden expliciet onderdeel van bestuurlijke afwegingen.

Binnen het Nederlandse bestuursrecht bestaan uitgebreide kaders voor rechtmatigheid, proportionaliteit, subsidiariteit en motivering. Binnen de professionele praktijk bestaan kwaliteitsstandaarden, richtlijnen en protocollen. Binnen de democratische rechtsstaat bestaan instituties die legitimiteit waarborgen.

Deze position paper stelt niet dat deze kaders tekortschieten.

Zij stelt evenmin dat nieuwe wettelijke normen noodzakelijk zijn.

De centrale vraag is eenvoudiger en tegelijkertijd fundamenteler.

### **Kan zorgvuldig bestuur volledig zijn wanneer de kwaliteit van menselijke relaties geen expliciet onderdeel vormt van de beoordeling?**

Vanuit die vraag wordt het begrip **relationele legitimiteit** geïntroduceerd.

Relationele legitimiteit is geen juridisch criterium en pretendeert dat ook niet te zijn. Zij vormt evenmin een alternatief voor democratische of bestuurlijke legitimiteit. De gedachte die in deze paper wordt verkend, is bescheidener én ambitieuzer tegelijk: misschien vraagt een samenleving die steeds complexer wordt niet alleen om betere regels, maar ook om een explicietere aandacht voor de relaties waarbinnen die regels functioneren.

De inspiratie hiervoor wordt gevonden in de Ubuntu-filosofie, waarin menselijke waardigheid niet los wordt gezien van de gemeenschap. Ubuntu vormt echter niet de enige bron. Ook inzichten uit de dialogische filosofie, herstelgericht werken, systeemdenken, relationele ethiek en bestuurskunde dragen bij aan de ontwikkeling van het voorgestelde denkkader.

Deze paper is daarom geen pleidooi vóór Ubuntu als levensbeschouwing. Zij is een onderzoek naar de vraag of verschillende filosofische en bestuurskundige tradities gezamenlijk kunnen bijdragen aan een rijkere manier van kijken naar besluitvorming.

Het document heeft nadrukkelijk de status van **Discussion Paper**. Dat betekent dat de beschreven begrippen, modellen en voorstellen niet als afgeronde theorie worden gepresenteerd. Integendeel. De auteurs beschouwen deze publicatie als een uitnodiging aan professionals, bestuurders, onderzoekers, ervaringsdeskundigen en maatschappelijke organisaties om gezamenlijk te onderzoeken of relationele legitimiteit een zinvolle aanvulling kan vormen op bestaande bestuurskundige inzichten.

Wanneer deze paper erin slaagt nieuwe vragen op te roepen, heeft zij haar eerste doel bereikt.

Wanneer zij bovendien bijdraagt aan een gesprek waarin mensen met verschillende achtergronden elkaar beter begrijpen, sluit zij aan bij het uitgangspunt waarmee CIV-CARE is ontwikkeld: dat duurzame besluitvorming uiteindelijk niet alleen wordt gedragen door instituties, maar vooral door mensen die bereid zijn verantwoordelijkheid voor elkaar te nemen.

## Leeswijzer

Deze publicatie is opgebouwd als een **bestuursfilosofische discussion paper**. Zij is niet geschreven als beleidsdocument, handleiding of wetenschappelijke dissertatie, maar als een zorgvuldig gestructureerde uitnodiging tot reflectie en maatschappelijk debat.

Om die reden heeft ieder hoofdstuk een eigen functie.

Het eerste deel beschrijft de aanleiding en probleemstelling die hebben geleid tot de ontwikkeling van het begrip *relationele legitimiteit*. Vervolgens wordt in het tweede deel de filosofische basis gelegd. Daarbij worden inzichten uit Ubuntu, dialogische filosofie, relationele ethiek, systeemdenken en herstelgericht werken met elkaar in verband gebracht. Deze tradities worden niet gepresenteerd als concurrerende theorieën, maar als complementaire perspectieven op menselijke verbondenheid.

In het derde deel wordt het begrip **relationele legitimiteit** uitgewerkt tot een bestuurskundig concept. Daarbij wordt tevens het **Ubuntu-relatiekompas** geïntroduceerd als reflectie-instrument voor complexe besluitvorming.

Het vierde deel onderzoekt hoe deze inzichten zich verhouden tot de bestaande governance van het CIV-CARE Triage Framework. Daarbij wordt nadrukkelijk onderscheid gemaakt tussen normatieve voorstellen, beschrijvende analyses en onderwerpen die nog verdere wetenschappelijke of maatschappelijke uitwerking behoeven.

De publicatie sluit af met een consultatiekader, een overzicht van open onderzoeksvragen en een roadmap voor mogelijke verdere ontwikkeling.

De lezer wordt uitgenodigd deze paper niet te benaderen als een verzameling antwoorden, maar als een systematisch opgebouwde verkenning van een vraag die in toenemende mate relevant lijkt te worden voor bestuur, zorg en samenleving:

**Welke plaats verdient de kwaliteit van menselijke relaties binnen zorgvuldig bestuur?**

## Methodologische verantwoording

### Hoe deze position paper gelezen moet worden

Deze publicatie onderzoekt of **relationele legitimiteit** kan functioneren als aanvullende bestuurskundige beoordelingslaag binnen het CIV-CARE Triage Framework. De tekst combineert filosofische reflectie, bestuurskundige analyse, governance-vraagstukken en praktijkgerichte hypothesen. Daardoor is het noodzakelijk vooraf duidelijk te maken welke status de verschillende onderdelen hebben en welke conclusies er juist niet aan mogen worden verbonden.

PP-REL-001 is geen wetenschappelijke dissertatie, geen juridisch advies, geen klinische richtlijn en geen operationeel triageprotocol. Het is een **Discussion Paper**: een inhoudelijk uitgewerkte uitnodiging om een nieuw begrip kritisch te onderzoeken, te toetsen en waar nodig te verwerpen, te begrenzen of verder te ontwikkelen.

De paper presenteert daarom geen afgeronde doctrine. Zij maakt een denkruimte zichtbaar.

### Onderscheid tussen beschrijving, normatieve stelling en hypothese

Binnen deze publicatie worden drie soorten uitspraken gebruikt.

#### Beschrijvende uitspraken

Beschrijvende uitspraken geven weer hoe een begrip, werkwijze of bestaand kader in deze paper wordt begrepen. Voorbeelden zijn de beschrijving van juridische legitimiteit, bestuurlijke zorgvuldigheid, Shared Decision Making, herstelgericht werken of de bestaande architectuur van CIV-CARE.

Een beschrijvende uitspraak pretendeert niet automatisch dat de beschreven praktijk overal hetzelfde functioneert. Verschillen tussen organisaties, beroepsgroepen, gemeenten en rechtsgebieden blijven mogelijk.

#### Normatieve uitspraken

Normatieve uitspraken geven aan welke waarden of uitgangspunten volgens deze position paper richtinggevend zouden moeten zijn. Voorbeelden zijn:

- menselijke waardigheid behoort niet te worden gereduceerd tot procedurele naleving;
- betrokkenen behoren zoveel mogelijk als deelnemer en niet uitsluitend als object van besluitvorming te worden behandeld;
- relationele schade behoort zichtbaar te worden meegewogen wanneer een interventie relaties ingrijpend verandert;
- herstel behoort serieus te worden onderzocht voordat escalatie als duurzame oplossing wordt beschouwd, voor zover veiligheid en rechtsbescherming dat toelaten.

Deze uitspraken zijn voorstellen voor debat. Zij hebben binnen versie 0.9 geen bindende werking.

### Hypothesen en onderzoeksvragen

Sommige onderdelen van deze paper zijn nadrukkelijk hypothetisch. Dat geldt onder meer voor de veronderstelling dat een expliciete relationele reflectie:

- de kwaliteit van besluitvorming kan verbeteren;
- escalatie eerder zichtbaar kan maken;
- de duurzaamheid van interventies kan vergroten;
- gevoelens van procedurele uitsluiting kan verminderen;
- sociale netwerken beter kan benutten;
- herstel kan ondersteunen zonder afbreuk te doen aan noodzakelijke bescherming.

Deze mogelijke effecten zijn niet in deze paper empirisch bewezen. Zij vormen aanleiding voor consultatie, praktijkonderzoek en verdere wetenschappelijke toetsing.

## Geen zelfstandig juridisch criterium

Relationele legitimiteit wordt in deze publicatie niet gepresenteerd als een zelfstandige rechtsnorm.

De term mag daarom niet worden gebruikt alsof een besluit juridisch onrechtmatig is uitsluitend omdat een betrokkene het relationeel beschadigend ervaart. Evenmin kan op basis van deze paper worden geconcludeerd dat een wettelijke bevoegdheid niet mag worden gebruikt wanneer daardoor spanning, afstand of verdriet ontstaat.

Juridische beoordeling blijft plaatsvinden aan de hand van het toepasselijke recht, waaronder waar relevant:

- wettelijke bevoegdheden;
- algemene beginselen van behoorlijk bestuur;
- grond- en mensenrechten;
- proportionaliteit;
- subsidiariteit;
- zorgvuldigheid;
- motivering;
- hoor en wederhoor;
- privacy- en gegevensbescherming;
- toegang tot bezwaar, beroep of andere rechtsbescherming.

Relationele legitimiteit kan hoogstens bijdragen aan een bredere reflectie op de wijze waarop een bevoegdheid wordt toegepast, uitgelegd, begrensd en geëvalueerd.

## Geen vervanging van veiligheidsbeoordeling

Het Ubuntu-relatiekompas is geen veiligheidsinstrument en mag niet als zodanig worden gebruikt.

Het kompas:

- stelt geen risico vast;
- bepaalt niet of sprake is van huiselijk geweld, kindermishandeling, strafbaar gedrag of psychiatrische ontregeling;
- vervangt geen professionele veiligheidsbeoordeling;
- vervangt geen medische, gedragskundige of forensische expertise;
- geeft geen oordeel over de betrouwbaarheid van verklaringen;
- bepaalt niet of contact tussen personen veilig of verantwoord is.

Wanneer sprake is van acute of ernstige onveiligheid, kan onmiddellijke bescherming noodzakelijk zijn. In zulke omstandigheden kan afstand, begrenzing, toezicht of beëindiging van contact relationeel pijnlijk maar desondanks verantwoord en noodzakelijk zijn.

De relationele vraag verschuift dan. Zij luidt niet langer: *hoe behouden wij deze relatie?* maar:

*Hoe beschermen wij betrokkenen zorgvuldig, zonder meer relationele schade te veroorzaken dan voor die bescherming noodzakelijk is?*

## Geen verplichte verzoening

Relationeel herstel is niet hetzelfde als hereniging, vergeving of hervatting van contact.

Een persoon kan herstellen zonder opnieuw contact te zoeken met degene die hem of haar schade heeft toegebracht. Een gezin kan stabiliteit hervinden terwijl bepaalde relaties blijvend worden begrensd. Een kind kan baat hebben bij duidelijkheid en veilige afstand in plaats van een afgedwongen ontmoeting. Een slachtoffer mag bescherming zoeken zonder verantwoordelijk te worden gemaakt voor het herstel van de dader of van de relatie.

Het Ubuntu-relatiekompas mag daarom nooit worden gebruikt om:

- een slachtoffer tot contact te bewegen;

- geweld of misbruik te relativeren;
- machtsongelijkheid te verhullen;
- beide partijen automatisch in gelijke mate verantwoordelijk te maken;
- vergeving als morele verplichting op te leggen;
- terugkeer naar een schadelijke relatie als ideaal te presenteren;
- duidelijke grenzen te kwalificeren als gebrek aan gemeenschapszin.

De bescherming van menselijke verbondenheid omvat ook het recht om afstand te nemen van relaties die structureel vernederend, gewelddadig, manipulerend of onveilig zijn.

### Geen bewijsautomaat of schuldmodel

Deze position paper biedt een normatief referentiekader. Zij vormt geen bewijs dat een bepaald patroon in een concrete casus aanwezig is.

Begrippen als uitsluiting, triangulatie, systeemoverbelasting, relationele schade, stemvervanging of institutionele escalatie mogen uitsluitend aan een dossier worden gekoppeld wanneer daarvoor controleerbare aanwijzingen bestaan. Daarbij moeten steeds worden onderscheiden:

- vastgestelde feiten;
- waarnemingen;
- persoonlijke ervaringen;
- interpretaties;
- vermoedens;
- professionele beoordelingen;
- normatieve duidingen;
- informatie die ontbreekt of wordt betwist.

Het Ubuntu-relatiekompas is evenmin bedoeld om schuld vast te stellen. Het onderzoekt de kwaliteit en gevolgen van interacties. Dat kan zichtbaar maken dat gedrag of besluitvorming schadelijke effecten heeft, maar het vervangt geen juridische, tuchtrechtelijke of professionele beoordeling van verantwoordelijkheid.

### Gebruik van persoonlijke en praktijkgerichte ervaringen

De ontwikkeling van deze paper is mede geïnspireerd door gesprekken en situaties waarin mensen tegelijk behoefte bleken te hebben aan erkenning van pijn, bespreekbaarheid van feiten, bescherming van eigen grenzen en behoud van betekenisvolle verbondenheid.

Dergelijke ervaringen hebben een signalerende functie. Zij maken zichtbaar waar bestaande begrippen mogelijk onvoldoende taal bieden. Zij gelden echter niet als wetenschappelijk bewijs voor algemene conclusies.

Voorbeelden en casussen in de uiteindelijke publicatie worden daarom:

- geanonimiseerd of samengesteld;
- ontdaan van niet-noodzakelijke persoonsgegevens;
- beschreven als illustratie en niet als bewijs;
- voorzien van een duidelijke aanduiding wanneer het om een fictieve of samengestelde casus gaat;
- niet gebruikt om over concrete personen een diagnose of definitief oordeel te formuleren.

### Filosofische bronnen als perspectieven, niet als autoriteiten

De filosofische tradities in deze paper worden niet aangehaald om een vooraf ingenomen standpunt gezag te geven. Ubuntu, Martin Buber, Emmanuel Levinas, Hannah Arendt, systeemdenken en herstelgerichte benaderingen bieden ieder een eigen perspectief. Geen van deze bronnen levert op zichzelf een volledig bestuursmodel op.

De paper maakt daarom gebruik van een **kritische synthese**. Dat betekent:

1. dat overeenkomsten tussen tradities worden onderzocht;

2. dat verschillen niet worden weggepoetst;
3. dat concepten niet zonder context worden overgenomen;
4. dat mogelijke bezwaren expliciet worden besproken;
5. dat geen enkele filosofische traditie wordt voorgesteld als universeel of cultureel neutraal.

Ubuntu verdient daarbij bijzondere zorgvuldigheid. Het begrip mag niet worden gereduceerd tot een aansprekende slogan of losgemaakt van de Afrikaanse intellectuele en maatschappelijke tradities waarin het uiteenlopende betekenissen heeft gekregen.

### **CIV-CARE als ontwikkelcontext**

PP-REL-001 is ontwikkeld binnen de CIV-CARE P001-documentfamilie. Daardoor gebruikt de paper begrippen en governanceprincipes die binnen CIV-CARE reeds een plaats hebben, zoals:

- menselijke waardigheid;
- herstel voor escalatie waar verantwoord mogelijk;
- directe participatie;
- Shared Decision Making;
- netwerkbetrokkenheid;
- rolzuiverheid;
- proportionaliteit;
- tijdelijkheid en heroverweging;
- federatieve samenwerking;
- transparante bevoegdheidsafbakening;
- onderscheid tussen toetsing, herstel, netwerkwerking en beleidsontwikkeling.

Die inbedding betekent niet dat PP-REL-001 reeds bindend onderdeel van het framework is. Het document bevindt zich juist vóór dat stadium. Het onderzoekt of een nieuwe reflectielaag voldoende meerwaarde, helderheid en begrenzing biedt om later voor formele opname in aanmerking te komen.

### **Criteria voor verdere ontwikkeling**

Voordat relationele legitimiteit eventueel een formele plaats binnen CIV-CARE kan krijgen, moeten ten minste de volgende vragen overtuigend worden beantwoord:

1. Is het begrip voldoende helder af te bakenen?
2. Voegt het iets toe aan bestaande beginselen en werkwijzen?
3. Kan het praktisch worden toegepast zonder schijnzekerheid?
4. Is het bruikbaar voor mensen met uiteenlopende rollen en achtergronden?
5. Kan toepassing plaatsvinden zonder slachtoffers onder druk te zetten?
6. Wordt machtsongelijkheid voldoende onderkend?
7. Kan het kompas worden gebruikt zonder te veranderen in een score- of controlesysteem?
8. Is de verwerking van gegevens proportioneel en privacyrechtelijk verantwoord?
9. Blijft duidelijk wie formeel bevoegd en verantwoordelijk is?
10. Kan toepassing worden geëvalueerd en zo nodig worden beëindigd?

Pas wanneer deze vragen na consultatie, beproeving en governancebeoordeling voldoende zijn beantwoord, kan een normatieve status worden overwogen.

## Deel I – Aanleiding, probleemstelling en positionering

### 1. De paradox van zorgvuldige besluitvorming

#### 1.1 Correcte procedure en verloren vertrouwen

Besluitvorming in zorg, jeugdzorg, onderwijs, veiligheid en het sociaal domein vindt plaats binnen een uitgebreid stelsel van regels, bevoegdheden, kwaliteitsnormen en verantwoordingsmechanismen. Dat stelsel heeft een wezenlijke functie. Het beschermt burgers tegen willekeur, ondersteunt professionals bij moeilijke afwegingen en maakt bestuurlijk handelen controleerbaar.

Toch doet zich een terugkerende paradox voor.

Een procedure kan formeel correct zijn uitgevoerd, terwijl betrokkenen de uitkomst of de werkwijze ervaren als diep onrechtvaardig. Een professional kan handelen vanuit een wettelijke opdracht, terwijl het vertrouwen van een gezin in de hulpverlening vrijwel volledig verdwijnt. Een maatregel kan aantoonbaar op veiligheid zijn gericht, terwijl de communicatie eromheen leidt tot langdurige verwijdering, angst of uitsluiting.

Die paradox hoeft niet te betekenen dat de procedure onjuist was. Zij maakt wel zichtbaar dat procedurele correctheid niet alle dimensies van menselijke ervaring omvat.

Formele zorgvuldigheid beantwoordt bijvoorbeeld vragen als:

- was de bevoegde instantie betrokken;
- is relevante informatie verzameld;
- zijn belangen afgewogen;
- is het besluit gemotiveerd;
- zijn termijnen gevolgd;
- is rechtsbescherming beschikbaar?

Relationele zorgvuldigheid stelt andere vragen:

- voelde de betrokkene zich als gesprekspartner erkend;
- werd duidelijk uitgelegd wat er gebeurde en waarom;
- bleef ruimte bestaan om een onjuist beeld te corrigeren;
- werd voorkomen dat iemand uitsluitend als probleemdager werd gezien;
- werd het sociale netwerk benut of zonder voldoende onderzoek buitengesloten;
- is na een ingrijpende interventie een herstel- of evaluatiemoment georganiseerd?

Deze vragen concurreren niet noodzakelijk met elkaar. Een besluit kan zowel juridisch als relationeel zorgvuldig zijn. Het probleem ontstaat wanneer de tweede categorie vragen onzichtbaar blijft omdat de eerste categorie formeel is afgevinkt.

#### 1.2 Ervaren rechtvaardigheid is niet hetzelfde als gelijk krijgen

Relationele legitimiteit houdt niet in dat mensen alleen vertrouwen behouden wanneer zij hun gewenste uitkomst ontvangen.

Een zorgvuldig proces kan leiden tot een voor een betrokkene teleurstellend of pijnlijk besluit. Een verzoek kan worden afgewezen. Een professionele grens kan worden gesteld. Een kind kan tijdelijk niet thuis wonen. Een zorgverlener kan een behandelrelatie beëindigen. Een gemeente kan tot een andere voorziening besluiten dan de burger had gevraagd.

Mensen kunnen een dergelijke uitkomst afwijzen en zich toch serieus genomen voelen. Omgekeerd kunnen zij gedeeltelijk hun zin krijgen, maar zich tijdens het proces vernederd, verdacht gemaakt of buiten spel gezet voelen.

Ervaren rechtvaardigheid hangt daarom niet alleen samen met de uitkomst. Zij wordt mede gevormd door:

- de wijze waarop iemand wordt aangesproken;
- de mogelijkheid om het eigen perspectief naar voren te brengen;
- begrijpelijke informatie;
- zichtbare openheid voor correctie;
- voorspelbaarheid van het proces;
- erkenning van onzekerheid;
- consistentie tussen woorden en handelen;
- het ontbreken van onnodige vernedering;
- de bereidheid om achteraf te evalueren.

Relationele legitimiteit richt zich op die procesmatige en menselijke dimensie, zonder de formele besluitvorming daaraan volledig ondergeschikt te maken.

### 1.3 De relationele gevolgen van institutioneel handelen

Instituties treden nooit uitsluitend technisch op. Iedere brief, melding, beschikking, uitnodiging, rapportage of weigering beïnvloedt de verhouding tussen mensen.

Een niet-beantwoorde vraag kan worden ervaren als afwijzing. Een onjuistheid in een dossier kan bij herhaling veranderen in een institutioneel narratief. Een gesprek waarin uitsluitend professionals aan het woord zijn kan de indruk wekken dat participatie slechts formeel wordt aangeboden. Een besluit dat zonder duidelijk tijdsperspectief ingrijpt in gezinsrelaties kan onzekerheid veranderen in chronische ontwrichting.

De relationele gevolgen van handelen zijn niet altijd voorzienbaar. Zij zijn ook niet volledig beheersbaar. Toch ontslaat die onzekerheid organisaties niet van de verantwoordelijkheid om deze gevolgen te onderzoeken.

Juist waar mensen langdurig afhankelijk zijn van instituties, kan de kwaliteit van de relatie doorslaggevend zijn voor:

- bereidheid om informatie te delen;
- vertrouwen in afspraken;
- naleving van een plan;
- vroegtijdige signalering van problemen;
- mogelijkheden voor herstel;
- draagvlak voor noodzakelijke begrenzing;
- de kans dat conflicten juridiseren.

Een bestuurs- of zorgmodel dat de relatie uitsluitend beschouwt als zachte randvoorwaarde, onderschat daarmee een praktisch werkzame factor.

### 1.4 De opeenstapeling van systemen

Complexe situaties worden zelden door één organisatie behandeld. Gezinnen en burgers kunnen tegelijk te maken krijgen met gemeenten, zorgaanbieders, scholen, gecertificeerde instellingen, rechtbanken, incassopartijen, verzekeraars, uitkeringsinstanties en toezichthouders.

Iedere organisatie beziet slechts een deel van de werkelijkheid. Dat is begrijpelijk en vaak onvermijdelijk. Het gevolg kan echter zijn dat niemand zich verantwoordelijk voelt voor het geheel.

Voor de betrokkene bestaat dat geheel wel.

Brieven, termijnen, afspraken, beschuldigingen, financiële risico's en gezinsproblemen komen in hetzelfde leven samen. Institutioneel gescheiden processen kunnen daardoor gezamenlijk een belasting vormen die geen afzonderlijke partij volledig overziet.

Overbelasting kan vervolgens worden uitgelegd als:

- gebrek aan motivatie;
- slechte bereikbaarheid;

- onvoldoende medewerking;
- instabiliteit;
- vermijding;
- desorganisatie;
- gebrek aan probleembesef.

Een relationele benadering vraagt eerst of het gedrag mede kan voortkomen uit systeemdruk, informatie-overbelasting, angst voor consequenties of verlies van overzicht.

Dat betekent niet dat alle verantwoordelijkheid bij systemen wordt gelegd. Het betekent dat gedrag niet zonder context wordt geïnterpreteerd.

### 1.5 Van inhoudelijk conflict naar relationele escalatie

Veel conflicten beginnen met een inhoudelijk verschil van mening. Partijen verschillen bijvoorbeeld over:

- wat er feitelijk is gebeurd;
- welke zorg nodig is;
- wie verantwoordelijkheid draagt;
- of een afspraak is nagekomen;
- welke informatie betrouwbaar is;
- welke interventie proportioneel is.

Wanneer vertrouwen afneemt, verandert de aard van het conflict. Niet alleen het onderwerp staat dan ter discussie, maar ook de betrouwbaarheid en intentie van de ander.

Een feitelijke correctie kan dan worden ervaren als ontkenning. Een emotionele uiting kan worden gezien als manipulatie. Een verzoek om rust kan worden geïnterpreteerd als ontwijking. Een formele stap kan worden opgevat als aanval. Een poging tot uitleg kan bij de ander overkomen als verdediging van degene of de instantie die pijn heeft veroorzaakt.

Op dat moment ontstaat een zichzelf versterkend patroon:

1. iemand voelt zich niet gehoord;
2. die persoon spreekt indringender;
3. de ander ervaart de intensiteit als aanval;
4. de ander verdedigt zich uitgebreider;
5. die verdediging wordt ervaren als verdere ontkenning;
6. beide partijen verhogen hun inzet;
7. het oorspronkelijke onderwerp raakt ondergeschikt aan de strijd om erkenning en geloofwaardigheid.

Relationele legitimiteit probeert dit patroon niet achteraf uitsluitend als communicatieprobleem te kwalificeren. Zij onderzoekt hoe de structuur van het gesprek, de machtsverhouding en de institutionele context bijdragen aan escalatie.

## 2. Probleemstelling

### 2.1 De onderbelichte beoordelingsdimensie

Binnen bestaande besluitvorming worden veel relevante vragen expliciet gesteld:

- Is er een wettelijke grondslag?
- Is de interventie noodzakelijk?
- Is zij proportioneel?
- Is een minder ingrijpend alternatief beschikbaar?
- Zijn de juiste professionals betrokken?
- Is de veiligheid voldoende onderzocht?

- Is het besluit uitvoerbaar?
- Zijn gegevens correct verwerkt?
- Is bezwaar of heroverweging mogelijk?

De vraag wat een interventie met de menselijke relaties doet, blijft daarentegen vaak impliciet.

Soms komt zij terug onder termen als draagvlak, bejegening, samenwerking, cliënttevredenheid of netwerkgericht werken. Deze begrippen raken de relationele dimensie, maar leggen haar niet volledig bloot.

Draagvlak kan bijvoorbeeld instrumenteel worden opgevat: de betrokkenen moeten voldoende meewerken om een plan uitvoerbaar te maken. Relationele legitimiteit stelt een fundamentele vraag: is de wijze waarop het plan tot stand komt verenigbaar met erkenning van de betrokkenen als medehandelande personen?

## 2.2 De reductie van persoon tot dossierpositie

Professionele systemen hebben categorieën nodig. Zonder classificatie kan geen recht worden toegekend, geen zorg worden georganiseerd en geen verantwoordelijkheid worden verdeeld.

Toch ontstaat een risico wanneer de categorie de persoon gaat vervangen.

Een mens kan in verschillende systemen gelijktijdig worden aangeduid als:

- cliënt;
- ouder;
- schuldenaar;
- verdachte;
- melder;
- zorgmijder;
- ex-partner;
- wettelijk vertegenwoordiger;
- risicodragers;
- betrokkene;
- veroorzaker;
- slachtoffer.

Iedere aanduiding benadrukt een deel van de werkelijkheid. Geen enkele aanduiding omvat de volledige persoon.

Wanneer besluitvorming zich uitsluitend rond één dossierpositie organiseert, kunnen andere relevante rollen en relaties verdwijnen. Een ouder kan bijvoorbeeld tegelijk mantelzorger, werknemer, buur, partner, zoon of dochter en ervaringsdeskundige zijn. Een kind is meer dan degene over wie een veiligheidsbesluit wordt genomen. Een professional is meer dan de vertegenwoordiger van een instelling.

Relationele legitimiteit vraagt of het proces voldoende ruimte laat voor deze meervoudigheid.

## 2.3 Pseudo-participatie

Participatie kan formeel aanwezig zijn zonder werkelijk invloed te hebben.

Er is bijvoorbeeld een gesprek gevoerd, maar de kernbeslissing stond al vast. Een betrokkene mocht reageren, maar kreeg onvoldoende informatie om betekenisvol mee te denken. Een ouder werd uitgenodigd, maar het gesprek vond plaats in vaktaal en onder grote tijdsdruk. Een jongere werd gehoord, maar het verslag van diens woorden werd vervolgens door anderen geïnterpreteerd zonder terugkoppeling.

In zulke situaties kan participatie veranderen in legitimatie van een reeds gekozen koers.

Relationele legitimiteit verlangt daarom meer dan aanwezigheid. Zij vraagt naar de kwaliteit van betrokkenheid:

- Was de vraag nog daadwerkelijk open?
- Kreeg de betrokkene begrijpelijke keuzemogelijkheden?
- Werden voorkeuren en bezwaren zichtbaar meegewogen?
- Werd uitgelegd waarom van een voorkeur werd afgeweken?
- Bestond ruimte om onjuiste informatie te corrigeren?
- Kon de betrokkene een vertrouwenspersoon of netwerkfiguur meenemen?
- Was weigering of twijfel bespreekbaar zonder onmiddellijk als onwil te worden geïnterpreteerd?

Hier raakt PP-REL-001 direct aan Shared Decision Making. Betekenisvolle gezamenlijke besluitvorming is niet alleen een communicatiemethode, maar een mogelijke drager van relationele legitimiteit.

## 2.4 De valse tegenstelling tussen veiligheid en relatie

In complexe dossiers wordt relationele aandacht soms gezien als risico voor daadkracht. Eerst zou veiligheid moeten worden georganiseerd; daarna kan eventueel naar herstel worden gekeken.

Die volgorde kan in acute situaties noodzakelijk zijn. Zij wordt problematisch wanneer “veiligheid eerst” verandert in “relaties later of nooit”.

Veiligheid bestaat immers vaak juist binnen relaties:

- een betrouwbaar familielid;
- een leerkracht die een kind kent;
- een buur die veranderingen opmerkt;
- een partner die praktische steun biedt;
- een vriend die escalatie helpt voorkomen;
- een professional met wie vertrouwen is opgebouwd.

Het sociale netwerk kan ook onveiligheid bevatten. Beide mogelijkheden moeten worden onderzocht. Het netwerk bij voorbaat als risico behandelen is even onzorgvuldig als het netwerk idealiseren.

De tegenstelling tussen veiligheid en verbondenheid is daarom te eenvoudig. De relevante vraag luidt:

*Welke relaties vergroten de veiligheid, welke relaties bedreigen haar, en welke voorwaarden zijn nodig om dat onderscheid zorgvuldig te maken?*

## 2.5 Relationele schade als blinde vlek

Relationele schade kan ontstaan door menselijk handelen én door systeemprocessen.

Voorbeelden zijn:

- blijvend verlies van vertrouwen;
- beschadiging van ouder-kindcontact;
- verbreking van steunende familiebanden;
- uitsluiting van een betekenisvolle netwerkfiguur;
- loyaliteitsconflicten;
- sociale isolatie;
- angst om open te spreken;
- afhankelijkheid van tussenpersonen;
- verlies van gezamenlijke probleemoplossing;
- institutionele vermoeidheid;
- langdurige polarisatie tussen gezin en professional.

Niet iedere relationele verandering is schade. Sommige relaties moeten worden begrensd of beëindigd. Een tijdelijke vertrouwensbreuk kan onvermijdelijk zijn wanneer bescherming nodig is.

Relationele schade ontstaat in de betekenis van deze paper vooral wanneer:

1. de aantasting niet noodzakelijk is voor het legitieme doel;
2. een minder schadelijk alternatief onvoldoende is onderzocht;
3. de aantasting langer voortduurt dan nodig;
4. geen herstel- of evaluatieperspectief bestaat;
5. betrokkenen niet kunnen begrijpen waarom de aantasting plaatsvindt;
6. de gevolgen voor het netwerk niet zichtbaar zijn meegewogen.

## 2.6 Centrale probleemstelling

De centrale probleemstelling van PP-REL-001 luidt:

*Binnen complexe besluitvorming bestaan uitgebreide kaders voor juridische, bestuurlijke en professionele zorgvuldigheid, maar ontbreekt vaak een expliciet en begreemd kader om te onderzoeken hoe besluiten het vertrouwen, de wederkerigheid, de menselijke waardigheid en de sociale verbondenheid van betrokkenen beïnvloeden.*

Deze lacune kan ertoe leiden dat relationele gevolgen pas worden opgemerkt wanneer een samenwerking reeds is vastgelopen, een netwerk is uiteengevallen of een conflict is gejuridiseerd.

## 3. Centrale vraag, deelvragen en doelstelling

### 3.1 Centrale vraag

De centrale vraag van deze position paper is:

*Kan relationele legitimiteit, uitgewerkt in een zorgvuldig begreemd Ubuntu-relatiekompas, een zinvolle aanvullende beoordelingslaag vormen binnen het CIV-CARE Triage Framework zonder bestaande juridische, professionele en veiligheidskaders te vervangen of te verzwakken?*

Deze vraag bevat bewust twee delen.

Het eerste deel onderzoekt de mogelijke meerwaarde. Het tweede deel verplicht tot begrenzing. Een nieuw concept is alleen bruikbaar wanneer helder is wat het wel en niet kan.

### 3.2 Conceptuele deelvragen

De conceptuele deelvragen zijn:

1. Wat wordt verstaan onder relationele legitimiteit?
2. Hoe verhoudt relationele legitimiteit zich tot juridische, democratische, professionele en bestuurlijke legitimiteit?
3. Welke elementen van Ubuntu, dialogische filosofie, relationele ethiek, systeemdenken en herstelgericht werken zijn relevant?
4. Welke begrippen zijn nodig om relationele gevolgen zorgvuldig te beschrijven?
5. Hoe kan worden voorkomen dat het begrip te ruim, moraliserend of oncontroleerbaar wordt?

### 3.3 Praktijkgerichte deelvragen

De praktijkgerichte deelvragen zijn:

1. Welke vragen helpen om relationele gevolgen van een interventie zichtbaar te maken?
2. Op welk moment in een triage- of besluitvormingsproces is relationele reflectie zinvol?
3. Wie moet bij die reflectie worden betrokken?
4. Hoe wordt voorkomen dat reflectie leidt tot vertraging bij acute onveiligheid?
5. Hoe kan het bestaande sociale netwerk als beschermende of herstellende factor worden onderzocht?
6. Hoe kan relationele schade worden beperkt wanneer een ingrijpende maatregel noodzakelijk is?

7. Hoe wordt vastgelegd wat is afgewogen zonder onnodige persoonsgegevens te verwerken?

### 3.4 Governancevragen

De governancevragen zijn:

1. Is het Ubuntu-relatiekompas een zelfstandig instrument of uitsluitend een reflectielaag?
2. Welke CIV-CARE-rollen mogen het toepassen?
3. Welke rollen mogen er geen oordeel aan ontleen?
4. Hoe worden rolconflicten voorkomen?
5. Welke positie heeft de Waardencommissie?
6. Welke status krijgen uitkomsten van de reflectie?
7. Hoe vindt versiebeheer en evaluatie plaats?
8. Hoe blijft zichtbaar dat de paper tijdens de consultatiefase niet bindend is?

### 3.5 Kritische deelvragen

De paper nodigt nadrukkelijk ook uit tot kritiek:

1. Bestaat het risico dat “relationele legitimiteit” bestaande begrippen slechts opnieuw benoemt?
2. Kan het concept worden misbruikt om formele rechten te relativeren?
3. Kan “gemeenschapskracht” leiden tot druk op individuen om zich aan een groep te conformeren?
4. Kan een hersteloriëntatie slachtoffers belasten?
5. Is relationele kwaliteit voldoende objectief bespreekbaar?
6. Kan het kompas leiden tot meer bureaucratie?
7. Bestaat het risico dat professionals schijnbaar relationele taal gebruiken zonder feitelijke machtsverhoudingen te veranderen?
8. Wie bepaalt welke relatie waardevol of herstelbaar is?

Een serieus consultatieproces moet deze bezwaren niet defensief behandelen, maar als noodzakelijke kwaliteitstoets.

### 3.6 Doelstelling

PP-REL-001 heeft vijf doelstellingen:

1. Een werkdefinitie ontwikkelen van relationele legitimiteit.
2. Een eerste, begrensde opzet formuleren voor het Ubuntu-relatiekompas.
3. De verhouding tot bestaande CIV-CARE-kaders zichtbaar maken.
4. Risico's, bezwaren en open onderzoeksvragen expliciet vastleggen.
5. Een basis bieden voor maatschappelijke, professionele en wetenschappelijke consultatie.

Het doel is niet om in versie 0.9 een definitief instrument vast te stellen.

## 4. Reikwijdte en begrenzing

### 4.1 Toepassingsdomeinen

Deze paper richt zich primair op besluitvorming binnen:

- jeugdzorg en gezinscontext;
- maatschappelijke ondersteuning;
- zorg- en herstelprocessen;
- onderwijs en leerlingondersteuning;
- schuldhulpverlening;
- gemeentelijke dienstverlening;
- veiligheids- en beschermingsketens;

- civiel-maatschappelijke samenwerking;
- netwerkgerichte ondersteuning.

De concepten kunnen mogelijk ook buiten deze domeinen relevant zijn, maar daarover wordt in deze versie geen algemene claim gedaan.

## 4.2 Niet beperkt tot professionele relaties

Relationele legitimiteit betreft niet uitsluitend de relatie tussen burger en professional.

Het concept kan ook betrekking hebben op:

- relaties binnen een gezin;
- relaties tussen ouders en kinderen;
- samenwerking tussen professionals;
- verhoudingen tussen organisaties;
- relaties tussen een stichting en haar partners;
- communicatie tussen bestuur en deelnemers;
- de positie van informele netwerkleiden;
- de verhouding tussen formele zorg en maatschappelijke ondersteuning.

De aard van de relatie bepaalt mede welke verantwoordelijkheden en grenzen gelden. Een professionele zorgrelatie is niet hetzelfde als een partnerrelatie. Een bestuurlijke samenwerking is niet hetzelfde als een familieband. Het kompas mag deze verschillen niet uitwissen.

## 4.3 Geen universele plicht tot behoud van relaties

De waarde van verbondenheid betekent niet dat iedere bestaande relatie behouden moet blijven.

Een relatie kan:

- structureel onveilig zijn;
- gebaseerd zijn op dwang;
- worden gekenmerkt door geweld of uitbuiting;
- herstel herhaaldelijk onmogelijk maken;
- de autonomie van een betrokkene ondermijnen;
- uitsluitend voortbestaan door institutionele of financiële afhankelijkheid.

In zulke gevallen kan begrenzing of beëindiging relationeel legitiemer zijn dan voortzetting.

Het kompas beoordeelt daarom niet alleen *verbinding*, maar ook de kwaliteit, vrijwilligheid en veiligheid van die verbinding.

## 4.4 Geen gelijkstelling van perspectieven

Alle perspectieven verdienen zorgvuldige aandacht, maar niet ieder perspectief heeft dezelfde feitelijke of normatieve betekenis.

Een kind, slachtoffer, ouder, professional, bestuurder en vermoedelijke veroorzaker kunnen ieder een eigen ervaring hebben. Het erkennen van die ervaringen betekent niet dat alle verklaringen tegelijk feitelijk juist zijn. Het betekent evenmin dat macht, afhankelijkheid of kwetsbaarheid buiten beschouwing blijven.

Meervoudige perspectieven vragen om:

- onderscheid tussen ervaring en feit;
- aandacht voor machtsverschillen;
- bescherming tegen intimidatie;
- onafhankelijke verificatie waar nodig;
- passende vertegenwoordiging;
- terughoudendheid met confronterende gezamenlijke gesprekken.

## 4.5 Geen nieuwe registratiecategorie

Relationele legitimiteit mag niet zonder verdere besluitvorming veranderen in:

- een persoonslabel;
- een risicocategorie;
- een permanente score;
- een selectie criterium;
- een grond voor uitsluiting;
- een reputatieregister;
- een automatische SSI-credential;
- een indicatie voor zorg of toezicht.

Het Ubuntu-relatiekompas is in deze fase uitsluitend een reflectie-instrument. Het beoordeelt een situatie of voorgenomen handeling, niet de blijvende waarde of betrouwbaarheid van een persoon.

## 4.6 Geen onbegrensde dataverzameling

Het in kaart brengen van relaties kan gevoelige persoonsgegevens blootleggen. Daarom gelden minimaal de beginselen van:

- doelbinding;
- dataminimalisatie;
- transparantie;
- noodzakelijkheid;
- proportionaliteit;
- beperkte bewaartermijnen;
- passende toegangsrechten;
- expliciete roltoekenning;
- bescherming van kinder- en gezondheidsgegevens;
- scheiding tussen reflectie, toetsing en dossierbesluitvorming.

Het bestaan van een relationele vraag rechtvaardigt niet dat een volledig sociaal netwerk wordt geregistreerd.

## 5. Positionering binnen CIV-CARE P001

### 5.1 Triage als ordening, niet als eindconclusie

Binnen CIV-CARE is triage in de eerste plaats een ordeningsfase. Zij maakt zichtbaar:

- welke bronnen aanwezig zijn;
- wat ontbreekt;
- welke actoren en rollen betrokken zijn;
- welke voorlopige patronen zichtbaar worden;
- welke onzekerheden bestaan;
- welke position papers mogelijk relevant zijn;
- welke vervolgactie passend kan zijn.

PP-REL-001 sluit bij die terughoudendheid aan.

Het Ubuntu-relatiekompas moet niet worden gebruikt om vanuit beperkte informatie definitieve conclusies te trekken. Het helpt om aanvullende vragen te formuleren en mogelijke relationele gevolgen te identificeren.

### 5.2 Position papers als referentiekader

Binnen de CIV-CARE-methodiek zijn position papers geen bewijsautomaten. Zij helpen patronen en normatieve vragen te benoemen, maar vervangen geen broncontrole, professionele beoordeling of juridische toetsing.

Voor PP-REL-001 betekent dit dat een gebruiker niet kan volstaan met de uitspraak:

*“Het Ubuntu-relatiekompas toont aan dat deze interventie relationeel illegitiem is.”*

Een zorgvuldige koppeling vraagt ten minste:

- de relevante paper en versie;
- de status van het document;
- de concrete dossieraanwijzingen;
- ontbrekende informatie;
- mogelijke tegeninformatie;
- het risico op overclaim;
- een passende vervolgactie.

### 5.3 Relatie met HPP003 – herstel van impasse

HPP003 richt zich op herstel van impasse zonder juridisering als eerste reflex. De herstelreeks behandelt onder meer:

- vastgelopen zorgrelaties;
- herstel zonder schuld- of bewijsstrijd als vertrekpunt;
- tijdelijkheid, pauzering en heroverweging;
- herstel van directe communicatie;
- herstel van het sociale netwerk;
- herstel van autonomie en zeggenschap;
- proportionaliteit en maatvoering;
- herstel zonder winnaar of verliezer.

PP-REL-001 kan deze hersteloriëntatie verdiepen door expliciet te maken op welke relationele waarden het herstel zich richt.

De afhankelijkheid werkt niet omgekeerd in normatieve zin. HPP003 blijft zelfstandig toepasbaar zonder PP-REL-001. Zolang PP-REL-001 een Discussion Paper is, kan zij slechts als aanvullende bron voor reflectie worden genoemd.

### 5.4 Relatie met HPP004 – het Vertrouwenspoor

De HPP004-reeks onderzoekt vertrouwen, macht, institutionele druk, federatieve governance, digitale autonomie, juridisering en netwerklegitimiteit.

PP-REL-001 ligt inhoudelijk dicht bij deze reeks, maar heeft een ander doel.

Het Vertrouwenspoor onderzoekt onder meer hoe vertrouwen binnen systemen wordt opgebouwd, beschadigd of vervangen door controle. PP-REL-001 richt zich specifiek op de vraag hoe een concrete beslissing of interventie de kwaliteit van menselijke relaties beïnvloedt.

Daarmee kan relationele legitimiteit worden beschouwd als mogelijke verdieping van het Vertrouwenspoor, niet als vervanging daarvan.

### 5.5 Relatie met HPP005 – Shared Decision Making

HPP005 positioneert Shared Decision Making als fundament voor legitieme besluitvorming. De kern daarvan is dat beslissingen die over mensen worden genomen zonder betekenisvolle betrokkenheid legitimiteit, draagvlak en menswaardigheid verliezen.

PP-REL-001 bouwt voort op die lijn.

Shared Decision Making beschrijft vooral de kwaliteit van het besluitvormingsproces. Relationele legitimiteit onderzoekt daarnaast:

- wat het proces met de onderlinge relatie doet;
- of vertrouwen wordt behouden;

- of machtsongelijkheid voldoende wordt gecompenseerd;
- of ook na een besluit samenwerking mogelijk blijft;
- of herstelperspectief bestaat wanneer de uitkomst tegen de voorkeur van een betrokkene ingaat.

Het Ubuntu-relatiekompas mag niet worden gebruikt als alternatief voor betekenisvolle participatie. Een organisatie kan niet eerst eenzijdig beslissen en daarna met relationele taal proberen draagvlak te herstellen.

## 5.6 Relatie met het Escalatiespoor

Binnen het P001-Escalatiespoor bestaan position papers over onder meer:

- belemmering van directe communicatie;
- indirecte participatie en stemvervanging;
- informele derden en schijnmandaat;
- narratiefvorming en dossierconstructie;
- structurele zorgafhankelijkheid;
- triangulatie;
- uitsluiting van het sociale netwerk;
- verantwoordelijkheidsdiffusie;
- zorg zonder afbouw of exitstrategie.

PP-REL-001 kan helpen om vroegtijdig te signaleren wanneer een situatie in de richting van deze patronen beweegt.

Zij mag echter niet worden gebruikt om escalatie op voorhand uit te sluiten. Wanneer fundamentele rechten, veiligheid of noodzakelijke rechtsbescherming in het geding zijn, kan formele escalatie legitiem en noodzakelijk zijn.

De relationele bijdrage bestaat dan uit:

- duidelijke motivering;
- afbakening van doel en duur;
- bescherming tegen onnodige reputatieschade;
- behoud van correcte communicatie;
- periodieke heroverweging;
- een realistisch exit- of herstelperspectief.

## 5.7 Relatie met het Governance-handboek

Het Governance-handboek blijft leidend voor:

- rolzuiverheid;
- functiescheiding;
- bevoegdheden;
- batches en toegangsrechten;
- moreel toezicht;
- privacy;
- SSI;
- audit;
- escalatie;
- versiebeheer.

PP-REL-001 creëert geen uitzondering op deze structuur.

De mogelijke toepassing van het Ubuntu-relatiekompas moet daarom steeds binnen bestaande rollen plaatsvinden. Een netwerkverbinder wordt door het kompas geen toetser. Een herstelbegeleider krijgt geen besluitvormingsbevoegdheid. Een deelnemer wordt niet uitgesloten van besluitvorming over het eigen leven doordat anderen diens netwerk “relationeel” beoordelen.

## 5.8 Transversale reflectielaag, geen vierde spoor

Deze paper stelt voorlopig voor relationele legitimiteit niet als zelfstandig vierde triagespoor te positioneren.

Een vierde spoor zou de indruk kunnen wekken dat relationele vragen losstaan van vertrouwen, herstel of escalatie. In werkelijkheid spelen zij in alle drie een rol.

Het Ubuntu-relatiekompas wordt daarom voorlopig beschouwd als een **transversale reflectielaag**:

- in het Vertrouwensspoor onderzoekt het de kwaliteit van erkenning, participatie en samenwerking;
- in het Herstelspoor helpt het hersteldoelen en relationele grenzen formuleren;
- in het Escalatiespoor onderzoekt het proportionaliteit, tijdelijke schade en mogelijkheden voor latere heroverweging.

Deze positionering is zelf onderwerp van consultatie.

## 6. Status, consultatie en governancepad

### 6.1 Status van versie 0.9

PP-REL-001 v0.9 heeft de status:

**Discussion Paper – concept voor maatschappelijke, professionele en wetenschappelijke consultatie.**

Daaruit volgt dat:

- geen bindende verplichtingen ontstaan;
- geen rollen of batches worden gewijzigd;
- geen formeel toetsingscriterium wordt ingevoerd;
- geen organisatie verplicht is het kompas toe te passen;
- geen rechten of aanspraken rechtstreeks aan deze paper kunnen worden ontleend;
- conclusies uit de paper niet zelfstandig als dossierbewijs mogen worden gebruikt.

### 6.2 Consultatiegroepen

Een geloofwaardige consultatie vraagt om meer dan instemming van mensen die het uitgangspunt reeds delen.

Daarom behoren ten minste de volgende perspectieven te worden uitgenodigd:

- kinderen en jongeren, op passende wijze;
- ouders en naasten;
- ervaringsdeskundigen;
- slachtoffers van geweld of institutionele schade;
- mensen die ten onrechte zijn beschuldigd of uitgesloten;
- jeugd- en zorgprofessionals;
- gemeenten;
- onderwijsprofessionals;
- juridische deskundigen;
- privacydeskundigen;
- bestuurskundigen;
- ethici;
- herstelrechtbeoefenaars;
- cliënten- en medezeggenschapsraden;
- vertegenwoordigers van informele netwerken;
- kritische wetenschappers;
- organisaties die waarschuwen voor dwang, victim blaming of pseudo-participatie.

### 6.3 Consultatievragen

De consultatie moet zich niet beperken tot de vraag of deelnemers het concept “goed” vinden.

Relevant zijn onder meer:

1. Is het probleem herkenbaar?
2. Is de definitie voldoende helder?
3. Welke bestaande concepten dekken dit onderwerp reeds?
4. Welke onderdelen zijn te normatief of te vaag?
5. Waar kan het kompas schade veroorzaken?
6. Hoe kan machtsongelijkheid beter worden verwerkt?
7. Welke dimensies ontbreken?
8. Welke dimensies overlappen?
9. Is toepassing haalbaar in tijdsgevoelige situaties?
10. Welke waarborgen zijn nodig bij dader-slachtofferdynamiek?
11. Welke gegevens mogen wel en niet worden vastgelegd?
12. Welke rol mag AI of digitale ondersteuning spelen?
13. Hoe kan worden voorkomen dat een reflectieformulier een nieuwe bureaucratische verplichting wordt?
14. Wanneer moet toepassing expliciet achterwege blijven?
15. Welke uitkomst zou aantonen dat het concept geen meerwaarde heeft?

### 6.4 Versiepad

Het voorgestelde versiepad is:

| Versie      | Status                      | Functie                                                     |
|-------------|-----------------------------|-------------------------------------------------------------|
| v0.9        | Discussion Paper            | Eerste volledige publicatie voor consultatie                |
| v0.91–v0.94 | Consultatierevisies         | Verwerking van inhoudelijke reacties en correcties          |
| v0.95       | Herzien consultatieconcept  | Integrale versie voor governance- en juridische beoordeling |
| v0.96–v0.99 | Vaststellingsvoorbereiding  | Eventuele pilots, audit en advies Waardencommissie          |
| v1.0        | Vastgestelde position paper | Alleen na formeel bestuursbesluit                           |
| v1.x        | Doorontwikkeling            | Wijzigingen volgens governance- en versiebeheerprotocol     |

De stap naar v1.0 is niet vanzelfsprekend. Consultatie kan ook leiden tot:

- beëindiging van de ontwikkellijn;
- versmalling van de reikwijdte;
- integratie in een bestaande paper;
- herformulering als uitsluitend educatief hulpmiddel;
- behoud als niet-bindende achtergrondpublicatie.

### 6.5 Criteria voor een GO-besluit

Een eventuele formele opname vereist minimaal:

- een afgebakende werkdefinitie;
- aantoonbare meerwaarde ten opzichte van bestaande kaders;
- expliciete veiligheids- en slachtofferwaarborgen;
- privacy- en gegevensbeschermingsanalyse;
- rol- en bevoegdhedenanalyse;
- toets op administratieve lasten;
- praktijkfeedback uit meerdere domeinen;
- kritische externe beoordeling;
- advies van de Waardencommissie;
- formeel bestuursbesluit;
- publicatie van het wijzigingsregister.

## 6.6 Mogelijke uitkomst: NO-GO

Een NO-GO-besluit kan passend zijn wanneer blijkt dat:

- het begrip onvoldoende onderscheidend is;
- toepassing leidt tot onaanvaardbare druk op slachtoffers;
- het kompas te gemakkelijk als bewijs of score wordt gebruikt;
- de benodigde gegevensverwerking disproportioneel is;
- de administratieve belasting groter is dan de meerwaarde;
- bestaande instrumenten het doel reeds beter bereiken;
- de terminologie structureel tot misverstanden leidt.

Een ontwikkelproces is alleen geloofwaardig wanneer het ook kan eindigen in het besluit iets niet in te voeren.

## Deel II – Filosofische en ethische grondslag

### 7. Waarom een filosofische grondslag noodzakelijk is

#### 7.1 Instrumenten dragen altijd een mensbeeld

Een beoordelingsinstrument lijkt op het eerste gezicht technisch. Het bevat vragen, categorieën en stappen. Achter iedere vraag ligt echter een aanname over wat relevant is.

Een risicotaxatie veronderstelt dat bepaalde kenmerken iets zeggen over toekomstige onveiligheid. Een participatiemodel veronderstelt dat betrokkenheid waarde heeft. Een juridisch toetsingskader veronderstelt dat macht moet worden begrensd door regels en controleerbare beginselen.

Ook het Ubuntu-relatiekompas draagt een mensbeeld.

Het veronderstelt dat mensen niet uitsluitend autonome individuen zijn, maar mede gevormd worden door relaties. Het veronderstelt dat vertrouwen, wederkerigheid en verbondenheid praktische en morele betekenis hebben. Het veronderstelt eveneens dat gemeenschappen zowel steunend als onderdrukkend kunnen zijn.

Wanneer die aannames niet zichtbaar worden gemaakt, dreigt een normatief instrument zich als neutrale techniek voor te doen.

#### 7.2 Filosofie als kritische discipline

De filosofische hoofdstukken hebben niet als doel de paper intellectueel gewicht te geven. Hun functie is kritisch.

Zij helpen vragen stellen als:

- Wat bedoelen wij met een persoon?
- Waar begint verantwoordelijkheid?
- Is autonomie individueel of relationeel?
- Welke rol heeft ontmoeting in besluitvorming?
- Wanneer ondersteunt een gemeenschap en wanneer onderdrukt zij?
- Hoe verhoudt pluraliteit zich tot gezamenlijke waarden?
- Kan een institutionele relatie werkelijk wederkerig zijn?
- Wat betekent waardigheid wanneer partijen ongelijke macht hebben?

Deze vragen voorkomen dat “relationeel” uitsluitend een positief klinkend bijvoeglijk naamwoord wordt.

#### 7.3 Kritische synthese in plaats van één doctrine

PP-REL-001 kiest niet voor één filosofische school.

Ubuntu benadrukt onderlinge verbondenheid. Buber onderzoekt de kwaliteit van ontmoeting. Levinas plaatst verantwoordelijkheid voor de ander vóór volledige zelfgenoegzaamheid. Arendt maakt pluraliteit en publieke ruimte zichtbaar. Systeemdenken helpt wederzijdse beïnvloeding begrijpen. Herstelgerichte benaderingen richten aandacht op schade, verantwoordelijkheid en herstel.

De paper brengt deze perspectieven samen waar zij elkaar versterken, maar behoudt hun verschillen.

Een synthese is verantwoord wanneer zij niet beweert dat alle bronnen hetzelfde zeggen.

#### 7.4 Het risico van normatieve overbelasting

Filosofische begrippen kunnen in de praktijk gemakkelijk te zwaar worden belast.

“Ubuntu” kan veranderen in een verplichting om harmonie te bewaren. “Verantwoordelijkheid voor de ander” kan worden gebruikt om iemand eindeloos beschikbaar te laten zijn. “Dialoog” kan worden

opgelegd terwijl een partij veiligheid of afstand nodig heeft. “Gemeenschap” kan individuele rechten verdringen.

Daarom worden de filosofische bronnen in deze paper steeds gekoppeld aan grenzen:

- vrijwilligheid;
- veiligheid;
- autonomie;
- rechtsbescherming;
- pluraliteit;
- machtssensitiviteit;
- het recht om niet deel te nemen;
- het recht om relaties te beëindigen.

## 8. Ubuntu: menselijkheid in verbondenheid

### 8.1 Geen enkelvoudige definitie

Ubuntu wordt vaak samengevat als:

*Ik ben, omdat wij zijn.*

Deze formulering maakt de kern intuïtief toegankelijk, maar Ubuntu kent geen enkelvoudige, tijdloze of cultureel uniforme definitie. Het begrip is verbonden met verschillende Afrikaanse talen, tradities, filosofische interpretaties en politieke toepassingen.

Voor deze paper wordt Ubuntu daarom niet gebruikt als volledig uitgewerkte leer. Het dient als normatief vertrekpunt voor het inzicht dat menselijke identiteit en waardigheid mede relationeel tot stand komen.

### 8.2 De relationele persoon

Een sterk individualistisch mensbeeld beschouwt de persoon primair als zelfstandig handelend subject met eigen rechten, voorkeuren en verantwoordelijkheden.

Ubuntu ontkent die individualiteit niet noodzakelijk, maar plaatst haar in een netwerk van afhankelijkheid.

Mensen leren taal van anderen. Zij ontwikkelen identiteit in families, scholen, buurten en gemeenschappen. Zij ontvangen zorg voordat zij zelf zorg kunnen geven. Hun mogelijkheden worden mede bepaald door sociale structuren.

Vanuit dit perspectief is autonomie niet uitsluitend onafhankelijkheid. Autonomie kan ook betekenen:

- in relatie eigen keuzes kunnen maken;
- steun ontvangen zonder zeggenschap te verliezen;
- verantwoordelijkheid delen;
- toegang hebben tot betrouwbare anderen;
- gehoord worden binnen de gemeenschap;
- relaties kunnen begrenzen zonder sociaal te verdwijnen.

Deze relationele autonomie sluit aan bij het doel van CIV-CARE om eigen regie niet tegenover verbondenheid te plaatsen.

### 8.3 Menswaardigheid als wederzijdse erkenning

Binnen een Ubuntu-geïnspireerde benadering is menselijke waardigheid niet alleen een eigenschap die ieder individu bezit. Zij wordt ook zichtbaar in de wijze waarop mensen elkaar behandelen.

Dat betekent niet dat waardigheid door de gemeenschap wordt verleend en dus kan worden afgenomen. Ieder mens behoudt eigen waarde. De gemeenschap heeft wel verantwoordelijkheid om die waarde in handelen te erkennen.

Een besluit kan formeel neutraal zijn en toch vernederend worden uitgevoerd. Een noodzakelijke maatregel kan respectvol worden uitgelegd of zonder menselijke aandacht worden opgelegd. Het verschil ligt niet alleen in de uitkomst, maar in de erkenning van de ander als mens.

#### 8.4 Ubuntu en verantwoordelijkheid

Ubuntu verplaatst de vraag van uitsluitend:

*Wie is individueel verantwoordelijk?*

naar tevens:

*Welke verantwoordelijkheid dragen wij voor de omstandigheden waarin mensen kunnen handelen, herstellen en deelnemen?*

Dat mag individuele verantwoordelijkheid niet oplossen in collectieve vaagheid.

Wie schade veroorzaakt, kan verantwoordelijkheid moeten nemen. Wie een wettelijke taak heeft, kan zich niet achter “het systeem” verschuilen. Een netwerk kan niet verwachten dat één mantelzorger alle lasten draagt.

Ubuntu vraagt om gedeelde verantwoordelijkheid met herkenbare toedeling.

#### 8.5 Ubuntu en het sociale netwerk

Het sociale netwerk is binnen deze benadering geen vanzelfsprekende oplossing.

Netwerken kunnen:

- steun bieden;
- praktisch helpen;
- continuïteit waarborgen;
- culturele betekenis geven;
- vroeg signaleren;
- vertrouwen herstellen.

Zij kunnen ook:

- conflicten versterken;
- informatie lekken;
- partijdruk uitoefenen;
- geweld normaliseren;
- een kind in loyaliteitsconflict brengen;
- autonomie beperken;
- uitsluiting organiseren.

Het Ubuntu-relatiekompas vraagt daarom niet alleen óf een netwerk bestaat, maar:

- wie veilig is;
- wie beschikbaar is;
- welke relatie de betrokkene zelf waardevol vindt;
- welke grenzen nodig zijn;
- welke belangen een netwerkfiguur heeft;
- of betrokkenheid vrijwillig is;
- of de rol duidelijk is.

## 8.6 Ubuntu is geen collectivisme

Een veelvoorkomend bezwaar tegen gemeenschapsgerichte modellen is dat zij individuele rechten ondergeschikt kunnen maken aan het collectief.

Dat risico moet serieus worden genomen.

Binnen PP-REL-001 betekent Ubuntu niet:

- dat de groep altijd voorgaat;
- dat harmonie belangrijker is dan waarheid;
- dat afwijking problematisch is;
- dat familie automatisch recht heeft op toegang;
- dat mensen hun privacy moeten opgeven;
- dat vergeving verplicht is;
- dat minderheden zich moeten aanpassen aan de meerderheid.

Een relationeel mensbeeld en individuele rechtsbescherming zijn geen tegenpolen. Juist omdat mensen kwetsbaar zijn in relaties, zijn individuele rechten noodzakelijk.

## 8.7 Ubuntu en conflict

Ubuntu wordt soms te snel verbonden met harmonie. Een gemeenschap zonder zichtbaar conflict kan echter ook een gemeenschap zijn waarin mensen niet durven spreken.

Een Ubuntu-geïnspireerde benadering hoeft conflict niet te vermijden. Zij kan conflict juist erkennen als moment waarop verantwoordelijkheden, grenzen en beschadigde verwachtingen zichtbaar worden.

De relevante vraag is niet of conflict verdwijnt, maar of mensen een vorm kunnen vinden waarin:

- veiligheid wordt beschermd;
- waarheid onderzocht mag worden;
- verschil blijft bestaan;
- vernedering wordt begrensd;
- verantwoordelijkheid herkenbaar wordt;
- herstel mogelijk is waar betrokkenen dat wensen.

## 8.8 Ubuntu als vraag binnen bestuur

Vertaald naar bestuur ontstaat niet één vaste regel, maar een reeks vragen:

- Wie wordt door dit besluit geraakt, ook buiten de formele geadresseerde?
- Welke steunende relaties worden versterkt of verzwakt?
- Wie draagt de lasten van de gekozen oplossing?
- Is verantwoordelijkheid eerlijk verdeeld?
- Kan de betrokkene deelnemer blijven aan het eigen proces?
- Wordt de gemeenschap ondersteund of vervangen?
- Welke personen dreigen onzichtbaar te worden?
- Welke grens beschermt juist de menselijke waardigheid?

Deze vragen vormen de eerste inhoudelijke basis van het Ubuntu-relatiekompas.

## 9. Martin Buber: van dossierobject naar gesprekspartner

### 9.1 Ik-Het en Ik-Jij

Martin Buber beschrijft twee fundamenteel verschillende verhoudingswijzen.

In de **Ik-Het-verhouding** benadert een persoon iets of iemand als object van waarneming, kennis, planning of gebruik. Deze verhouding is niet automatisch verkeerd. Zonder objectivering kan een arts

geen onderzoek doen, een gemeente geen aanvraag beoordelen en een rechter geen dossier ordenen.

In de **Ik-Jij-verhouding** verschijnt de ander niet uitsluitend als object met eigenschappen, maar als aanwezige persoon die niet volledig in categorieën kan worden gevangen.

Het verschil is relevant voor institutionele besluitvorming.

Een dossier vereist Ik-Het. Menswaardige besluitvorming vereist dat Ik-Het niet de volledige relatie overneemt.

## 9.2 De noodzakelijke en gevaarlijke functie van dossiers

Een dossier beschermt continuïteit. Het legt afspraken, waarnemingen, besluiten en verantwoordelijkheden vast. Zonder dossier kunnen willekeur, geheugenfouten en gebrek aan verantwoording ontstaan.

Tegelijkertijd kan een dossier een eigen werkelijkheid gaan vormen.

Wanneer eerdere interpretaties voortdurend worden overgenomen, kan een persoon steeds opnieuw worden ontmoet door middel van een oud beeld. Nieuwe informatie wordt dan geïnterpreteerd binnen het bestaande narratief.

Relationele legitimiteit vraagt daarom om momenten waarop de persoon opnieuw rechtstreeks kan verschijnen:

- klopt de samenvatting;
- herkent de betrokkene zich in de weergave;
- welke informatie is veranderd;
- welke context ontbreekt;
- welke formulering is feit, welke interpretatie;
- welke kwalificatie heeft haar doel verloren?

## 9.3 De ander als gesprekspartner

Een Ik-Jij-benadering betekent niet dat een professional alle uitspraken moet overnemen. Zij betekent dat de ander niet wordt gereduceerd tot een bron van data.

Een gesprekspartner:

- kan vragen stellen;
- kan informatie corrigeren;
- kan twijfel uitspreken;
- kan een andere prioriteit hebben;
- kan weigeren;
- kan om begrijpelijke uitleg vragen;
- kan een voorstel doen;
- kan de relatie met de professional evalueren.

Dit sluit nauw aan bij Shared Decision Making. Het verschil is dat Buber helpt verklaren waarom participatie meer is dan een procedurele stap: zij drukt een verhouding tussen personen uit.

## 9.4 Grenzen van wederkerigheid

Professionele relaties zijn niet volledig symmetrisch.

De professional heeft vaak:

- specialistische kennis;
- toegang tot dossiers;
- institutionele ondersteuning;
- beslissings- of adviesmacht;

- kennis van procedures;
- invloed op rapportages.

De burger kan afhankelijk zijn van zorg, inkomen, toestemming of beoordeling.

Relationele legitimiteit mag die ongelijkheid niet verbergen achter taal over gelijkwaardigheid. Gelijkwaardigheid betekent niet dat rollen gelijk zijn. Zij betekent dat verschillen in rol niet leiden tot ontkenning van de menselijke of morele status van de ander.

## 9.5 Buber en directe communicatie

Directe communicatie kan relationele erkenning ondersteunen, maar is geen absoluut beginsel.

Soms is bemiddeling, vertegenwoordiging of schriftelijke communicatie nodig vanwege:

- veiligheid;
- taal;
- beperking;
- trauma;
- grote machtsongelijkheid;
- juridische complexiteit;
- conflictintensiteit.

Het probleem ontstaat wanneer tussenpersonen structureel de stem van de betrokkene vervangen zonder noodzaak, transparantie of terugkoppeling.

Het Ubuntu-relatiekompas moet daarom vragen:

- kan de betrokkene rechtstreeks spreken;
- zo niet, waarom niet;
- wie vertaalt of vertegenwoordigt;
- is de vertegenwoordiging controleerbaar;
- kan de betrokkene corrigeren;
- blijft de indirecte route tijdelijk?

## 9.6 Bestuurlijke betekenis

Een Buberiaans perspectief leidt tot een eenvoudige maar veeleisende norm:

*Geen dossier, categorie of institutionele rol mag de volledige persoon vervangen.*

Dat vraagt niet om minder professionaliteit, maar om periodieke terugkeer naar de ontmoeting waarop professionele kennis uiteindelijk betrekking heeft.

## 10. Emmanuel Levinas: verantwoordelijkheid tegenover kwetsbaarheid

### 10.1 Ethiek vóór beheersing

Emmanuel Levinas plaatst de ontmoeting met de ander centraal in de ethiek. De ander verschijnt niet eerst als probleem dat door het eigen denken volledig kan worden beheerst, maar als iemand op wie een moreel beroep wordt gedaan.

Voor PP-REL-001 is vooral relevant dat menselijke verantwoordelijkheid niet pas begint nadat alle feiten, rollen en contracten zijn geordend. Kwetsbaarheid doet al een beroep op zorgvuldigheid.

Dat beroep vervangt onderzoek niet. Het voorkomt wel dat onzekerheid wordt gebruikt als reden om menselijke gevolgen buiten beschouwing te laten.

### 10.2 De kwetsbaarheid van de ander

Kwetsbaarheid kan vele vormen hebben:

- afhankelijkheid van zorg;

- minderjarigheid;
- ziekte;
- financiële nood;
- verlies van huisvesting;
- institutionele onbekendheid;
- taalbarrières;
- trauma;
- sociale isolatie;
- reputatieschade;
- angst voor gezagsdragers.

Een relationeel legitiem proces onderzoekt niet alleen welke verplichtingen iemand heeft, maar ook welke kwetsbaarheid bepaalt hoe die persoon kan deelnemen.

### 10.3 Asymmetrische verantwoordelijkheid

Levinas' nadruk op verantwoordelijkheid kan worden gelezen als asymmetrisch: de ethische vraag begint niet met "wat krijg ik terug?", maar met "wat vraagt de aanwezigheid van de ander van mij?"

Binnen professionele contexten is die gedachte waardevol. Een professional kan niet volstaan met de redenering dat respect alleen verschuldigd is wanneer de burger kalm, coherent en coöperatief communiceert.

Juist stress, angst of ontregeling kan maken dat iemand minder goed kan formuleren wat nodig is.

Toch moet asymmetrische verantwoordelijkheid worden begrensd. Zij mag niet betekenen dat:

- een professional alle gedrag moet verdragen;
- een partner zichzelf moet opofferen;
- een slachtoffer verantwoordelijk wordt voor herstel;
- organisaties onbeperkte zorgplichten krijgen;
- grenzen als onethisch worden beschouwd.

Verantwoordelijkheid en begrenzing kunnen gelijktijdig bestaan.

### 10.4 Het gezicht en de categorie

Institutionele categorieën maken handelen mogelijk, maar kunnen afstand scheppen.

De Levinasiaanse vraag luidt niet of categorieën moeten verdwijnen, maar of de levende ander nog zichtbaar blijft achter de categorie.

Bijvoorbeeld:

- achter "zorgmijder" kan iemand staan die eerdere hulp als bedreigend heeft ervaren;
- achter "onvoldoende meewerkend" kan iemand staan die de gevolgen van instemming niet begrijpt;
- achter "agressieve ouder" kan zowel werkelijk grensoverschrijdend gedrag als wanhoop bestaan;
- achter "professional" staat iemand die mogelijk onder hoge caseload en institutionele druk handelt.

Deze duiding vraagt om onderzoek, niet om onmiddellijke vrijspraak of veroordeling.

### 10.5 Relationele legitimiteit en verantwoordelijkheid

Vanuit Levinas krijgt relationele legitimiteit een morele kern:

*Besluitvorming behoort de kwetsbaarheid van de ander niet als ruis te behandelen.*

Dat vertaalt zich in vragen als:

- Welke gevolgen kan dit besluit hebben voor iemand die weinig alternatieven heeft?
- Is begrijpelijke uitleg gegeven?
- Is de betrokkene in staat de gevolgen te overzien?

- Is ondersteuning beschikbaar?
- Wordt een grens gesteld zonder onnodige vernedering?
- Is rekening gehouden met de afhankelijkheidspositie?
- Wordt verantwoordelijkheid niet volledig afgeschoven op degene met de minste macht?

## 11. Hannah Arendt: pluraliteit, stem en publieke ruimte

### 11.1 Pluraliteit als uitgangspunt

Hannah Arendt benadrukt dat mensen zowel gelijkwaardig als verschillend zijn. Zonder gelijkwaardigheid kunnen zij elkaar niet verstaan als deelnemers aan een gedeelde wereld. Zonder verschil is spreken en handelen betekenisloos.

Pluraliteit betekent dat legitieme besluitvorming niet vereist dat alle betrokkenen hetzelfde verhaal vertellen.

Verschillen kunnen blijven bestaan over:

- feiten;
- betekenis;
- verantwoordelijkheid;
- gewenste oplossingen;
- risico's;
- toekomstverwachtingen.

Een proces is niet pas geslaagd wanneer volledige consensus ontstaat.

### 11.2 Het recht om te verschijnen

Een belangrijk Arendtiaans motief is dat mensen in een publieke ruimte kunnen verschijnen door spreken en handelen.

Institutionele uitsluiting ontstaat niet alleen wanneer iemand formeel niet aanwezig mag zijn. Zij kan ook ontstaan wanneer diens woorden geen merkbare plaats krijgen in het besluit.

Betekenisvolle participatie vraagt daarom dat zichtbaar wordt:

- wat iemand heeft ingebracht;
- hoe die inbreng is geïnterpreteerd;
- welke onderdelen zijn overgenomen;
- waarom van andere onderdelen is afgeweken;
- welke onzekerheden blijven bestaan.

Zonder die terugkoppeling kan een gesprek plaatsvinden zonder dat de deelnemer werkelijk in de besluitvorming verschijnt.

### 11.3 Pluraliteit en waarheid

Pluraliteit betekent niet dat feiten volledig relatief zijn.

Een zorgvuldig proces moet feitelijke claims onderzoeken en kan vaststellen dat bepaalde uitspraken onjuist of onvoldoende onderbouwd zijn. Tegelijkertijd kunnen mensen dezelfde gebeurtenis verschillend ervaren.

Relationele legitimiteit vraagt daarom onderscheid tussen:

- wat aantoonbaar is gebeurd;
- wat iemand heeft waargenomen;
- welke betekenis iemand daaraan geeft;
- welk gevoel is ontstaan;
- welke normatieve conclusie wordt getrokken.

Dit onderscheid maakt dialoog nauwkeuriger. Het voorkomt zowel dat ervaring als feit wordt behandeld als dat ervaring wordt ontkend omdat een feitelijke interpretatie wordt betwist.

### 11.4 Macht en stem

Niet iedereen beschikt over dezelfde mogelijkheid om gehoord te worden.

Professionele taal, formele titels, toegang tot overleg en dossiermacht geven sommige stemmen meer gewicht. Een burger die emotioneel of ongeordend spreekt, kan daardoor minder geloofwaardig worden gevonden dan een professional die rustig rapporteert.

Relationele legitimiteit vraagt geen automatische voorkeur voor de burger. Zij vraagt bewustzijn van de omstandigheden waaronder geloofwaardigheid wordt toegekend.

### 11.5 Arendt en gezamenlijke wereld

Besluitvorming creëert een gedeelde werkelijkheid. Wanneer partijen volledig verschillende dossiers, tijdlijnen en begrippen hanteren, kan samenwerking onmogelijk worden.

Een relationeel proces probeert daarom een minimale gezamenlijke wereld op te bouwen:

- welke feiten zijn onbetwist;
- welke feiten zijn betwist;
- welke vragen blijven open;
- welke besluiten zijn genomen;
- welke afspraken gelden;
- welke begrippen worden verschillend gebruikt;
- wanneer vindt heroverweging plaats?

Deze gedeelde basis hoeft het conflict niet op te lossen. Zij voorkomt dat partijen uitsluitend in parallelle werkelijkheden handelen.

## 12. Systeemdenken: relaties, terugkoppeling en onbedoelde gevolgen

### 12.1 Van individuele oorzaak naar interactiepatroon

Systeemdenken onderzoekt hoe gedrag ontstaat binnen onderling verbonden patronen.

Dat betekent niet dat individuele verantwoordelijkheid verdwijnt. Het betekent dat een handeling tegelijk oorzaak en reactie kan zijn binnen een groter patroon.

Een voorbeeld:

1. een organisatie vraagt herhaaldelijk om informatie;
2. de burger raakt overbelast en reageert niet;
3. de organisatie interpreteert dit als onvoldoende medewerking;
4. toezicht wordt geïntensiveerd;
5. de burger ervaart toenemend wantrouwen;
6. communicatie neemt verder af;
7. de organisatie ziet haar oorspronkelijke zorg bevestigd.

Een lineaire analyse vraagt wie begon. Een systemische analyse onderzoekt hoe de cyclus zichzelf in stand houdt en waar interventie mogelijk is.

### 12.2 Positieve en negatieve terugkoppeling

In systeemtaal kan positieve terugkoppeling een patroon versterken. Dat hoeft niet positief in morele zin te zijn. Wantrouwen kan bijvoorbeeld meer controle oproepen, die vervolgens meer wantrouwen veroorzaakt.

Negatieve terugkoppeling dempt afwijkingen en kan stabiliteit bevorderen. Ook dat is niet automatisch goed. Een systeem kan kritiek onderdrukken om bestaande routines te behouden.

Het Ubuntu-relatiekompas moet daarom niet uitsluitend vragen of rust is ontstaan. Het moet onderzoeken welke vorm van stabiliteit wordt bereikt:

- duurzame samenwerking;
- tijdelijke onderdrukking;
- afhankelijkheid;
- vermijding;
- betekenisvolle overeenstemming;
- gedwongen conformiteit.

### 12.3 Emergentie

In complexe systemen ontstaan uitkomsten die geen enkele actor afzonderlijk heeft bedoeld.

Verschillende professionals kunnen ieder zorgvuldig handelen, terwijl gezamenlijk een onmenselijk of ondoorzichtig proces ontstaat. Iedere partij verwijst naar haar eigen taak, maar niemand draagt verantwoordelijkheid voor het totaal.

Relationele legitimiteit vraagt daarom ook naar ketenniveau:

- Wie overziet het geheel?
- Wie bewaakt tegenstrijdige opdrachten?
- Wie is aanspreekbaar voor cumulatieve belasting?
- Wie organiseert één begrijpelijke tijdlijn?
- Wie voorkomt dat betrokkenen steeds opnieuw hun verhaal moeten vertellen?
- Wie kan een proces pauzeren?

### 12.4 Het netwerk als dynamisch systeem

Een sociaal netwerk is geen statische lijst met personen.

Relaties veranderen door:

- interventies;
- informatie;
- verhuizing;
- ziekte;
- loyaliteit;
- geld;
- conflicten;
- nieuwe partners;
- institutionele beslissingen;
- tijd.

Een netwerkkaart moet daarom niet worden behandeld als blijvende waarheid. Betrokkenheid vereist periodieke toestemming en herbeoordeling.

### 12.5 Hefboompunten

Een systeeminterventie hoeft niet altijd groot te zijn.

Mogelijke hefboompunten zijn:

- één vast aanspreekpunt;
- correctie van een feitelijke fout;
- een gezamenlijke tijdlijn;
- duidelijke rolafbakening;
- een tijdelijke pauze;
- herstel van rechtstreeks contact;

- erkenning van een netwerkfiguur;
- een concrete exitdatum;
- een onafhankelijk gespreksbegeleider;
- scheiding tussen veiligheids- en herstelgesprek.

Het Ubuntu-relatiekompas kan helpen zulke punten te identificeren, maar bepaalt niet automatisch welke interventie passend is.

### **13. Herstelgerichte benaderingen: schade, verantwoordelijkheid en toekomst**

#### **13.1 Van overtreding naar schade**

Herstelgerichte benaderingen verschuiven de aandacht van uitsluitend de overtreden norm naar:

- wie schade heeft ervaren;
- welke behoeften daardoor zijn ontstaan;
- wie verantwoordelijkheid kan nemen;
- wat nodig is om verder te kunnen.

Deze vragen kunnen ook buiten het strafrecht relevant zijn, bijvoorbeeld bij vastgelopen zorgrelaties, institutionele fouten of gezinsconflicten.

#### **13.2 Herstel is geen terugkeer naar vroeger**

Herstel betekent niet dat de eerdere toestand wordt hersteld alsof er niets is gebeurd.

Sommige gebeurtenissen veranderen relaties blijvend. Herstel kan dan bestaan uit:

- erkenning;
- duidelijkheid;
- excuses;
- compensatie;
- veilige afstand;
- aangepaste samenwerking;
- een nieuwe taakverdeling;
- beëindiging met respect;
- leren en institutionele correctie.

#### **13.3 Verantwoordelijkheid zonder onmiddellijke schuldstrijd**

Een herstelgesprek kan soms beginnen zonder dat alle feiten juridisch zijn vastgesteld. Partijen kunnen erkennen dat schade is ervaren en onderzoeken wat nu nodig is.

Dat mag niet worden gebruikt om formele waarheidsvinding te blokkeren. Wanneer schuldvaststelling, bewijs, aangifte of aansprakelijkheid relevant zijn, blijft daarvoor een eigen route nodig.

Herstel en juridische borging kunnen parallel bestaan.

#### **13.4 Voorwaarden voor herstel**

Herstel vraagt minimaal:

- voldoende veiligheid;
- vrijwillige deelname;
- geen intimidatie;
- duidelijke doelen;
- erkenning van machtsverschillen;
- mogelijkheid om te stoppen;
- passende ondersteuning;
- realistische verwachtingen;
- geen gedwongen vergeving;

- bescherming van vertrouwelijke informatie.

Zonder deze voorwaarden kan een herstelproces nieuwe schade veroorzaken.

### 13.5 Relationele legitimiteit als preventief herstel

PP-REL-001 voegt aan herstelgericht werken een preventieve vraag toe:

*Kunnen wij tijdens de oorspronkelijke besluitvorming al voorkomen dat herstel later onnodig moeilijk wordt?*

Dat kan bijvoorbeeld door:

- tijdig uit te leggen;
- onzekerheid te erkennen;
- tijdelijke maatregelen werkelijk tijdelijk te maken;
- contact niet breder te beperken dan nodig;
- correcte informatie vast te leggen;
- betrokkenen invloed te geven op de uitvoering;
- evaluatiemomenten vooraf te plannen.

## 14. Positieve Gezondheid en samenredzaamheid

### 14.1 Meer dan probleemreductie

Benaderingen rond Positieve Gezondheid benadrukken dat welzijn niet uitsluitend bestaat uit de afwezigheid van ziekte of problemen. Ook zingeving, participatie, dagelijks functioneren, veerkracht en ervaren regie spelen een rol.

Voor relationele legitimiteit is vooral relevant dat herstel niet alleen individueel plaatsvindt.

Mensen kunnen sterker worden door:

- betrouwbare relaties;
- betekenisvolle rollen;
- deelname aan een gemeenschap;
- praktische wederkerigheid;
- erkenning van ervaringskennis;
- het vermogen om anderen te helpen.

### 14.2 Zelfredzaamheid en haar grenzen

Het begrip zelfredzaamheid kan emancipatoir zijn wanneer het eigen regie ondersteunt. Het kan belastend worden wanneer structurele problemen of zorgverantwoordelijkheden op het individu worden afgeschoven.

Relationele legitimiteit vraagt daarom om onderscheid tussen:

- autonomie;
- zelfredzaamheid;
- samenredzaamheid;
- institutionele verantwoordelijkheid.

Een netwerk mag geen goedkope vervanging worden voor noodzakelijke professionele zorg. Professionele zorg mag evenmin automatisch het netwerk vervangen.

### 14.3 Samenredzaamheid

Samenredzaamheid betekent in deze paper:

*Het vermogen van mensen om met vrijwillige, passende en veilig begrensde steun gezamenlijk richting te geven aan problemen en herstel, zonder dat individuele rechten of professionele verantwoordelijkheden verdwijnen.*

Deze definitie bevat bewust waarborgen:

- vrijwilligheid;
- passendheid;
- veiligheid;
- begrenzing;
- behoud van rechten;
- behoud van professionele verantwoordelijkheid.

## 15. Synthese: naar een bestuursfilosofie van relationele legitimiteit

De besproken tradities leveren geen kant-en-klaar model op. Gezamenlijk maken zij wel een samenhangend perspectief zichtbaar.

Ubuntu benadrukt dat menselijkheid in verbondenheid vorm krijgt.

Buber maakt duidelijk dat een persoon niet volledig mag samenvallen met diens dossierpositie.

Levinas herinnert eraan dat kwetsbaarheid een moreel beroep doet op degene die macht of verantwoordelijkheid draagt.

Arendt laat zien dat pluraliteit en daadwerkelijk kunnen verschijnen voorwaarden zijn voor een levende publieke ruimte.

Systeendenken maakt zichtbaar dat schade en escalatie kunnen voortkomen uit interactiepatronen die geen afzonderlijke actor volledig beheerst.

Herstelgerichte benaderingen verschuiven de aandacht naar schade, verantwoordelijkheid, behoeften en toekomst.

Positieve Gezondheid en samenredzaamheid benadrukken veerkracht, betekenis en participatie.

Uit deze synthese volgen zeven voorlopige uitgangspunten:

### 1. Mensen zijn zelfstandig én relationeel.

Autonomie en verbondenheid moeten gezamenlijk worden beschermd.

### 2. Een dossier is noodzakelijk maar onvolledig.

De persoon moet steeds opnieuw als gesprekspartner kunnen verschijnen.

### 3. Macht schept extra verantwoordelijkheid.

Hoe groter de institutionele invloed, hoe zwaarder de plicht tot uitleg, begrenzing en heroverweging.

### 4. Pluraliteit is geen storing.

Verschillende perspectieven kunnen blijven bestaan zonder dat besluitvorming onmogelijk wordt.

### 5. Relationele gevolgen zijn systeemgevolgen.

Zij moeten niet uitsluitend aan persoonlijke communicatievaardigheden worden toegeschreven.

### 6. Herstel kent meerdere vormen.

Verbinding, aangepaste samenwerking, veilige afstand en respectvolle beëindiging kunnen ieder legitieme uitkomsten zijn.

### 7. Gemeenschap mag het individu niet opslokken.

Ubuntu vereist verbinding met behoud van rechten, grenzen en vrijwilligheid.

Deze uitgangspunten vormen de conceptuele basis voor het volgende deel van de publicatie: de precieze definitie van relationele legitimiteit en de uitwerking van het Ubuntu-relatiekompas als begrensd reflectie-instrument.

## Deel III – Relationele legitimiteit als aanvullende beoordelingslaag

### 16. Waarom een aanvullende vorm van legitimiteit?

#### 16.1 Legitimiteit is meerlagig

Legitimiteit wordt vaak behandeld alsof zij één samenhangende eigenschap van een besluit is. In werkelijkheid bestaat legitimiteit uit meerdere dimensies die elkaar kunnen versterken, maar ook uit elkaar kunnen lopen.

Een besluit kan juridisch bevoegd zijn genomen en toch weinig maatschappelijk draagvlak hebben. Een democratisch gelegitimeerde beleidskeuze kan in de uitvoering onzorgvuldig uitpakken. Een professioneel inhoudelijk verdedigbare interventie kan door betrokkenen worden ervaren als vernederend of ondoorzichtig. Omgekeerd kan een relationeel zorgvuldig gesprek niet repareren dat een besluit zonder wettelijke grondslag is genomen.

PP-REL-001 onderscheidt daarom voorlopig vijf legitimiteitsdimensies:

| Legitimiteitsdimensie      | Centrale vraag                                                                                                                                               |
|----------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Juridische legitimiteit    | Is het handelen gebaseerd op toepasselijk recht en binnen de grenzen van de bevoegdheid gebleven?                                                            |
| Democratische legitimiteit | Is de achterliggende norm of beleidsrichting tot stand gekomen binnen een democratisch gelegitimeerde structuur?                                             |
| Bestuurlijke legitimiteit  | Is de besluitvorming zorgvuldig, controleerbaar, gemotiveerd, proportioneel en uitvoerbaar?                                                                  |
| Professionele legitimiteit | Sluit de beoordeling aan bij relevante deskundigheid, professionele standaarden en de beschikbare kennis?                                                    |
| Relationele legitimiteit   | Erkent en beschermt het proces de betrokkenen als personen in betekenisvolle relaties, en worden relationele gevolgen zichtbaar en proportioneel meegewogen? |

Deze dimensies zijn niet hiërarchisch geordend. Relationele legitimiteit staat niet boven de wet, maar wordt ook niet volledig door rechtmatigheid geabsorbeerd.

#### 16.2 Een besluit kan op verschillende lagen tegelijk tekortschieten

Wanneer een beslissing relationeel schadelijk uitpakt, betekent dat niet automatisch dat zij juridisch onrechtmatig is. Evenmin sluit rechtmatigheid uit dat de wijze van uitvoering nodeloos beschadigend is.

Voor een zorgvuldig debat moet daarom steeds worden benoemd op welke laag kritiek betrekking heeft.

Een betrokkene kan bijvoorbeeld zeggen:

- “De instantie mocht dit besluit niet nemen.”  
Dit is primair een juridische claim.
- “De procedure was ondoorzichtig en mijn stukken zijn niet zichtbaar meegewogen.”  
Dit raakt bestuurlijke zorgvuldigheid.
- “De professionele analyse hield geen rekening met actuele vakkennis.”  
Dit raakt professionele legitimiteit.

- “Er is over mij gesproken alsof ik geen gesprekspartner was en de communicatie heeft het vertrouwen blijvend beschadigd.”

Dit raakt relationele legitimiteit.

Deze claims kunnen tegelijk waar zijn, maar vereisen verschillende vormen van onderzoek en herstel.

### 16.3 Relationele legitimiteit is niet hetzelfde als tevredenheid

Een besluit is niet relationeel legitiem enkel omdat betrokkenen tevreden zijn. Andersom is een besluit niet relationeel illegitiem enkel omdat iemand boos, verdrietig of teleurgesteld is.

Relationele legitimiteit gaat niet over het garanderen van een gewenste uitkomst. Zij gaat over de kwaliteit van de verhouding waarin een besluit tot stand komt en wordt uitgevoerd.

Ook een pijnlijk besluit kan relationeel zorgvuldig zijn wanneer:

- de noodzaak begrijpelijk wordt uitgelegd;
- de betrokkene als gesprekspartner wordt erkend;
- onzekerheden niet worden verzwegen;
- alternatieven zichtbaar zijn onderzocht;
- de maatregel niet verder gaat dan noodzakelijk;
- de duur en evaluatiemomenten duidelijk zijn;
- de menselijke gevolgen actief worden beperkt;
- herstel of heroverweging mogelijk blijft.

Een gunstige uitkomst kan daarentegen relationeel problematisch zijn wanneer zij wordt bereikt door manipulatie, dwang, schijnparticipatie of afhankelijkheid.

### 16.4 De relationele dimensie van uitvoering

Legitimiteit ontstaat niet alleen op het moment van besluitvorming. Ook de uitvoering, communicatie en heroverweging bepalen hoe een besluit in het leven van betrokkenen uitwerkt.

De relationele beoordeling omvat daarom ten minste vier fasen:

#### 1. Voorbereiding

Welke informatie wordt verzameld, wie wordt betrokken en hoe worden verschillende perspectieven benaderd?

#### 2. Besluitvorming

Welke afweging wordt gemaakt, wie heeft invloed en hoe wordt met onzekerheid omgegaan?

#### 3. Uitvoering

Hoe wordt de beslissing gecommuniceerd en toegepast, welke relaties worden geraakt en welke ondersteuning is beschikbaar?

#### 4. Evaluatie en herstel

Wordt nagegaan wat de maatregel heeft veroorzaakt, kunnen fouten worden gecorrigeerd en bestaat een reëel perspectief op aanpassing of beëindiging?

Een besluit dat bij aanvang verdedigbaar was, kan relationeel problematisch worden wanneer tijdelijke beperkingen zonder evaluatie voortduren. Omgekeerd kan een aanvankelijk beschadigend proces gedeeltelijk worden hersteld door erkenning, correctie en veranderde uitvoering.

## 17. Werkdefinitie van relationele legitimiteit

### 17.1 Voorgestelde definitie

Binnen PP-REL-001 wordt relationele legitimiteit voorlopig gedefinieerd als:

***De mate waarin de voorbereiding, besluitvorming, uitvoering en heroverweging van een interventie de betrokken personen erkent als waardige en handelende deelnemers, rekening houdt met hun betekenisvolle relaties en machtsposities, relationele schade beperkt tot wat noodzakelijk en proportioneel is, en waar mogelijk voorwaarden schept voor vertrouwen, autonomie, samenwerking of herstel.***

Deze definitie is bewust breed, maar niet onbegrensd.

Zij bevat zes afzonderlijke bestanddelen:

1. erkenning van de persoon;
2. betekenisvolle participatie;
3. aandacht voor relaties en netwerken;
4. bewustzijn van macht en afhankelijkheid;
5. proportionaliteit van relationele schade;
6. herstel- en heroverwegingsvermogen.

## 17.2 Erkenning van de persoon

Erkenning betekent dat iemand niet uitsluitend wordt behandeld als dossierobject, probleemcategorie of uitvoeringsrisico.

De persoon wordt benaderd als iemand met:

- een eigen perspectief;
- rechten en grenzen;
- relaties;
- ervaringen;
- competenties;
- kwetsbaarheden;
- verantwoordelijkheden;
- mogelijkheden tot leren en veranderen.

Erkenning verplicht niet tot instemming met alle uitspraken van de betrokkene. Zij verlangt wel dat diens menselijkheid niet afhankelijk wordt gemaakt van kalmte, taalvaardigheid, sociale positie of institutionele conformiteit.

## 17.3 Betekenisvolle participatie

Participatie is betekenisvol wanneer betrokkenheid daadwerkelijk invloed kan hebben op:

- de probleemdefinitie;
- de verzameling en correctie van informatie;
- de formulering van alternatieven;
- de wijze van uitvoering;
- de voorwaarden van een maatregel;
- het moment van evaluatie;
- de inrichting van herstel.

Wanneer de uitkomst door wet of acute veiligheid grotendeels vastligt, kan participatie nog steeds betrekking hebben op de uitvoering, duur, communicatie en herstelvoorwaarden.

Betekenisvolle participatie betekent niet dat iedere betrokkene vetorecht heeft.

## 17.4 Aandacht voor betekenisvolle relaties

Mensen leven niet geïsoleerd. Een beslissing over één persoon kan gevolgen hebben voor:

- kinderen;
- ouders;

- partners;
- familieleden;
- vrienden;
- burenen;
- mantelzorgers;
- professionals;
- vrijwilligers;
- dieren die van dagelijkse zorg afhankelijk zijn;
- lokale of culturele gemeenschappen.

Relationele legitimiteit vraagt dat deze gevolgen niet vanzelfsprekend buiten de beoordeling blijven.

Dat betekent niet dat iedere relatie institutionele erkenning of toegang moet krijgen. De betrokken persoon en de aard van de situatie blijven bepalend. Ook veiligheid, privacy en vrijwilligheid begrenzen netwerkbetrokkenheid.

### 17.5 Macht en afhankelijkheid

Een proces kan formeel wederkerig lijken terwijl de feitelijke machtsverhouding sterk ongelijk is.

Macht kan voortkomen uit:

- wettelijke bevoegdheid;
- toegang tot voorzieningen;
- dossier- en rapportagemacht;
- financiële afhankelijkheid;
- expertise;
- taalvaardigheid;
- fysieke kracht;
- sociale status;
- familiepositie;
- controle over huisvesting;
- toegang tot kinderen;
- beheersing van communicatiekanalen.

Relationele legitimiteit verlangt dat deze verschillen zichtbaar worden gemaakt en waar mogelijk worden gecompenseerd.

### 17.6 Proportionaliteit van relationele schade

Een ingrijpende interventie kan relationele schade veroorzaken zonder dat die schade volledig te vermijden is. De relevante toets is daarom niet of iedere negatieve emotie wordt voorkomen.

De vraag is of de schade:

- noodzakelijk is voor een legitiem doel;
- zo beperkt mogelijk blijft;
- niet langer duurt dan nodig;
- niet breder wordt toegepast dan nodig;
- niet door onzorgvuldige communicatie wordt vergroot;
- periodiek wordt heroverwogen;
- waar mogelijk wordt hersteld.

### 17.7 Herstel- en heroverwegingsvermogen

Een relationeel legitiem systeem moet fouten, veranderingen en nieuwe informatie kunnen verwerken.

Een systeem zonder heroverwegingsvermogen kan tijdelijke beoordelingen veranderen in blijvende identiteiten. Daarom zijn noodzakelijk:

- correctiemogelijkheden;

- evaluatiemomenten;
- tijdelijke maatregelen waar mogelijk;
- heldere beëindigingscriteria;
- ruimte voor leren;
- toegang tot een onafhankelijke reflectie- of klachtenroute;
- zichtbare verwerking van gewijzigde omstandigheden.

## 18. Relationele legitimiteit en vertrouwen

### 18.1 Vertrouwen is geen voorwaarde voor rechten

Burgers hoeven een overheid, zorginstelling of professional niet eerst te vertrouwen om aanspraak te kunnen maken op rechtmatige en zorgvuldige behandeling.

Wantrouwen kan rationeel zijn, bijvoorbeeld na eerdere fouten, gebrekkige communicatie of institutionele schade. Het eisen van vertrouwen voordat ondersteuning wordt geboden, keert de verantwoordelijkheid om.

Relationele legitimiteit richt zich daarom niet primair op de vraag:

*Vertrouwt de burger de professional?*

De eerste vraag is:

*Handelt de professional of organisatie aantoonbaar betrouwbaar en controleerbaar?*

### 18.2 Betrouwbaarheid vóór vertrouwen

Vertrouwen kan niet rechtstreeks worden afgedwongen. Betrouwbaarheid kan wel worden georganiseerd.

Kenmerken van betrouwbaar handelen zijn onder meer:

- voorspelbaarheid;
- consistentie;
- tijdige communicatie;
- correcte informatie;
- erkenning van fouten;
- duidelijke grenzen;
- uitlegbare besluiten;
- opvolging van afspraken;
- bescherming van vertrouwelijkheid;
- bereidheid tot heroverweging.

Het Ubuntu-relatiekompas moet daarom niet meten hoeveel vertrouwen iemand zegt te voelen, maar onderzoeken welke voorwaarden voor betrouwbaarheid aanwezig zijn of ontbreken.

### 18.3 Vertrouwen kan asymmetrisch zijn

Een burger kan veel persoonlijke informatie moeten verstrekken aan een organisatie die zelf slechts beperkt transparant is over interne besluitvorming. Een kind kan afhankelijk zijn van volwassenen die onderling informatie uitwisselen. Een professional kan worden verwacht empathisch en open te zijn terwijl hij of zij institutionele grenzen moet bewaken.

Deze asymmetrie maakt expliciete waarborgen noodzakelijk.

### 18.4 Vertrouwen en controle zijn geen eenvoudige tegenpolen

Controle kan vertrouwen ondersteunen wanneer zij:

- duidelijk begrensd is;

- wederzijds inzichtelijk is;
- fouten corrigeerbaar maakt;
- misbruik voorkomt;
- proportioneel wordt ingezet.

Controle ondermijnt vertrouwen wanneer zij:

- permanent wordt;
- geen duidelijke aanleiding heeft;
- eenzijdig is;
- ondoorzichtig plaatsvindt;
- geen exitmogelijkheid kent;
- normale onzekerheid als verdacht behandelt.

De relevante vraag is daarom niet of controle aanwezig is, maar welke functie zij vervult.

## 18.5 Herstel van vertrouwen

Vertrouwensherstel kan niet worden teruggebracht tot een vriendelijk gesprek. Het kan vragen om:

- correctie van een dossier;
- erkenning van een fout;
- wijziging van werkwijze;
- overdracht aan een andere professional;
- herstel van rechtstreeks contact;
- beëindiging van een disproportionele maatregel;
- duidelijke rolafbakening;
- compensatie;
- een onafhankelijke evaluatie;
- aantoonbare naleving van nieuwe afspraken.

Woorden krijgen pas relationele betekenis wanneer zij door handelen worden bevestigd.

## 19. Relationele schade

### 19.1 Werkdefinitie

Relationele schade wordt binnen deze paper voorlopig gedefinieerd als:

***Een aantasting van vertrouwen, erkenning, autonomie, verbondenheid of samenwerkingsvermogen die ontstaat of wordt verergerd door menselijk of institutioneel handelen en die niet uitsluitend kan worden verklaard door de legitieme inhoud van het besluit zelf.***

Deze definitie maakt onderscheid tussen de pijnlijke inhoud van een besluit en de aanvullende schade die door de wijze van handelen ontstaat.

### 19.2 Communicatieve schade

Communicatieve schade kan ontstaan wanneer:

- belangrijke informatie wordt achtergehouden;
- taal onnodig beschuldigend is;
- niet wordt gereageerd op wezenlijke vragen;
- wisselende boodschappen worden gegeven;
- gesprekken zonder toestemming onjuist worden samengevat;
- iemand structureel via derden moet communiceren;
- vaktaal begrip verhindert;
- een emotionele reactie wordt gebruikt om de inhoud niet meer te bespreken.

### 19.3 Epistemische schade

Epistemische schade betreft aantasting van iemands positie als kenner van de eigen ervaring.

Zij kan ontstaan wanneer:

- persoonlijke kennis zonder onderzoek als onbetrouwbaar wordt behandeld;
- een kind of ouder alleen wordt geloofd wanneer een professional hetzelfde bevestigt;
- ervaringskennis structureel lager wordt gewaardeerd;
- een dossierinterpretatie niet corrigeerbaar blijkt;
- onjuistheden uit eerdere rapportages worden overgenomen;
- iemands taalgebruik belangrijker wordt dan de inhoud.

Dit betekent niet dat iedere persoonlijke verklaring feitelijk juist is. Het betekent dat de bron niet uitsluitend op status wordt afgewezen.

### 19.4 Netwerkschade

Netwerkschade kan ontstaan wanneer:

- steunende personen zonder individuele beoordeling worden buitengesloten;
- institutionele processen loyaliteitsconflicten versterken;
- contactbeperkingen breder zijn dan noodzakelijk;
- informatie ongecontroleerd door het netwerk circuleert;
- informele zorgverleners overbelast raken;
- één persoon tot exclusieve poortwachter wordt gemaakt;
- het netwerk wordt vervangen zonder exitstrategie.

### 19.5 Reputatieschade

Een voorlopige kwalificatie kan grote gevolgen hebben wanneer zij binnen of buiten instellingen wordt verspreid.

Relationele reputatieschade kan ontstaan door:

- suggestieve verslaglegging;
- onvoldoende onderscheid tussen feit en vermoeden;
- herhaling van achterhaalde informatie;
- disproportionele verspreiding;
- etiketten zonder tijdelijkheid;
- het ontbreken van herstel na rectificatie.

Reputatieschade beïnvloedt niet alleen formele beslissingen, maar ook de bereidheid van mensen om nog contact, samenwerking of steun te bieden.

### 19.6 Afhankelijkheidsschade

Ondersteuning kan onbedoeld afhankelijkheid vergroten.

Dat gebeurt bijvoorbeeld wanneer:

- mensen niet leren zelf informatie te beheren;
- directe communicatie permanent door een derde wordt overgenomen;
- een netwerk geen verantwoordelijkheid meer mag dragen;
- tijdelijke begeleiding geen afbouwpad heeft;
- toegang tot basisbehoeften afhankelijk wordt van persoonlijke loyaliteit;
- één professional alle relaties en informatie controleert.

Niet iedere afhankelijkheid is schadelijk. Kinderen, zieken en mensen met beperkingen kunnen langdurige ondersteuning nodig hebben. De vraag is of afhankelijkheid passend, transparant en zo autonomiebevorderend mogelijk wordt georganiseerd.

## 19.7 Tijdsschade

Tijd is een relationele factor.

Een besluit dat maanden op zich laat wachten kan onzekerheid en conflict verdiepen. Een tijdelijk contactverbod zonder duidelijk evaluatiemoment kan relaties feitelijk beëindigen. Een kind beleeft zes maanden anders dan een volwassene. Een mantelzorger kan uitvallen wanneer ondersteuning steeds wordt uitgesteld.

Relationele legitimiteit vraagt daarom aandacht voor:

- ontwikkelingsleeftijd;
- urgentie;
- wachttijd;
- duur van maatregelen;
- frequentie van evaluatie;
- cumulatieve belasting.

## 19.8 Cumulatieve relationele schade

Afzonderlijke handelingen kunnen op zichzelf beperkt lijken, maar gezamenlijk ernstige schade veroorzaken.

Een reeks van:

- gemiste terugbelafspraken;
- wisselende contactpersonen;
- kleine dossierfouten;
- uitgestelde beslissingen;
- herhaalde vragen om dezelfde informatie;
- onduidelijke rolwisselingen;

kan uiteindelijk meer vertrouwen vernietigen dan één grote fout.

Een ketenanalyse moet daarom niet uitsluitend afzonderlijke handelingen beoordelen.

## 19.9 Geen automatische juridische kwalificatie

Het vaststellen van relationele schade is geen uitspraak over:

- onrechtmatigheid;
- aansprakelijkheid;
- strafbaarheid;
- tuchtrechtelijke verwijtbaarheid;
- medische schade;
- causaliteit in juridische zin.

Daarvoor gelden afzonderlijke normen en procedures.

## 20. Relationele winst en relationele veerkracht

### 20.1 Werkdefinitie

Relationele winst wordt voorlopig omschreven als:

***Een aantoonbare versterking van erkenning, betrouwbaarheid, autonomie, wederkerigheid, samenwerking of herstelvermogen die voortvloeit uit de wijze waarop een proces of interventie wordt ingericht.***

Relationele winst is niet hetzelfde als harmonie.

## 20.2 Voorbeelden van relationele winst

Relationele winst kan zichtbaar worden wanneer:

- betrokkenen weten wie waarvoor verantwoordelijk is;
- onjuiste informatie wordt gecorrigeerd;
- een kind een veilige en betekenisvolle relatie kan behouden;
- een ouder begrijpt waarom een besluit is genomen;
- een professional grenzen kan stellen zonder de ander te vernederen;
- een netwerkfiguur een duidelijke en passende rol krijgt;
- een tijdelijk conflict niet leidt tot blijvende uitsluiting;
- mensen zelfstandig verder kunnen met minder professionele bemoeienis;
- organisaties verantwoordelijkheid voor fouten nemen;
- partijen ondanks verschil werkbare afspraken maken.

## 20.3 Relationele veerkracht

Relationele veerkracht betekent niet dat relaties conflictvrij zijn. Zij betreft het vermogen om spanning, verschil en fouten te verwerken zonder onmiddellijk uiteen te vallen of in steeds zwaardere escalatie terecht te komen.

Kenmerken kunnen zijn:

- correctie is mogelijk;
- grenzen zijn bespreekbaar;
- afhankelijkheid wordt niet uitgebuit;
- partijen kunnen tijdelijk afstand nemen;
- terugkeer naar dialoog is mogelijk;
- fouten leiden tot leren;
- rollen blijven helder;
- het netwerk bevat meer dan één steunpunt.

## 20.4 Geen verplichte positieve uitkomst

Een proces kan relationeel zorgvuldig zijn en toch eindigen in:

- beëindiging van samenwerking;
- blijvende afstand;
- overdracht;
- formele escalatie;
- een rechtszaak;
- een contactbeperking.

De relationele winst kan dan bestaan uit duidelijkheid, veiligheid, correcte afronding of het voorkomen van verdere schade.

## 21. Relationeel legitimiteitstekort

### 21.1 Werkdefinitie

Van een relationeel legitimiteitstekort kan voorlopig worden gesproken wanneer een proces of interventie onvoldoende waarborgen bevat voor erkenning, participatie, machtsbewustzijn, proportionaliteit of herstel, waardoor vertrouwen en samenwerkingsvermogen onnodig worden beschadigd.

Het betreft een analytisch begrip, geen juridische kwalificatie.

### 21.2 Mogelijke signalen

Signalen zijn onder meer:

- betrokkenen weten niet wie beslist;
- formele rollen en feitelijke invloed lopen uiteen;
- directe communicatie is zonder duidelijke reden geblokkeerd;
- feitelijke correcties worden niet verwerkt;
- tijdelijke maatregelen hebben geen einddatum;
- het netwerk wordt als geheel positief of negatief beoordeeld;
- informatie wordt breder gedeeld dan noodzakelijk;
- emoties worden gebruikt om inhoudelijke vragen te vermijden;
- er is geen mogelijkheid tot evaluatie;
- dezelfde persoon is tegelijk begeleider, beoordelaar en poortwachter;
- de uitkomst staat vast voordat participatie plaatsvindt;
- niemand is verantwoordelijk voor de cumulatieve gevolgen.

### 21.3 Acute en chronische tekorten

Een acuut tekort kan ontstaan door één ingrijpende gebeurtenis, zoals een onverwachte verwijdering zonder uitleg.

Een chronisch tekort ontstaat door een patroon van kleine maar aanhoudende beschadigingen.

Chronische tekorten zijn vaak moeilijker zichtbaar, omdat iedere afzonderlijke handeling procedureel verklaarbaar kan zijn.

### 21.4 Organisatorische en persoonlijke oorzaken

Een relationeel legitimiteitstekort hoeft niet voort te komen uit kwade intentie.

Mogelijke oorzaken zijn:

- hoge werkdruk;
- versnipperde verantwoordelijkheden;
- onduidelijke protocollen;
- gebrek aan training;
- juridisering;
- angst voor aansprakelijkheid;
- slechte informatietechnologie;
- wisselingen van personeel;
- persoonlijke vooringenomenheid;
- onvoldoende toezicht;
- financiële prikkels;
- onduidelijk leiderschap.

Een passende interventie moet aansluiten bij de feitelijke oorzaak.

## 22. Relationele proportionaliteit en subsidiariteit

### 22.1 Relationele proportionaliteit

Relationele proportionaliteit vraagt:

*Staat de verwachte relationele aantasting in redelijke verhouding tot het legitieme doel en de ernst van het risico dat moet worden beperkt?*

Dit is geen zelfstandig juridisch proportionaliteitsbeginsel, maar een aanvullende reflectievraag.

### 22.2 Relationele subsidiariteit

Relationele subsidiariteit vraagt:

*Kan hetzelfde legitieme doel worden bereikt met een interventie die minder ingrijpt in vertrouwen, autonomie, netwerk of verbondenheid?*

Mogelijke minder ingrijpende alternatieven zijn bijvoorbeeld:

- begeleid in plaats van volledig beëindigd contact;
- tijdelijke in plaats van onbepaalde beperking;
- één aanspreekpunt in plaats van meerdere parallelle kanalen;
- directe correctie in plaats van langdurige klachtenprocedure;
- netwerkondersteuning naast professionele zorg;
- gescheiden veiligheids- en herstelgesprekken;
- bemiddeling in plaats van onmiddellijke juridisering;
- gerichte informatie-uitwisseling in plaats van brede verspreiding.

### 22.3 De minst relationeel schadelijke passende interventie

De lichtste interventie is niet altijd de beste. Zij moet ook voldoende effectief en veilig zijn.

De voorgestelde norm luidt daarom:

*Kies, binnen de grenzen van veiligheid, rechtmatigheid en professionele verantwoordelijkheid, de passende interventie die het legitieme doel bereikt met de minst noodzakelijke relationele schade.*

### 22.4 Tijdelijkheid en heroverweging

Hoe ingrijpender de relationele gevolgen, hoe zwaarder de noodzaak van:

- motivering;
- tijdelijkheid;
- toetsbare doelen;
- frequente evaluatie;
- duidelijke exitcriteria;
- herstelvoorbereiding.

## 23. Macht, afhankelijkheid en ongelijkheid

### 23.1 Institutionele macht

Institutionele macht is niet alleen de bevoegdheid om formeel te beslissen. Zij omvat ook de macht om:

- problemen te definiëren;
- taal en categorieën te bepalen;
- informatie te selecteren;
- toegang te verlenen;
- termijnen vast te stellen;
- verslagen te maken;
- derden te informeren;
- gedrag als medewerking of weerstand te kwalificeren.

Relationele legitimiteit vereist dat deze macht zichtbaar en controleerbaar blijft.

### 23.2 Informele macht

Ook buiten instellingen bestaan machtsverschillen.

Een partner kan controle hebben over geld, huisvesting, vervoer of sociale contacten. Een familielid kan toegang tot kinderen beïnvloeden. Een sociaal vaardige persoon kan het gezamenlijke verhaal domineren. Een netwerkfiguur kan informatie naar instanties sturen zonder duidelijk mandaat.

Informele macht moet niet worden geromantiseerd omdat zij buiten het systeem bestaat.

### 23.3 Kinderen en jongeren

Bij kinderen en jongeren gelden aanvullende waarborgen.

Hun stem moet passend bij leeftijd, ontwikkeling en veiligheid worden betrokken. Tegelijk moet worden voorkomen dat zij:

- als boodschapper tussen volwassenen worden gebruikt;
- verantwoordelijkheid krijgen voor beslissingen die volwassenen moeten nemen;
- onder druk worden gezet om partij te kiezen;
- herhaaldelijk hetzelfde belastende verhaal moeten vertellen;
- uitsluitend via volwassenen worden geïnterpreteerd;
- worden geconfronteerd met informatie die zij niet kunnen dragen.

Het belang van het kind kan niet worden gereduceerd tot behoud van relaties. Soms is veilige afstand noodzakelijk. Anderzijds kan ook het onnodig verbreken van betekenisvolle relaties ernstige gevolgen hebben.

### 23.4 Dader-slachtofferpositionering

Een relationeel kader moet uiterst zorgvuldig omgaan met situaties waarin sprake kan zijn van geweld, misbruik, dwang, stalking, seksuele grensoverschrijding of andere ernstige schade.

De volgende waarborgen zijn essentieel:

- geen automatische gelijkstelling van verantwoordelijkheid;
- geen verplichte gezamenlijke dialoog;
- geen verzoening als voorwaarde voor herstel;
- onafhankelijke veiligheidsbeoordeling;
- recht op afzonderlijke ondersteuning;
- duidelijke bescherming tegen intimidatie;
- geen gebruik van Ubuntu om grenzen te ondermijnen;
- erkenning dat veilige beëindiging relationeel legitiem kan zijn.

### 23.5 De macht van de meerderheid

Gemeenschapswaarden kunnen door een meerderheid worden gebruikt om afwijkende stemmen te disciplineren.

Het Ubuntu-relatiekompas moet daarom expliciet beschermen:

- individuele gewetensvrijheid;
- minderheidsposities;
- privacy;
- het recht om niet deel te nemen;
- het recht om een netwerk te verlaten;
- het recht op eigen vertegenwoordiging;
- het recht om institutionele bescherming te zoeken.

## 24. Bezwaren en risico's

### 24.1 Het begrip is te vaag

Een eerste bezwaar is dat relationele legitimiteit onvoldoende afgebakend en daardoor willekeurig kan worden.

Dit bezwaar is terecht wanneer het begrip uitsluitend wordt gebruikt als moreel gevoel.

De reactie daarop moet niet bestaan uit schijnprecisie, maar uit:

- duidelijke werkdefinities;
- vaste reflectievragen;

- onderscheid tussen feiten en interpretaties;
- transparante verslaglegging;
- expliciete onzekerheden;
- geen persoons- of totaalscore;
- externe evaluatie.

## 24.2 Het voegt niets nieuws toe

Bestaande beginselen als zorgvuldigheid, proportionaliteit, participatie, bejegening en netwerkgericht werken raken reeds aan relationele kwaliteit.

PP-REL-001 moet daarom aantonen welke aanvullende helderheid het begrip biedt.

De mogelijke meerwaarde ligt in het samenbrengen van verspreide elementen in één expliciet kader dat:

- relationele gevolgen systematisch zichtbaar maakt;
- meerdere fasen van besluitvorming verbindt;
- herstel en exit expliciet opneemt;
- macht en netwerkschade gezamenlijk onderzoekt;
- juridische en relationele legitimiteit uit elkaar houdt.

Wanneer consultatie uitwijst dat bestaande kaders dit reeds voldoende doen, kan opname achterwege blijven.

## 24.3 Het kan rechten relativeren

Gemeenschapstaal kan worden gebruikt om individuele rechtsbescherming als kil of juridiserend neer te zetten.

PP-REL-001 verwerpt die benadering.

Formele rechten zijn vaak noodzakelijk juist wanneer relaties ongelijk of onveilig zijn. Relationele legitimiteit is aanvullend en mag geen bezwaar-, beroeps-, klachten- of beschermingsroute blokkeren.

## 24.4 Het kan slachtoffers onder druk zetten

Herstelgerichte en relationele taal kan slachtoffers het gevoel geven dat zij moeten vergeven, praten of verantwoordelijkheid nemen voor de gemeenschap.

Daarom gelden vrijwilligheid, veiligheid en het recht op afstand als harde grenzen.

## 24.5 Het kan nieuwe bureaucratie veroorzaken

Een uitgebreid relatieformulier bij iedere beslissing kan de werkdruk vergroten zonder de praktijk te verbeteren.

Het kompas moet daarom schaalbaar zijn:

- een korte reflectie bij eenvoudige beslissingen;
- een uitgebreidere analyse bij ingrijpende of vastgelopen situaties;
- geen dubbele registratie;
- integratie met bestaande besluitvorming;
- periodieke toets op administratieve lasten.

## 24.6 Het kan veranderen in een scoremodel

Een numerieke Ubuntu-score zou gemakkelijk worden gebruikt voor selectie, vergelijking of automatische besluitvorming.

Deze paper wijst een persoonsgerichte of geautomatiseerde score af.

De voorgestelde uitkomst is een kwalitatief relatieprofiel van de situatie en interventie, met zichtbare onzekerheden.

## 24.7 Het kan institutionele taal zonder institutionele verandering worden

Organisaties kunnen woorden als vertrouwen, verbinding en Ubuntu gebruiken terwijl machtsstructuren ongewijzigd blijven.

Relationele legitimiteit moet daarom toetsbaar worden aan gedrag:

- werd informatie gecorrigeerd;
- veranderde de rolverdeling;
- werd een maatregel heroverwogen;
- kregen betrokkenen invloed;
- werd schade beperkt;
- is een herstelactie uitgevoerd?

## 24.8 Het kan schadelijke gemeenschappen idealiseren

Niet iedere familie, buurt, religieuze gemeenschap of vriendengroep is veilig.

Het kompas beoordeelt relaties daarom op kwaliteit, vrijwilligheid en veiligheid, niet op nabijheid alleen.

## 25. Voorlopige normatieve beginselen

Uit de voorgaande analyse volgen twaalf voorlopige beginselen.

### 25.1 Beginselen

#### 1. Menswaardigheid

Iedere betrokkene behoudt menselijke en morele waarde, ongeacht dossierpositie, gedrag of uitkomst.

#### 2. Rechtsbescherming

Relationele overwegingen mogen formele rechten en veiligheidsverplichtingen niet vervangen.

#### 3. Erkenning

De persoon wordt niet gereduceerd tot categorie, diagnose, conflictrol of dossierbeeld.

#### 4. Betekenisvolle participatie

Betrokkenen krijgen waar mogelijk invloed op probleemdefinitie, alternatieven, uitvoering en evaluatie.

#### 5. Machtsbewustzijn

Formele en informele machtsverschillen worden zichtbaar gemaakt en passend gecompenseerd.

#### 6. Netwerkgroevuldigheid

Netwerken worden niet geïdealiseerd of collectief gewantrouwd, maar relationeel en individueel onderzocht.

#### 7. Relationele proportionaliteit

Aantasting van relaties gaat niet verder en duurt niet langer dan noodzakelijk.

#### 8. Subsidiariteit

Minder relationeel schadelijke passende alternatieven worden zichtbaar onderzocht.

#### 9. Tijdelijkheid en heroverweging

Ingrijpende maatregelen kennen doelen, evaluatiemomenten en beëindigingscriteria.

#### 10. Herstel zonder dwang

Herstel kan worden aangeboden en gefaciliteerd, maar niet als verplichte verzoening worden opgelegd.

#### 11. Dataminimalisatie

Relationele reflectie rechtvaardigt geen onbeperkte registratie van sociale relaties.

## **12. Leerbaarheid**

Het systeem kan fouten erkennen, informatie corrigeren, rollen aanpassen en besluiten herzien. Deze beginselen vormen de normatieve basis van het Ubuntu-relatiekompas.

## Deel IV – Het Ubuntu-relatiekompas

### 26. Functie en ontwerpprincipes

#### 26.1 Doel

Het Ubuntu-relatiekompas is een gestructureerd reflectie-instrument waarmee betrokkenen kunnen onderzoeken:

- welke relaties door een beslissing worden geraakt;
- waar vertrouwen of autonomie onder druk staat;
- welke machtsverschillen aanwezig zijn;
- welke relationele schade voorzienbaar is;
- welke alternatieven minder schadelijk kunnen zijn;
- welke herstel- en evaluatievoorwaarden nodig zijn.

Het kompas beslist niet.

#### 26.2 Geen diagnose- of taxatie-instrument

Het kompas:

- diagnosticeert geen personen;
- voorspelt geen geweld;
- stelt geen schuld vast;
- kent geen beroepsbevoegdheid toe;
- vervangt geen juridische toets;
- genereert geen automatische maatregel;
- levert geen permanente score op.

#### 26.3 Situatiegericht

Het object van reflectie is steeds een concrete situatie, beslissing of interventie.

Niet:

*Is deze persoon relationeel legitiem?*

Wel:

*Welke relationele gevolgen heeft deze voorgenomen maatregel binnen deze concrete context?*

#### 26.4 Meervoudig perspectief

Het kompas wordt bij voorkeur vanuit meerdere perspectieven ingevuld of besproken.

Verschillen worden niet kunstmatig gemiddeld. Zij worden zichtbaar naast elkaar vastgelegd.

#### 26.5 Proportionele toepassing

De intensiteit van toepassing hangt samen met:

- ernst van de gevolgen;
- duur;
- omkeerbaarheid;
- aantal betrokkenen;
- mate van conflict;
- afhankelijkheid;
- aanwezigheid van kinderen;
- onzekerheid;
- eerdere schade;
- institutionele macht.

## 26.6 Herhaalbaarheid

Het kompas kan op meerdere momenten worden gebruikt:

- vóór een besluit;
- tijdens uitvoering;
- bij evaluatie;
- na een incident;
- bij stagnatie;
- bij voorbereiding op afbouw of herstel.

## 27. De twee toegangspoorten

Voordat de zes dimensies worden onderzocht, gelden twee toegangspoorten.

### 27.1 Toegangspoort A – Rechtmatigheid en veiligheid

Eerst wordt vastgesteld:

- Is er acute onveiligheid?
- Is onmiddellijke bescherming noodzakelijk?
- Welke wettelijke bevoegdheid en verantwoordelijkheid geldt?
- Welke professionele veiligheidsbeoordeling is nodig?
- Welke informatie ontbreekt?
- Welke maatregelen kunnen niet worden uitgesteld?

Wanneer acuut handelen nodig is, mag relationele reflectie de bescherming niet vertragen.

Wel worden, zodra mogelijk, de relationele gevolgen en herstelvoorwaarden beoordeeld.

### 27.2 Toegangspoort B – Vrijwilligheid en machtspositie

Vervolgens wordt onderzocht:

- Kan iedere betrokkene veilig deelnemen?
- Is gezamenlijke bespreking verantwoord?
- Bestaat risico op intimidatie?
- Is afzonderlijke vertegenwoordiging nodig?
- Begrijpt iedere deelnemer doel en status?
- Kan iemand weigeren zonder disproportionele gevolgen?
- Wie heeft formele of informele beslismacht?
- Wie beheert informatie en communicatie?

Wanneer vrijwillige gezamenlijke reflectie niet mogelijk is, kunnen perspectieven afzonderlijk worden verzameld.

## 28. De zes dimensies van het Ubuntu-relatiekompas

Het kompas bestaat uit zes samenhangende dimensies:

1. betrouwbaarheid en vertrouwen;
2. wederkerigheid en participatie;
3. gelijkwaardigheid en machtsbalans;
4. verbondenheid en relationele grenzen;
5. zelfregie en samenredzaamheid;
6. gemeenschapskracht en herstelvermogen.

Deze dimensies zijn geen afzonderlijke vakjes. Zij beïnvloeden elkaar.

## 29. Dimensie 1 – Betrouwbaarheid en vertrouwen

### 29.1 Centrale vraag

*Draagt het proces aantoonbaar bij aan betrouwbare, voorspelbare en controleerbare verhoudingen?*

### 29.2 Reflectievragen

- Zijn rollen en verantwoordelijkheden duidelijk?
- Worden afspraken nagekomen?
- Wordt tijdig gecommuniceerd?
- Is informatie correct en corrigeerbaar?
- Worden onzekerheden benoemd?
- Zijn wijzigingen uitlegbaar?
- Kan een fout worden erkend zonder dat het systeem vastloopt?
- Weet de betrokkene waar hij of zij terecht kan?
- Wordt vertrouwelijke informatie beschermd?
- Is duidelijk wat tijdelijk en wat definitief is?

### 29.3 Mogelijke signalen van versterking

- één duidelijk aanspreekpunt;
- schriftelijke bevestiging van afspraken;
- correctie van fouten;
- consistente uitleg;
- zichtbare opvolging;
- heldere evaluatiemomenten;
- transparante besluitvorming.

### 29.4 Mogelijke signalen van verzwakking

- wisselende boodschappen;
- onduidelijke mandaten;
- onbeantwoorde kernvragen;
- onverwachte informatie-uitwisseling;
- afspraken zonder opvolging;
- een dossier dat niet corrigeerbaar blijkt;
- tijdelijke maatregelen zonder eindperspectief.

## 30. Dimensie 2 – Wederkerigheid en participatie

### 30.1 Centrale vraag

*Kan de betrokkene betekenisvol deelnemen aan een proces dat zijn of haar leven raakt?*

### 30.2 Reflectievragen

- Kan de betrokkene het eigen perspectief rechtstreeks geven?
- Is de informatie begrijpelijk?
- Zijn reële keuzemogelijkheden zichtbaar?
- Kan iemand voorstellen doen?
- Wordt uitgelegd wat met de inbreng is gebeurd?
- Kan iemand een vertrouwenspersoon meenemen?
- Is ruimte voor twijfel of uitstel?
- Wordt weigering onmiddellijk als onwil gekwalificeerd?
- Is de participatie tijdig of pas nadat de kernbeslissing vaststaat?
- Kan de uitvoering gezamenlijk worden ingericht?

### 30.3 Wederkerigheid in ongelijke rollen

Wederkerigheid betekent niet dat professional en burger dezelfde bevoegdheid hebben. Zij betekent dat communicatie niet uitsluitend één richting op gaat.

Ook een professional mag:

- grenzen aangeven;
- onzekerheid benoemen;
- ondersteuning vragen;
- een onhaalbaar verzoek weigeren;
- bescherming tegen agressie ontvangen.

Relationele legitimiteit geldt voor alle betrokkenen, maar houdt rekening met verschillen in macht en verantwoordelijkheid.

## 31. Dimensie 3 – Gelijkwaardigheid en machtsbalans

### 31.1 Centrale vraag

*Worden verschillen in bevoegdheid, kennis, afhankelijkheid en invloed zichtbaar en zorgvuldig begrensd?*

### 31.2 Reflectievragen

- Wie bepaalt het probleem?
- Wie heeft toegang tot het dossier?
- Wie kan informatie verspreiden?
- Wie heeft financiële of praktische controle?
- Kan iemand zonder steun deelnemen?
- Is onafhankelijke vertegenwoordiging nodig?
- Zijn professionele kwalificaties controleerbaar?
- Wordt emotionele taal anders beoordeeld dan institutionele taal?
- Zijn er dubbele rollen?
- Kan degene met de meeste macht worden gecorrigeerd?

### 31.3 Gelijkwaardigheid zonder gelijkheid van functie

Gelijkwaardigheid betekent dat ieder mens dezelfde fundamentele waardigheid bezit. Het betekent niet dat ieder dezelfde rol of verantwoordelijkheid heeft.

Een kind, ouder, rechter, hulpverlener en bestuurder vervullen verschillende functies. Relationele legitimiteit vraagt dat deze verschillen helder zijn en niet worden misbruikt om menselijke erkenning te ontfangen.

## 32. Dimensie 4 – Verbondenheid en relationele grenzen

### 32.1 Centrale vraag

*Welke betekenisvolle relaties worden door de interventie ondersteund, begrensd, onderbroken of beschadigd, en is dat verantwoord?*

### 32.2 Reflectievragen

- Welke relaties zijn belangrijk voor de betrokkene?
- Welke relaties vergroten veiligheid?
- Welke relaties vormen een risico?
- Wie wordt geraakt door de maatregel?
- Is een contactbeperking individueel gemotiveerd?
- Kan een relatie in aangepaste vorm worden behouden?

- Is veilige afstand noodzakelijk?
- Zijn kinderen vrij van boodschappers- of loyaliteitsrollen?
- Wordt het netwerk betrokken met toestemming?
- Bestaat een herstelperspectief?

### 32.3 Grenzen als relationele zorg

Een grens is niet per definitie afwijzing.

Duidelijke grenzen kunnen:

- veiligheid bieden;
- afhankelijkheid verminderen;
- verwachtingen verduidelijken;
- escalatie voorkomen;
- ruimte creëren voor herstel;
- rollen zuiver houden.

Een relationeel kompas moet daarom niet uitsluitend verbinding waarderen, maar ook passende begrenzing.

## 33. Dimensie 5 – Zelfregie en samenredzaamheid

### 33.1 Centrale vraag

*Vergroot de interventie het vermogen van betrokkenen om zelf en gezamenlijk richting te geven, zonder noodzakelijke professionele verantwoordelijkheid af te schuiven?*

### 33.2 Reflectievragen

- Welke keuzes kan de betrokkene zelf maken?
- Welke ondersteuning is nodig om die keuzes te begrijpen?
- Welke competenties zijn aanwezig?
- Wordt iemand afhankelijker dan nodig?
- Is er een afbouwpad?
- Kan het netwerk vrijwillig bijdragen?
- Wordt mantelzorg overbelast?
- Blijven professionele taken bij professionals?
- Zijn praktische randvoorwaarden aanwezig?
- Kan de betrokkene eigen gegevens beheren en corrigeren?

### 33.3 Zelfregie is meer dan keuze aanbieden

Keuzes zijn niet betekenisvol wanneer:

- de gevolgen onduidelijk zijn;
- slechts één optie feitelijk beschikbaar is;
- basisbehoeften als drukmiddel functioneren;
- informatie ontbreekt;
- de betrokkene door stress niet kan overzien wat wordt gevraagd;
- weigering disproportionele sancties oplevert.

Zelfregie vraagt mogelijkheden, begrijpelijkheid en passende ondersteuning.

## 34. Dimensie 6 – Gemeenschapskracht en herstelvermogen

### 34.1 Centrale vraag

*Draagt de interventie bij aan een sociaal en institutioneel netwerk dat toekomstige spanning, fouten en herstel beter kan dragen?*

## 34.2 Reflectievragen

- Zijn meerdere steunpunten beschikbaar?
- Is één persoon overbelast of te dominant?
- Kan het netwerk leren van het conflict?
- Zijn herstelroutes bekend?
- Kan een fout worden gecorrigeerd?
- Zijn rollen overdraagbaar?
- Is er een exitstrategie?
- Wordt ervaringskennis benut?
- Kan ondersteuning worden afgeschaald?
- Welke structurele verbetering voorkomt herhaling?

## 34.3 Gemeenschapskracht is geen onbeperkte beschikbaarheid

Een sterke gemeenschap bestaat niet uit mensen die altijd alles voor elkaar moeten doen.

Zij kent:

- grenzen;
- verdeling van lasten;
- toegang tot professionele ondersteuning;
- erkenning van verschillen;
- bescherming van privacy;
- mogelijkheden om tijdelijk terug te treden;
- correctie van machtsmisbruik.

## 35. De relationele profielweergave

### 35.1 Geen totaalscore

Het Ubuntu-relatiekompas genereert geen totaalscore.

Een totaalscore zou relevante verschillen verbergen. Een interventie kan bijvoorbeeld zeer duidelijk en betrouwbaar worden uitgevoerd, maar toch onevenredige netwerkschade veroorzaken.

### 35.2 Kwalitatieve status per dimensie

Per dimensie kan voorlopig één van de volgende statussen worden gebruikt:

- **Versterkend**

De interventie draagt aantoonbaar bij aan relationele kwaliteit.

- **Behoudend**

De bestaande kwaliteit blijft naar verwachting intact.

- **Onder druk**

Er bestaat een reëel risico op relationele aantasting; aanvullende waarborgen zijn nodig.

- **Ernstig belastend**

De interventie veroorzaakt waarschijnlijk ingrijpende relationele schade die afzonderlijke motivering en herstelplanning vereist.

- **Onvoldoende bekend**

Er is onvoldoende informatie voor een verantwoorde duiding.

Deze status betreft de interventie in context, niet een persoon.

### 35.3 Verplichte toelichting

Iedere status wordt voorzien van:

- relevante feiten;
- perspectieven;
- onzekerheden;
- mogelijke tegeninformatie;
- voorgestelde waarborgen;
- evaluatiemoment;
- verantwoordelijke rol.

### 36. Stappenplan voor toepassing

#### Stap 1 – Formuleer de beslissing of interventie

Beschrijf concreet wat wordt overwogen.

Niet:

*Er moet iets gebeuren met de gezinssituatie.*

Wel:

*Er wordt overwogen het directe contact gedurende vier weken te beperken tot twee begeleide momenten per week, met evaluatie na veertien dagen.*

#### Stap 2 – Bepaal doel, grondslag en urgentie

Leg vast:

- het legitieme doel;
- de toepasselijke verantwoordelijkheid;
- de urgentie;
- de gevolgen van niet-handelen;
- de informatie waarop de afweging rust.

#### Stap 3 – Breng betrokkenen en relaties proportioneel in kaart

Noteer uitsluitend relevante relaties.

Maak onderscheid tussen:

- direct betrokkenen;
- wettelijk verantwoordelijken;
- steunende netwerkfiguren;
- mogelijke risicorelaties;
- professionals;
- personen die slechts contextuele informatie leveren.

#### Stap 4 – Scheid feiten, perspectieven en onzekerheden

Gebruik bijvoorbeeld:

- vastgesteld;
- verklaard door;
- waargenomen;
- betwist;
- professioneel geduid;
- nog te onderzoeken.

#### Stap 5 – Beoordeel de toegangspoorten

Controleer:

- veiligheid en rechtmatigheid;

- vrijwilligheid en machtspositie.

### **Stap 6 – Bespreek de zes dimensies**

Niet iedere vraag hoeft in elk dossier te worden gebruikt. Selecteer proportioneel, maar motiveer waarom dimensies buiten beschouwing blijven.

### **Stap 7 – Ontwikkel alternatieven**

Formuleer minimaal:

- de voorgenomen interventie;
- een minder ingrijpend alternatief;
- de gevolgen van niet-handelen;
- een herstel- of afbouwoptie.

### **Stap 8 – Bepaal relationele waarborgen**

Voorbeelden:

- één contactpersoon;
- begeleid contact;
- tijdelijke duur;
- correctiemogelijkheid;
- afzonderlijke gesprekken;
- vertrouwenspersoon;
- beperkte gegevensdeling;
- concrete exitcriteria;
- tussentijdse evaluatie.

### **Stap 9 – Leg besluit en afwijkingen vast**

Wanneer niet voor het minst relationeel schadelijke alternatief wordt gekozen, wordt uitgelegd waarom dat alternatief onvoldoende veilig, rechtmatig of effectief is.

### **Stap 10 – Evalueer de werkelijke gevolgen**

Onderzoek na uitvoering:

- wat is versterkt;
- wat is beschadigd;
- welke voorspelling klopte niet;
- welke correctie is nodig;
- wat moet institutioneel worden geleerd?

## **37. Minimale verslaglegging**

Een beknopte verslaglegging kan bestaan uit:

1. concrete interventie;
2. doel en urgentie;
3. betrokken perspectieven;
4. voornaamste relationele risico's;
5. gekozen waarborgen;
6. alternatieven en reden van keuze;
7. evaluatiedatum;
8. verantwoordelijke rol;
9. status van onzekerheden;

10. gegevens die bewust niet zijn vastgelegd.

Deze verslaglegging wordt niet breder gedeeld dan noodzakelijk.

## **38. Rollen en bevoegdheden**

### **38.1 Deelnemer**

De deelnemer levert het eigen perspectief en kan aangeven:

- welke relaties belangrijk zijn;
- welke gevolgen worden verwacht;
- welke grenzen nodig zijn;
- wie wel of niet betrokken mag worden;
- welke informatie correctie behoeft.

De deelnemer beslist niet automatisch over alle professionele of wettelijke maatregelen.

### **38.2 Interviewer of gespreksbegeleider**

De interviewer of gespreksbegeleider:

- verzamelt perspectieven;
- bewaakt begripelijkheid;
- legt zorgvuldig vast;
- neemt geen toetsings- of eindbesluit wanneer die rol niet is toegekend.

### **38.3 Herstelbegeleider**

De herstelbegeleider kan het kompas gebruiken om hersteldoelen te formuleren, maar stelt geen schuld, rechtmatigheid of formele veiligheid vast.

### **38.4 Netwerkverbinder**

De netwerkverbinder kan relevante steunrelaties zichtbaar maken, maar beoordeelt personen niet als betrouwbaar of onbetrouwbaar zonder passende procedure.

### **38.5 Toetser**

Een toetser kan beoordelen of de relationele reflectie zorgvuldig is uitgevoerd wanneer daarvoor een expliciet mandaat bestaat. De toetser neemt niet tegelijk een herstelrol in hetzelfde traject.

### **38.6 Waardencommissie**

De Waardencommissie kan:

- adviseren over ethische dilemma's;
- wijzen op machts- of rolconflicten;
- de toepassing evalueren;
- aanbevelen een proces op te schorten;
- adviseren over verdere normontwikkeling.

De Waardencommissie vervangt geen rechter, toezichthouder of veiligheidsinstantie.

### **38.7 Bestuur**

Het bestuur beslist uitsluitend binnen de eigen statutaire en governancebevoegdheden over:

- vaststelling van versies;
- pilots;
- toepassingsvoorwaarden;
- intrekking of wijziging;
- organisatorische borging.

### 39. Situaties waarin toepassing wordt beperkt of achterwege blijft

Het kompas wordt niet als gezamenlijk instrument gebruikt wanneer:

- acute veiligheid onmiddellijke actie vereist;
- deelname een slachtoffer aan risico blootstelt;
- sprake is van ernstige intimidatie;
- een betrokkene de gevolgen van deelname niet kan overzien en passende vertegenwoordiging ontbreekt;
- het kompas wordt ingezet om bewijsvergaring te vervangen;
- een partij het proces gebruikt om toegang tot een ander af te dwingen;
- rollen onvoldoende zijn afgebakend;
- vertrouwelijkheid niet kan worden beschermd;
- de noodzakelijke informatie ontbreekt;
- de uitkomst reeds als persoonslabel of score zal worden gebruikt.

In zulke situaties kan hoogstens een afzonderlijke relationele impactanalyse worden uitgevoerd door een bevoegde en onafhankelijke rol, zonder gezamenlijke confrontatie.

### 40. Voorlopige conclusie van Deel IV

Het Ubuntu-relatiekompas is ontworpen als een begrensde reflectielaag over bestaande besluitvorming.

De kern ervan luidt niet:

*Behoud iedere relatie.*

De kern luidt:

*Onderzoek zorgvuldig welke menselijke relaties door een interventie worden geraakt, voorkom meer schade dan noodzakelijk, bescherm veiligheid en rechten, en organiseer waar verantwoord een reëel perspectief op autonomie, heroverweging of herstel.*

Daarmee wordt relationele legitimiteit niet gereduceerd tot vriendelijkheid of harmonie. Zij wordt een discipline van:

- erkenning;
- machtssensitiviteit;
- proportionaliteit;
- netwerkgorgvuldigheid;
- herstelbaarheid;
- transparantie.

Het volgende deel van de publicatie vertaalt deze architectuur naar uitgebreide, samengestelde praktijksituaties binnen onder meer jeugdzorg, Wmo, Veilig Thuis, onderwijs, schuldhulpverlening, relationeel conflict en federatieve samenwerking. Iedere casus wordt eerst vanuit de klassieke besluitvormingslogica geanalyseerd en vervolgens opnieuw bezien met het Ubuntu-relatiekompas.

## Deel V – Samengestelde praktijksituaties en toepassingsanalyse

### 41. Methodiek voor de casuïstiek

#### 41.1 Doel van dit deel

De voorgaande delen hebben relationele legitimiteit conceptueel en normatief uitgewerkt. Dit deel onderzoekt hoe het Ubuntu-relatiekompas in uiteenlopende praktijksituaties zou kunnen functioneren.

De casuïstiek heeft drie doelen:

1. zichtbaar maken welke aanvullende vragen het kompas oproept;
2. toetsen waar de voorgestelde dimensies praktisch bruikbaar of juist onvoldoende zijn;
3. illustreren hoe relationele reflectie kan worden toegevoegd zonder wettelijke, professionele of veiligheidsbeoordelingen te vervangen.

De casussen zijn geen bewijs dat het model werkt. Zij zijn een vorm van conceptuele beproeving.

#### 41.2 Samengestelde en fictieve situaties

Alle casussen in dit deel zijn fictief of samengesteld uit algemeen herkenbare patronen. Zij zijn niet bedoeld als reconstructie of beoordeling van één concrete persoon, één gezin, één organisatie of één dossier.

De situaties zijn bewust vereenvoudigd. In de werkelijkheid bestaan doorgaans meer bronnen, langere tijdlijnen, tegenstrijdige verklaringen en aanvullende juridische of professionele verplichtingen.

De casussen mogen daarom niet worden gebruikt om:

- diagnoses te stellen;
- schuld toe te wijzen;
- een concrete veiligheidsbeslissing te rechtvaardigen;
- personen uit bestaande dossiers te typeren;
- te suggereren dat één communicatieve interventie complexe problematiek oplost.

#### 41.3 Vier analyselagen

Iedere casus wordt vanuit vier analyselagen gezien.

##### Laag 1 – Klassieke besluitvormingslogica

Eerst wordt onderzocht hoe de situatie vanuit bestaande professionele of bestuurlijke logica kan worden benaderd. Daarbij staan bijvoorbeeld veiligheid, bevoegdheden, voorzieningentoegang, plichten, termijnen of uitvoerbaarheid centraal.

##### Laag 2 – Toegangspoorten

Vervolgens worden de twee toegangspoorten van het Ubuntu-relatiekompas toegepast:

- rechtmatigheid en veiligheid;
- vrijwilligheid en machtspositie.

##### Laag 3 – De zes dimensies

Daarna worden de zes dimensies gebruikt om relationele effecten, risico's en beschermende factoren zichtbaar te maken.

##### Laag 4 – Handelingsalternatieven en waarborgen

Tot slot wordt niet één ideale oplossing aangewezen, maar worden mogelijke handelingsalternatieven en relationele waarborgen geformuleerd. Daarbij blijft zichtbaar welke rol formeel bevoegd is om een besluit te nemen.

#### 41.4 Geen verplichting tot consensus

De casusanalyse heeft niet als doel alle perspectieven tot één verhaal samen te voegen.

Een relationeel zorgvuldig proces kan eindigen met blijvend verschil over:

- wat er precies is gebeurd;
- welke intenties iemand had;
- wie verantwoordelijkheid draagt;
- welke relatie wenselijk is;
- welke professionele interventie passend is.

Het doel is dat verschillen zo worden behandeld dat veiligheid, rechten, menselijke waardigheid en corrigeerbaarheid behouden blijven.

#### 41.5 Aandacht voor taal

In iedere casus wordt onderscheid gemaakt tussen:

- gedrag;
- beleving;
- interpretatie;
- professionele duiding;
- formele kwalificatie.

Dit onderscheid voorkomt dat een emotionele uiting direct als bewijs van een patroon wordt behandeld of dat een formele kwalificatie de volledige identiteit van een persoon bepaalt.

#### 41.6 Aandacht voor tijd

Relationele legitimiteit moet over tijd worden beoordeeld.

Een maatregel kan op dag één noodzakelijk zijn en na zes weken disproportioneel worden wanneer geen heroverweging plaatsvindt. Een gesprek kan op het ene moment onverantwoord zijn en later, onder andere voorwaarden, wel mogelijk worden. Een netwerkfiguur kan eerst steunend en later overbelast raken.

Iedere casus bevat daarom ten minste één evaluatiemoment en één mogelijke exit- of herstelroute.

### 42. Casus I – Emotionele escalatie binnen een partnerrelatie

#### 42.1 Situatieschets

Twee partners proberen na een periode van ernstige spanningen opnieuw samen stabiliteit op te bouwen. Eén partner beleeft gebeurtenissen uit het verleden als verraad, uitsluiting en mishandeling. De andere partner betwist onderdelen van die lezing, wil eigen intenties en omstandigheden uitleggen en ervaart dat bepaalde onderwerpen niet meer bespreekbaar zijn.

Tijdens gesprekken keren dezelfde thema's terug. De ene partner zoekt erkenning van pijn en zekerheid dat een derde persoon definitief geen rol meer speelt. De andere partner zoekt erkenning dat diens handelen niet de betekenis had die eraan wordt toegekend en wil kunnen spreken over de feitelijke context.

De gesprekken escaleren regelmatig. Er worden beledigende woorden gebruikt, oude gebeurtenissen worden opnieuw opgeroepen en beide partners voelen zich op enig moment aangevallen. Tegelijkertijd spreken zij liefde uit, maken zij toekomstplannen en tonen zij de wens om als gezin verder te gaan.

Naast het relationele conflict bestaat grote externe belasting. Eén partner heeft gelijktijdig te maken met meerdere juridische, financiële en bestuurlijke procedures. Door gebrek aan overzicht is die

partner langere tijd emotioneel beperkt beschikbaar geweest. Na het aanbrengen van dagstructuur, prioritering en dossierordering ontstaat meer rust en ruimte voor de relatie.

De centrale vraag luidt:

*Hoe kan een gesprek worden beëindigd of gepauzeerd op een wijze die stabiliteit creëert, zonder pijn te ontkennen en zonder de andere partner structureel het recht te ontnemen om eigen ervaringen en feiten te bespreken?*

## 42.2 Klassieke benadering van het conflict

Een klassieke communicatiebenadering kan adviseren:

- emoties eerst te erkennen;
- niet in discussie te gaan tijdens escalatie;
- gebruik te maken van ik-boodschappen;
- beledigingen en geweld als grens te benoemen;
- een time-out te nemen;
- op een later moment terug te keren naar de inhoud;
- zo nodig professionele relatietherapie of afzonderlijke ondersteuning te zoeken.

Deze adviezen zijn relevant. Zij beantwoorden echter nog niet volledig hoe wordt voorkomen dat een time-out verandert in een permanent verbod op bepaalde onderwerpen.

Ook blijft de vraag bestaan hoe feitelijke betwisting en emotionele erkenning naast elkaar kunnen bestaan. Wanneer één partner zegt dat een gebeurtenis niet heeft plaatsgevonden zoals de ander die beschrijft, kan de poging tot correctie worden ervaren als ontkenning van pijn. Wanneer de correctie volledig wordt uitgesteld, kan de andere partner ervaren dat een onjuiste beschuldiging feitelijk wordt bevestigd.

## 42.3 Toegangspoort A – Veiligheid en begrenzing

Voordat een inhoudelijk herstelgesprek wordt gevoerd, moet worden vastgesteld of voldoende veiligheid aanwezig is.

Relevante vragen zijn:

- Is sprake geweest van fysiek geweld, bedreiging of dwang?
- Is één van de partners bang om vrijuit te spreken?
- Worden beledigingen gebruikt om de ander te vernederen of te controleren?
- Kan een time-out veilig worden genomen?
- Is afzonderlijke ondersteuning nodig?
- Zijn kinderen aanwezig of worden zij met het conflict geconfronteerd?
- Is er een reëel risico dat een gezamenlijk gesprek opnieuw escaleert?

Wanneer fysieke of ernstige psychische onveiligheid bestaat, heeft bescherming prioriteit. Een gezamenlijk relatiegesprek is dan niet vanzelfsprekend passend.

Het Ubuntu-relatiekompas mag niet worden gebruikt om samenblijven als norm op te leggen.

## 42.4 Toegangspoort B – Vrijwilligheid en machtspositie

Ook binnen een partnerrelatie kunnen machtsverschillen bestaan.

Macht kan samenhangen met:

- eigendom of huisvesting;
- financiële middelen;
- toegang tot vervoer;
- taalvaardigheid;
- verblijfpositie;
- sociale netwerken;

- toegang tot kinderen;
- kennis van procedures;
- emotionele afhankelijkheid.

Een herstelgesprek is alleen verantwoord wanneer beide partners zonder intimidatie grenzen kunnen aangeven. Geen van beiden mag worden gedwongen een beschuldiging te bevestigen of in te trekken als voorwaarde voor rust, huisvesting, geld of verbondenheid.

#### 42.5 Dimensie 1 – Betrouwbaarheid en vertrouwen

In deze situatie is vertrouwen niet uitsluitend beschadigd door één gebeurtenis. Het wordt ook beïnvloed door herhaalde misverstanden, wisselende beschikbaarheid, externe stress en de rol van derden.

Mogelijke relationele waarborgen zijn:

- afspraken schriftelijk en eenvoudig vastleggen;
- concreet benoemen welke derde geen toegang of rol heeft;
- vooraf aangeven wanneer een zwaar onderwerp kan worden besproken;
- geen toezeggingen doen die door vermoeidheid of overbelasting mogelijk niet worden nagekomen;
- een gemiste afspraak erkennen zonder de volledige relatie ter discussie te stellen;
- feiten en gevoelens in afzonderlijke gespreksrondes behandelen.

Vertrouwen groeit hier niet door de opdracht “vertrouw mij”, maar door voorspelbaar gedrag over tijd.

#### 42.6 Dimensie 2 – Wederkerigheid en participatie

Beide partners hebben behoefte om gezien te worden, maar op verschillende niveaus.

De ene partner zegt in wezen:

*Zie wat dit met mij heeft gedaan.*

De andere partner zegt:

*Zie dat mijn intentie en mijn werkelijkheid niet samenvallen met jouw interpretatie.*

Een wederkerig gesprek moet voor beide boodschappen ruimte maken.

Dat kan met een tweefasenstructuur:

##### Fase A – Erkenning zonder feitelijke instemming

De luisterende partner benoemt uitsluitend:

- welke pijn wordt gehoord;
- welk verlies of welke angst daaronder lijkt te liggen;
- welke behoefte aan veiligheid of prioriteit bestaat.

Een mogelijke formulering is:

*Ik hoor dat jij je in die periode verlaten en op de tweede plaats hebt gevoeld. Ik hoef nu niet met jouw interpretatie in te stemmen om te erkennen dat die ervaring diep pijnlijk voor je is geweest.*

##### Fase B – Feitelijke en persoonlijke positionering

Pas nadat de emotionele intensiteit is gedaald, krijgt de andere partner een afgebakende spreektijd om de eigen feiten, intenties en grenzen te benoemen.

Een mogelijke formulering is:

*Ik wil op een rustiger moment ook kunnen uitleggen hoe ik de gebeurtenissen heb beleefd. Niet om jouw pijn weg te nemen, maar omdat onze relatie alleen volledig kan zijn wanneer jouw ervaring én mijn ervaring bespreekbaar blijven.*

Deze structuur voorkomt dat erkenning wordt verward met een schuldbekentenis en dat feitelijke correctie wordt gebruikt om emotionele pijn onmiddellijk te weerleggen.

#### 42.7 Dimensie 3 – Gelijkwaardigheid en machtsbalans

Wanneer één partner bepaalt welke namen, gebeurtenissen of onderwerpen nooit meer genoemd mogen worden, kan een grens noodzakelijk zijn om acute escalatie te voorkomen. Zij wordt problematisch wanneer het verbod permanent en eenzijdig wordt.

Een relationeel evenwicht vraagt onderscheid tussen:

- het recht om geen contact met een derde te willen;
- het recht om geen beledigende of provocerende bespreking te accepteren;
- het recht van de andere partner om de eigen geschiedenis te verwoorden;
- het gezamenlijke belang om onderwerpen alleen onder veilige voorwaarden te bespreken.

Een passende afspraak kan luiden:

*Dit onderwerp wordt niet spontaan, tijdens vermoeidheid of in aanwezigheid van kinderen besproken. Het onderwerp is niet verboden, maar wordt uitsluitend besproken op een afgesproken moment, met een maximale duur en een stopregel.*

Daarmee ontstaat begrenzing zonder stemvervangende of permanent zwijggebod.

#### 42.8 Dimensie 4 – Verbondenheid en relationele grenzen

Verbondenheid wordt in deze casus niet versterkt door onbeperkte toegang tot elkaars emoties. Grenzen zijn noodzakelijk.

Mogelijke grenzen zijn:

- geen scheldwoorden of ontmenselijkende kwalificaties;
- geen fysiek contact tijdens escalatie;
- geen nachtelijke inhoudelijke gesprekken wanneer één partner uitgeput is;
- geen inzet van kinderen of vrienden als boodschapper;
- geen dreiging met instanties als communicatiemiddel;
- geen onverwacht contact met personen die voor de ander een sterke trigger vormen;
- recht op een pauze met een concrete afspraak over hervatting.

Een pauze wordt pas relationeel betrouwbaar wanneer duidelijk is:

- hoe lang zij duurt;
- waar ieder verblijft;
- hoe praktische zorg doorgaat;
- wanneer contact wordt hervat;
- welke onderwerpen tot dat moment rusten.

#### 42.9 Dimensie 5 – Zelfregie en samenredzaamheid

De dagstructuur van de overbelaste partner is in deze casus geen louter persoonlijke productiviteitstechniek. Zij vormt een relationele interventie.

Door dossiers, termijnen en werktijd te ordenen ontstaat:

- meer mentale beschikbaarheid;
- minder onverwachte crisisreactie;
- duidelijkheid over gezamenlijke tijd;
- vermindering van angst;
- ruimte om afspraken na te komen.

Tegelijkertijd mag de partnerrelatie niet de enige bron van emotionele regulatie worden.

Samenredzaamheid vraagt ook:

- eigen steunfiguren;
- professionele ondersteuning waar nodig;
- rustmomenten;
- praktische taakverdeling;
- verantwoordelijkheid voor eigen dieren, financiën en procedures;
- geen onbegrensde beschikbaarheid van de ander.

#### 42.10 Dimensie 6 – Gemeenschapskracht en herstelvermogen

Het gezin wil een bredere Ubuntu-kring opbouwen van familie, vrienden en dieren die stabiliteit en betekenis geeft.

Dat kan beschermend zijn wanneer:

- rollen helder zijn;
- vertrouwelijke informatie niet ongecontroleerd wordt gedeeld;
- vrienden niet tot partijrechter worden gemaakt;
- nieuwe verbindingen vrijwillig en geleidelijk ontstaan;
- mensen die structureel polariseren niet automatisch toegang tot intieme informatie krijgen;
- uitsluiting niet impulsief, maar op concreet gedrag wordt gebaseerd.

De vraag is niet of iedereen in de kring moet blijven. De vraag is welke verbindingen wederkerig, veilig en versterkend zijn.

#### 42.11 Stabiliserende gespreksinterventie

Een mogelijk stabiliserend alternatief op het moment van escalatie bestaat uit vijf zinnen:

*Ik zie dat dit onderwerp je nu diep raakt. Ik ga je op dit moment niet overtuigen en ik wil jouw pijn niet kleiner maken. Tegelijk is mijn eigen ervaring niet verboden; die bespreken we wanneer we allebei weer kunnen luisteren. We stoppen nu met dit onderwerp en zorgen eerst dat er geen scheldwoorden, dreiging of lichamelijke escalatie ontstaat. Morgen om [tijd] bepalen we samen of we het gesprek hervatten, uitstellen of met ondersteuning voeren.*

De kracht van deze interventie ligt niet in perfecte formulering, maar in vier functies:

1. erkenning;
2. geen gedwongen feitelijke instemming;
3. onmiddellijke grens;
4. concrete terugkeerafspraak.

#### 42.12 Relationeel profiel

| Dimensie                          | Voorlopige status  | Toelichting                                                                                                                         |
|-----------------------------------|--------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Betrouwbaarheid en vertrouwen     | Onder druk         | Oude gebeurtenissen, derden en niet-nagekomen verwachtingen beïnvloeden het heden. Structuur en voorspelbaarheid kunnen versterken. |
| Wederkerigheid en participatie    | Onder druk         | Beide perspectieven vragen ruimte, maar worden tijdens escalatie als wederzijdse ontkennen ervaren.                                 |
| Gelijkwaardigheid en machtsbalans | Onvoldoende bekend | Huisvesting, geld, sociale positie en mogelijke veiligheidsdynamiek moeten afzonderlijk worden onderzocht.                          |

| Dimensie                              | Voorlopige status           | Toelichting                                                                                                                                   |
|---------------------------------------|-----------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Verbondenheid en grenzen              | Ernstig belastend           | Liefde en toekomstwens bestaan naast belediging, herbeleving en mogelijke fysieke escalatie. Duidelijke veiligheidsgrenzen zijn noodzakelijk. |
| Zelfregie en samenredzaamheid         | Versterkend in ontwikkeling | Dagstructuur en dossierordening creëren mentale en relationele ruimte.                                                                        |
| Gemeenschapskracht en herstelvermogen | Onder druk                  | Er is wens tot een bredere kring, maar selectie, vertrouwelijkheid en rolzuiverheid vragen aandacht.                                          |

### 42.13 Leerpunten

Deze casus maakt zichtbaar dat relationele legitimiteit niet betekent dat pijn altijd voorrang heeft op feiten of dat feiten voorrang hebben op pijn.

De kern is temporele ordening:

1. eerst veiligheid en regulatie;
2. daarna erkenning;
3. vervolgens feitelijke en persoonlijke positionering;
4. daarna gezamenlijke afspraken;
5. ten slotte evaluatie over tijd.

Het gesprek wordt niet stabiel doordat één partner zwijgt, maar doordat beide partners leren wanneer en onder welke voorwaarden spreken mogelijk is.

## 43. Casus II – Wmo-ondersteuning en een overbelast sociaal netwerk

### 43.1 Situatieschets

Een alleenwonende vrouw met een lichamelijke beperking vraagt de gemeente om ondersteuning bij huishoudelijke taken en vervoer. Zij ontvangt reeds veel hulp van haar volwassen dochter, die naast een baan en een eigen gezin meerdere keren per week langskomt.

Tijdens het onderzoek benadrukt de gemeente dat eerst moet worden gekeken naar eigen kracht en het sociale netwerk. De dochter zegt dat zij de huidige belasting nauwelijks volhoudt. De moeder vreest dat formele ondersteuning wordt geweigerd en minimaliseert daarom de overbelasting van haar dochter.

De consulent overweegt een beperkte maatwerkvoorziening, in combinatie met voortzetting van de mantelzorg. De centrale vraag luidt:

*Hoe kan de gemeente het sociale netwerk betrekken zonder de dochter tot onbegrensde zorgverlener te maken en zonder de moeder het gevoel te geven dat ondersteuning afhankelijk is van familieloyaliteit?*

### 43.2 Klassieke benadering

Een klassieke Wmo-benadering onderzoekt:

- de beperkingen van de aanvrager;
- wat zij zelf kan;
- gebruikelijke hulp;
- mantelzorg en netwerkondersteuning;

- algemene voorzieningen;
- noodzaak van een maatwerkvoorziening;
- goedkoopst passende of adequate ondersteuning binnen het geldende kader.

Deze beoordeling is noodzakelijk. Relationele legitimiteit voegt de vraag toe wat de gekozen verdeling van hulp met de moeder-dochterrelatie doet.

### 43.3 Toegangspoorten

Er is geen acute onveiligheid, maar wel risico op mantelzorguitval.

De vrijwilligheid is kwetsbaar. De dochter kan formeel zeggen dat zij helpt, maar kan zich moreel of familiaal verplicht voelen. De moeder kan haar behoefte kleiner voorstellen uit angst voor afwijzing.

Een afzonderlijk gesprek met de dochter kan passend zijn, mits transparant wordt omgegaan met welke informatie in het besluit wordt gebruikt.

### 43.4 Betrouwbaarheid en vertrouwen

De gemeente versterkt betrouwbaarheid door vooraf helder te maken:

- welke informatie nodig is;
- dat mantelzorg niet zonder meer als onbeperkt beschikbaar wordt aangenomen;
- dat eerlijkheid over belasting niet automatisch tot verlies van ondersteuning leidt;
- welke criteria voor een voorziening gelden;
- wanneer herbeoordeling mogelijk is.

Wantrouwen ontstaat wanneer de burger denkt dat iedere genoemde netwerkfiguur vervolgens als reden voor afwijzing wordt gebruikt.

### 43.5 Wederkerigheid en participatie

De moeder en dochter moeten afzonderlijk en gezamenlijk kunnen aangeven:

- welke hulp zij willen blijven delen;
- welke taken te zwaar zijn;
- welke tijden haalbaar zijn;
- welke professionele ondersteuning relationele ruimte kan teruggeven;
- welke privacy ieder wil behouden.

De dochter is geen mede-aanvrager, maar haar belasting is wel relevant. De moeder blijft de primaire deelnemer aan haar eigen ondersteuningsproces.

### 43.6 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

De gemeente beschikt over beslissingsmacht. De moeder is afhankelijk van toegang tot ondersteuning. De dochter beschikt praktisch over toegang tot vervoer en dagelijkse hulp.

Deze verdeling kan onbedoelde druk creëren.

Een relationeel legitieme beoordeling voorkomt dat:

- de moeder haar dochter moet overtuigen meer te doen om voor hulp in aanmerking te komen;
- de dochter als onwillig wordt gezien wanneer zij grenzen stelt;
- familieconflict als bewijs van ontbrekende eigen kracht wordt gebruikt;
- informele hulp stilzwijgend een structurele publieke verantwoordelijkheid vervangt.

### 43.7 Verbondenheid en grenzen

De moeder-dochterrelatie kan verbeteren wanneer professionele ondersteuning juist ruimte creëert voor contact dat niet uitsluitend uit zorgtaken bestaat.

Een maatwerkvoorziening kan daarom relationele winst opleveren wanneer zij:

- zware huishoudelijke taken overneemt;
- vervoer op vaste momenten organiseert;
- de dochter in staat stelt als dochter aanwezig te zijn in plaats van als permanente hulpverlener;
- crisissituaties voorkomt.

### 43.8 Zelfregie en samenredzaamheid

Zelfregie betekent hier niet dat de moeder alles zelf moet doen. Zij betekent dat zij invloed houdt op:

- wie in haar woning komt;
- welke taken worden overgenomen;
- hoe ondersteuning wordt gepland;
- welke rol haar dochter behoudt;
- welke gegevens worden gedeeld.

Samenredzaamheid ontstaat wanneer professionele en informele ondersteuning elkaar aanvullen zonder onduidelijke taakverschuiving.

### 43.9 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

Een robuust plan bevat meer dan één steunpunt.

Mogelijkheden zijn:

- professionele huishoudelijke ondersteuning;
- passend vervoer;
- een vrijwillige activiteit of buurtnetwerk, uitsluitend met instemming;
- respijt voor de dochter;
- een terugvaloptie bij ziekte of vakantie;
- evaluatie van mantelzorgbelasting.

### 43.10 Minder relationeel schadelijke passende interventie

Een mogelijke uitkomst is:

- professionele overname van de zwaarste huishoudelijke taken;
- behoud van vrijwillige lichte taken door de dochter;
- vervoer via een passende voorziening op vaste momenten;
- evaluatie na drie maanden;
- directe herbeoordeling bij dreigende uitval van de dochter.

De motivering maakt expliciet dat de voorziening niet alleen beperkingen compenseert, maar ook overbelasting en relationele schade helpt voorkomen.

### 43.11 Relationeel profiel

| Dimensie                          | Voorlopige status         | Toelichting                                                                      |
|-----------------------------------|---------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|
| Betrouwbaarheid en vertrouwen     | Behoudend tot versterkend | Heldere criteria en openheid over mantelzorgbelasting zijn bepalend.             |
| Wederkerigheid en participatie    | Versterkend mogelijk      | Afzonderlijke en gezamenlijke inbreng kan een realistischer plan opleveren.      |
| Gelijkwaardigheid en machtsbalans | Onder druk                | De toegang tot formele steun en de familiale afhankelijkheid creëren asymmetrie. |
| Verbondenheid en grenzen          | Versterkend mogelijk      | Professionele ondersteuning kan ruimte teruggeven aan de familierelatie.         |

| Dimensie                              | Voorlopige status | Toelichting                                                                               |
|---------------------------------------|-------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|
| Zelfregie en samenredzaamheid         | Versterkend       | Een gecombineerde oplossing ondersteunt regie zonder verantwoordelijkheid af te schuiven. |
| Gemeenschapskracht en herstelvermogen | Behoudend         | Meerdere steunpunten en een terugvaloptie zijn nodig.                                     |

#### 43.12 Leerpunten

Deze casus laat zien dat het sociale netwerk niet alleen als beschikbare capaciteit mag worden gelezen. De kwaliteit en duurzaamheid van de relatie zijn zelf relevante uitkomsten.

Professionele ondersteuning kan gemeenschapskracht vergroten wanneer zij een netwerk niet vervangt, maar ook niet uitput.

### 44. Casus III – Veiligheidsmelding, dader-slachtofferpositionering en ouder-kindrelaties

#### 44.1 Situatieschets

Na een ernstig conflict tussen twee ouders ontvangt een veiligheidsorganisatie meldingen van meerdere betrokkenen. De verklaringen verschillen. Eén ouder beschrijft angst, controle en eerdere fysieke incidenten. De andere ouder betwist een deel van de beschuldigingen, erkent dat er heftige ruzies zijn geweest en stelt dat de eerste ouder informatie selectief deelt.

Er zijn kinderen betrokken. Zij hebben spanningen meegemaakt en spreken verschillend over beide ouders. Eén kind wil voorlopig minder contact met een ouder. Een ander kind mist diezelfde ouder en begrijpt de contactbeperking niet.

De veiligheidsorganisatie moet snel handelen, beschikt aanvankelijk over onvolledige informatie en overweegt tijdelijke voorwaarden voor contact en communicatie.

De centrale vraag luidt:

*Hoe kan noodzakelijke veiligheid worden georganiseerd zonder voorlopige dader- en slachtofferpositioneringen onnodig te veranderen in blijvende identiteiten en zonder de stem en relaties van de kinderen te reduceren tot één gezinsnarratief?*

#### 44.2 Klassieke veiligheidsbenadering

Een klassieke benadering richt zich terecht op:

- aard, ernst en frequentie van mogelijke incidenten;
- acute risico's;
- afhankelijkheid en dwang;
- eerdere meldingen;
- toegang tot kinderen;
- veiligheidsvoorwaarden;
- informatie-uitwisseling;
- professionele risicotaxatie;
- wettelijke meld- en handelingsverantwoordelijkheden.

Relationele legitimiteit voegt geen alternatief veiligheidsmodel toe. Zij onderzoekt hoe de veiligheidsinterventie wordt begrensd, gecommuniceerd en heroverwogen.

#### 44.3 Toegangspoort A – Veiligheid

Bij reëel risico kan tijdelijk ingrijpen noodzakelijk zijn voordat alle feiten volledig zijn vastgesteld.

Daarbij moeten ten minste worden onderscheiden:

- concrete gedragingen;
- verklaringen en bronnen;
- professionele risico-inschattingen;
- tijdelijke werkhypothesen;
- formele juridische kwalificaties;
- identiteitstoekenning.

Een tijdelijke veiligheidsvoorwaarde mag niet zonder meer worden geformuleerd alsof definitief ouderschap is vastgesteld.

Dat betekent niet dat waarschuwende taal altijd moet worden vermeden. Het betekent dat taal de status van informatie correct weergeeft.

#### 44.4 Toegangspoort B – Vrijwilligheid en machtspositie

Een gezamenlijk oudergesprek kan onveilig of intimiderend zijn. In dat geval worden perspectieven afzonderlijk verzameld.

De kinderen worden niet ingezet als bemiddelaar of bewijsdrager. Hun stem wordt passend bij leeftijd en ontwikkeling gehoord, met aandacht voor:

- mogelijke loyaliteitsdruk;
- beïnvloeding;
- eigen ervaring;
- veranderende wensen;
- recht op rust;
- behoefte aan uitleg.

Geen kind wordt verantwoordelijk gemaakt voor de uiteindelijke contactbeslissing.

#### 44.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen

De organisatie versterkt betrouwbaarheid door:

- duidelijk te benoemen welke informatie is ontvangen;
- aan te geven welke onderdelen bevestigd, betwist of nog onbekend zijn;
- uit te leggen waarom tijdelijke voorwaarden nodig zijn;
- één aanspreekpunt aan te wijzen;
- correcties zichtbaar aan het dossier toe te voegen;
- een concrete evaluatiedatum vast te leggen;
- niet meer informatie te delen dan noodzakelijk.

Vertrouwen kan niet worden gegarandeerd, maar het proces kan wel controleerbaar worden gemaakt.

#### 44.6 Wederkerigheid en participatie

Ook bij veiligheidsvoorwaarden blijft participatie mogelijk.

Ouders kunnen bijvoorbeeld invloed hebben op:

- praktische overdrachtsmomenten;
- keuze van een veilige locatie;
- wijze van communicatie;
- aanwezigheid van een begeleider;
- informatie die kinderen krijgen;
- evaluatiemomenten;
- betrokkenheid van steunfiguren.

Wanneer een voorkeur niet kan worden gevolgd, wordt uitgelegd welk veiligheidsbelang zwaarder weegt.

#### 44.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

Een veiligheidsorganisatie heeft aanzienlijke dossier- en interpretatiemacht. Eén formulering kan doorwerken in latere zorg-, juridische of onderwijscontexten.

Daarom is noodzakelijk:

- onderscheid tussen bronvermelding en vaststelling;
- hoor en wederhoor voor zover veiligheid dit toelaat;
- correctie van aantoonbare fouten;
- terughoudendheid met identiteitslabels;
- periodieke toets of de oorspronkelijke werkhypothese nog actueel is;
- onafhankelijke escalatiemogelijkheid bij ernstig verschil over verslaglegging.

#### 44.8 Verbondenheid en relationele grenzen

Contactbeperking kan noodzakelijk zijn. Relationele legitimiteit vraagt vervolgens:

- is de beperking per kind en relatie gemotiveerd;
- is zij niet breder dan nodig;
- is indirect of begeleid contact mogelijk;
- is een kind vrij om tegenstrijdige gevoelens te hebben;
- wordt een ouder niet via het kind geïnformeerd;
- bestaat een pad naar uitbreiding, voortzetting of beëindiging;
- wordt ook veilige afstand als mogelijke duurzame uitkomst erkend?

De relatie tussen kinderen onderling verdient eveneens aandacht. Verschillende contactregelingen mogen niet zonder noodzaak tot onderlinge verwijdering leiden.

#### 44.9 Zelfregie en samenredzaamheid

Ouders behouden verantwoordelijkheid voor gedrag, communicatie en naleving van voorwaarden. De organisatie mag die verantwoordelijkheid niet overnemen, maar ook niet veronderstellen dat ouders onder hoge spanning zonder ondersteuning kunnen veranderen.

Mogelijke ondersteuning omvat:

- afzonderlijke gedrags- of traumagerichte hulp;
- ouderschapscommunicatie via een begrensd kanaal;
- praktische overdrachtsbegeleiding;
- steun voor kinderen;
- een veiligheidsplan met concrete gedragsafspraken;
- netwerkbetrokkenheid na individuele toetsing.

#### 44.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

Een duurzaam veiligheidsplan steunt niet uitsluitend op toezicht.

Het onderzoekt:

- welke volwassenen voor de kinderen veilig en betekenisvol zijn;
- wie praktische steun kan bieden;
- welke professionals continuïteit waarborgen;
- hoe school of opvang proportioneel wordt geïnformeerd;
- wie bij escalatie bereikbaar is;
- hoe toezicht kan worden afgeschaald wanneer doelen zijn bereikt.

#### 44.11 Alternatieve formulering van een tijdelijke veiligheidsbeslissing

Een relationeel zorgvuldige formulering kan luiden:

*Op basis van de op dit moment beschikbare meldingen en de nog bestaande onzekerheden wordt gedurende vier weken een tijdelijke contactvoorwaarde ingesteld. Deze maatregel is geen definitieve vaststelling van daderschap, maar is gericht op het beperken van het geïdentificeerde veiligheidsrisico terwijl aanvullende informatie wordt onderzocht. Per kind wordt vastgelegd welke vorm van contact verantwoord is. De maatregel wordt uiterlijk op [datum] geëvalueerd, waarbij nieuwe informatie, de ervaringen van de kinderen, naleving van voorwaarden en minder ingrijpende alternatieven worden betrokken.*

Deze formulering verzwakt de bescherming niet. Zij begrenst de epistemische en relationele reikwijdte van de voorlopige maatregel.

#### 44.12 Relationeel profiel

| Dimensie                              | Voorlopige status  | Toelichting                                                                                             |
|---------------------------------------|--------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Betrouwbaarheid en vertrouwen         | Onder druk         | Onvolledige en betwiste informatie vraagt transparante statusaanduiding en snelle evaluatie.            |
| Wederkerigheid en participatie        | Onder druk         | Veiligheid kan gezamenlijke dialoog beperken, maar invloed op uitvoering blijft mogelijk.               |
| Gelijkwaardigheid en machtsbalans     | Ernstig belastend  | Dossiermacht en voorlopige rolpositionering kunnen langdurig doorwerken.                                |
| Verbondenheid en grenzen              | Ernstig belastend  | Contactbeperkingen kunnen noodzakelijk zijn, maar vragen individuele motivering en herstel- of exitpad. |
| Zelfregie en samenredzaamheid         | Onder druk         | Ouders en kinderen hebben ondersteuning nodig om binnen voorwaarden eigen regie te behouden.            |
| Gemeenschapskracht en herstelvermogen | Onvoldoende bekend | Netwerkfiguren moeten individueel op veiligheid, rol en vrijwilligheid worden onderzocht.               |

#### 44.13 Leerpunten

Deze casus toont waarom relationele legitimiteit geen zachter alternatief voor veiligheid is.

Zij maakt de veiligheidsinterventie preciezer door te eisen dat:

- voorlopige informatie voorlopig wordt genoemd;
- gedrag en identiteit worden onderscheiden;
- maatregelen tijdgebonden zijn;
- kinderen niet tot bewijsmiddel worden gereduceerd;
- per relatie wordt gemotiveerd;
- herstel, uitbreiding of veilige beëindiging vooraf als mogelijke routes worden benoemd.

De bescherming wordt daardoor niet minder duidelijk, maar beter begrensd en beter herleidbaar.

## 45. Onderwijs, passend onderwijs en relationele uitsluiting

### 45.1 Samengestelde praktijksituatie

Een leerling in het voortgezet onderwijs raakt gedurende meerdere maanden steeds vaker overprikkeld. De leerling verlaat lessen, reageert fel op onverwachte wijzigingen en verschijnt onregelmatig op school. Ouders melden dat de leerling thuis uitgeput is en dat eerdere afspraken over rust, voorspelbaarheid en één vast aanspreekpunt niet consequent worden uitgevoerd. De school ziet daarentegen oplopend verzuim, verstoring van lessen en onvoldoende voortgang. Een samenwerkingsverband wordt betrokken en er ontstaat discussie over een tijdelijke plaatsing buiten de reguliere klas.

De situatie is samengesteld en niet gebaseerd op één herkenbaar dossier. Zij brengt elementen samen die in onderwijscontexten vaker voorkomen: uiteenlopende verklaringen voor gedrag, beperkte capaciteit, onduidelijke taakverdeling, spanning tussen leerrecht en groepsbelang en het risico dat een leerling vooral door het probleemgedrag wordt gekend.

### 45.2 Klassieke besluitvormingslogica

Een klassieke benadering richt zich terecht op aanwezigheid, onderwijsresultaten, veiligheid in de klas, ondersteuningsbehoefte en de wettelijke verantwoordelijkheden van school en samenwerkingsverband. De vraag wordt dan welke voorziening passend is, welke deskundigheid nodig is en of de reguliere setting nog voldoende kan bieden.

Deze analyse is noodzakelijk, maar kan relationeel onvolledig blijven wanneer niet zichtbaar wordt wat de besluitvorming doet met de positie van de leerling binnen de klas, de verhouding tussen ouders en school en het vertrouwen in toekomstige ondersteuning.

### 45.3 De relationele kernvraag

De centrale relationele vraag luidt: kan de school een werkbare en veilige onderwijsomgeving organiseren zonder de leerling te reduceren tot een verstoringprobleem of de ouders uitsluitend als eisende tegenpartij te behandelen?

Daarbij moet tegelijk worden erkend dat medeleerlingen en docenten recht hebben op veiligheid, continuïteit en uitvoerbare afspraken. Relationele legitimiteit kiest niet automatisch de zijde van één partij. Zij verplicht tot een afweging waarin de verschillende relaties zichtbaar worden gemaakt.

### 45.4 Toegangspoort A – rechtmatigheid en veiligheid

Eerst wordt onderzocht of sprake is van acute onveiligheid, structurele uitval of ernstige ontregeling waarvoor onmiddellijke maatregelen noodzakelijk zijn. Vervolgens wordt vastgesteld welke verantwoordelijkheden rusten op school, ouders, samenwerkingsverband en eventuele zorgpartners. Een tijdelijke afzondering of aangepaste lesroute kan legitiem zijn, maar moet een helder doel, een beperkte duur en een toetsbaar terugkeer- of vervolgperspectief hebben.

### 45.5 Toegangspoort B – vrijwilligheid en machtspositie

De leerling bevindt zich in een afhankelijke positie. School bepaalt toegang tot lessen, registratie van aanwezigheid en de inhoud van rapportages. Ouders kunnen formeel betrokken zijn, maar beschikken niet over dezelfde institutionele taal of toegang tot interne afwegingen. Daarom is het noodzakelijk dat de leerling op een passende manier rechtstreeks wordt gehoord en dat ouders begrijpen welke onderdelen nog openstaan en welke niet.

## 45.6 Betrouwbaarheid en vertrouwen

Betrouwbaarheid wordt versterkt door één aanspreekpunt, een gedeelde tijdlijn, consequente uitvoering van afgesproken aanpassingen en zichtbare correctie wanneer een verslag feitelijk onjuist is. Wanneer meerdere docenten uiteenlopende afspraken hanteren, ontstaat voor de leerling onvoorspelbaarheid en voor ouders het beeld dat de school eigen afspraken niet kan dragen.

De school hoeft geen resultaat te garanderen. Zij moet wel aantoonbaar maken welke ondersteuning is geprobeerd, hoe lang, met welk effect en waarom een volgende stap wordt overwogen.

## 45.7 Wederkerigheid en participatie

De leerling wordt niet uitsluitend gevraagd wat hij of zij “wil”, maar krijgt begrijpelijke keuzemogelijkheden. Bijvoorbeeld: welke lessen zijn het meest belastend, welke rustige plek werkt, welke docent kan een overgang begeleiden en welke signalen kondigen overbelasting aan?

Ouders kunnen bijdragen met kennis over herstel na school, slaap, prikkelbelasting en eerdere interventies. Die ervaringskennis wordt niet automatisch als diagnose gebruikt, maar evenmin terzijde geschoven omdat zij niet uit een professioneel rapport komt.

## 45.8 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

De rapportagemacht van school vraagt terughoudend taalgebruik. Formuleringen als “weigert onderwijs”, “is niet gemotiveerd” of “ouders werken onvoldoende mee” kunnen lang doorwerken. Een relationeel zorgvuldige verslaglegging onderscheidt gedrag, context, bron en interpretatie.

Een passende formulering is bijvoorbeeld: “De leerling verliet in de afgelopen drie weken zesmaal voortijdig de les. De leerling noemt geluidsbelasting en onverwachte wijzigingen als aanleiding. Docenten melden dat de klas hierdoor wordt onderbroken. De werking van de afgesproken rustmomenten is nog onvoldoende geëvalueerd.”

## 45.9 Verbondenheid en relationele grenzen

Een tijdelijke alternatieve plaatsing kan onderwijscontinuïteit ondersteunen, maar kan ook leiden tot sociaal verlies, stigma en een moeilijker terugkeer. Daarom wordt expliciet onderzocht welke relaties behouden moeten blijven: contact met een mentor, deelname aan een favoriete les, een klasgenoot als steunfiguur of deelname aan een buitenschoolse activiteit.

Tegelijk mogen klasgenoten niet verantwoordelijk worden gemaakt voor begeleiding. Een steunrelatie is alleen passend wanneer die vrijwillig is en niet de professionele verantwoordelijkheid vervangt.

## 45.10 Zelfregie en samenredzaamheid

Zelfregie betekent hier dat de leerling leert signalen te herkennen, keuzes te maken en hulp te vragen. Samenredzaamheid betekent dat school, ouders en eventueel zorg samen een uitvoerbaar plan dragen. Het mag niet betekenen dat ouders tijdens iedere schooldag stand-by moeten staan of dat één docent alle extra ondersteuning alleen moet leveren.

## 45.11 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

Een relationeel veerkrachtige school kan na een mislukte interventie opnieuw beginnen zonder de leerling blijvend met het eerdere gedrag te identificeren. Zij kan afspraken aanpassen, een overdracht organiseren en leren welke structurele prikkels of routines ook andere leerlingen beïnvloeden.

De casus kan daardoor leiden tot bredere verbetering: helderder prikkelbeleid, betere overdracht tussen docenten en een vaste route voor het horen van leerlingen bij ingrijpende ondersteuningsbesluiten.

## 45.12 Relationeel zorgvuldige beslisformulering

Een mogelijke formulering luidt: “Voor een periode van zes weken wordt een gedeeltelijk aangepast rooster ingezet. Het doel is onderwijsdeelname te behouden en tegelijk overbelasting en lesverstoring te verminderen. De leerling blijft deelnemen aan drie vooraf gekozen lessen en houdt wekelijks contact met de mentor. Na drie en zes weken worden aanwezigheid, belasting, leerontwikkeling en sociale gevolgen geëvalueerd. De maatregel is geen definitieve verwijdering uit de klas en wordt alleen verlengd na een nieuwe gezamenlijke afweging.”

## 45.13 Relationeel profiel

| Dimensie                              | Voorlopige status      | Kern van de afweging                                                                                      |
|---------------------------------------|------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Betrouwbaarheid en vertrouwen         | Onder druk             | Afspraken zijn niet consequent uitgevoerd; één aanspreekpunt en gedeelde evaluatie zijn nodig.            |
| Wederkerigheid en participatie        | Te versterken          | De leerling en ouders moeten invloed krijgen op uitvoeringskeuzes en evaluatie.                           |
| Gelijkwaardigheid en machtsbalans     | Onder druk             | School bezit rapportage- en toegangsmacht; taal en correctiemogelijkheid vragen extra zorg.               |
| Verbondenheid en grenzen              | Ernstig belastend      | Alternatieve plaatsing kan sociale uitsluiting veroorzaken; behoud van betekenisvolle contacten is nodig. |
| Zelfregie en samenredzaamheid         | Te versterken          | Ondersteuning moet vaardigheden vergroten zonder lasten op ouders of één docent af te schuiven.           |
| Gemeenschapskracht en herstelvermogen | Potentieel versterkend | De casus kan leiden tot structurele verbetering van schoolroutines en ondersteuning.                      |

## 45.14 Leerpunten

- Passend onderwijs is niet alleen een vraag naar de juiste voorziening, maar ook naar behoud van erkenning en sociale deelname.
- Een tijdelijke afzondering moet vanaf het begin een terugkeer-, evaluatie- of vervolgperspectief bevatten.
- Rapportagetaal moet gedrag, bron, context en interpretatie onderscheiden.
- Ervaringskennis van leerling en ouders is relevant zonder automatisch als diagnostisch bewijs te gelden.
- Relationele legitimiteit beschermt zowel de leerling als docenten en medeleerlingen tegen onduidelijke en onhoudbare verwachtingen.

## 46. Schuldhulpverlening, bestaanszekerheid en afhankelijkheidsmacht

### 46.1 Samengestelde praktijksituatie

Een alleenstaande inwoner heeft betalingsachterstanden bij meerdere schuldeisers. Een deel van het inkomen is beslagen en verschillende betalingsregelingen zijn tegelijk actief. De inwoner ontvangt brieven van incassopartijen, overheid en nutsleveranciers, maar heeft geen volledig overzicht meer. De gemeente verwijst naar schuldhulpverlening. Voor toelating worden gegevens, bewijsstukken en medewerking gevraagd. Door stress en schaamte reageert de inwoner niet tijdig, waarna het traject wordt uitgesteld en nieuwe kosten ontstaan.

De klassieke vraag luidt of de inwoner voldoet aan toelatingsvoorwaarden en welke financiële regeling haalbaar is. De relationele vraag luidt hoe een systeem dat orde wil creëren kan voorkomen dat het door opeenstapeling, taal en afhankelijkheid juist meer ontregeling veroorzaakt.

### 46.2 Bestaanszekerheid als relationele voorwaarde

Bestaanszekerheid heeft een materiële kern: inkomen, wonen, energie, water, zorg en voeding. Tegelijk heeft zij een relationele dimensie. Wie voortdurend moet onderhandelen over basisbehoeften, kan afhankelijk raken van instanties, familie of informele geldschieters. Dat beïnvloedt autonomie, schaamte, vertrouwen en deelname aan de samenleving.

Relationele legitimiteit kan financiële verplichtingen niet laten verdwijnen. Zij vraagt wel of de uitvoering mensen in staat stelt verantwoordelijkheid te nemen of hen juist gevangen houdt in ondoorzichtige en elkaar tegenwerkende processen.

### 46.3 Toegangspoort A – rechtmatigheid en urgentie

Eerst worden acute risico's vastgesteld: dreigende huisuitzetting, afsluiting van water of energie, verlies van zorgverzekering, beslag onder de beslagvrije voet of gebrek aan voeding. Juridische en financiële expertise blijven noodzakelijk. Het Ubuntu-relatiekompas vervangt geen berekening, bezwaar of executierechtelijke beoordeling.

### 46.4 Toegangspoort B – vrijwilligheid en machtspositie

De inwoner is afhankelijk van toegang tot informatie en regelingen. "Vrijwillige" medewerking kan feitelijk onder grote druk plaatsvinden. Daarom moet helder zijn welke gegevens verplicht zijn, welke optioneel, wie ze ontvangt en welke gevolgen een weigering heeft. Een traject mag niet relationeel worden gelegitimeerd door te zeggen dat iemand zelf heeft gekozen, wanneer reële alternatieven ontbreken.

### 46.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen

Betrouwbaarheid begint bij één geconsolideerd overzicht: schuldeiser, hoofdsom, kosten, rente, regeling, beslag, contactpersoon en eerstvolgende deadline. Wanneer verschillende partijen tegenstrijdige bedragen of termijnen noemen, moet worden vastgesteld welke informatie leidend is.

Een inwoner kan pas verantwoordelijkheid nemen wanneer het systeem voldoende begrijpelijk is. Het herhaald opvragen van dezelfde gegevens, het niet bevestigen van afspraken en onverwachte wijzigingen ondermijnen dat vermogen.

### 46.6 Wederkerigheid en participatie

Participatie betekent dat de inwoner niet alleen documenten aanlevert, maar ook doelen en prioriteiten kan benoemen. Bijvoorbeeld behoud van woning, voorkomen van afsluiting, ruimte voor

kinderalimentatie of betaling van noodzakelijke zorg. Niet ieder doel kan volledig worden gevolgd, maar de rangorde moet zichtbaar worden meegewogen.

Een budgetplan dat technisch sluit maar sociale relaties volledig negeert, kan onhoudbaar zijn. Tegelijk moet worden voorkomen dat informele financiële druk van familie of partners zonder toetsing voorrang krijgt op wettelijke verplichtingen.

#### 46.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

Schuldeisers, uitvoerders en bewindvoerders beschikken over juridische kennis en uitvoeringsmacht. De inwoner heeft vaak beperkte tijd, digitale vaardigheden of emotionele ruimte. Relationele legitimiteit verlangt daarom begrijpelijke taal, controleerbare berekeningen en een duidelijke route om fouten te herstellen.

Het begrip “niet meewerken” wordt terughoudend gebruikt. Eerst wordt onderzocht of sprake is van onbegrip, ontbrekende gegevens, psychische overbelasting, digitale uitsluiting, taalproblemen of een werkelijk bewuste weigering.

#### 46.8 Verbondenheid en relationele grenzen

Financiële problemen kunnen relaties veranderen. Familieleden nemen betalingen over, kinderen vragen geld, partners beheren rekeningen of vrienden bieden leningen aan. Sommige steun is beschermend; andere steun vergroot afhankelijkheid of conflict.

Een relationele analyse maakt daarom zichtbaar welke hulp vrijwillig en houdbaar is, welke rol duidelijk moet worden begrensd en of de inwoner toegang behoudt tot eigen financiële informatie.

#### 46.9 Zelfregie en samenredzaamheid

Zelfregie betekent niet dat iemand zonder ondersteuning alle schuldeisers zelf moet kunnen aansturen. Zij betekent dat de inwoner begrijpt welke besluiten worden genomen, toegang houdt tot het eigen dossier en stap voor stap vaardigheden kan terugwinnen.

Samenredzaamheid kan bestaan uit een vertrouwenspersoon die meegaat naar gesprekken, hulp bij postordening of tijdelijke praktische ondersteuning. De formele verantwoordelijkheid voor correcte berekeningen en wettelijke procedures blijft bij de bevoegde organisatie.

#### 46.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

Een duurzaam traject eindigt niet bij schuldenstabilisatie. Het onderzoekt ook hoe terugval wordt voorkomen: begrijpelijke administratie, vroegsignalering, één contactkanaal, toegang tot onafhankelijke ondersteuning en herstel van maatschappelijke deelname.

Institutioneel leren is nodig wanneer meerdere organisaties gezamenlijk onuitvoerbare termijnen of kostenstapelingen veroorzaken. De inwoner mag niet de enige plek zijn waar systeemfouten worden opgelost.

#### 46.11 Alternatieve aanpak

1. Eerst worden basisbehoeften en acute executierisico's veiliggesteld.
2. Daarna wordt één gevalideerde schulden- en deadlinekaart opgesteld.
3. Voor iedere regeling wordt vastgesteld of zij juridisch, financieel en praktisch houdbaar is.
4. De inwoner kiest samen met een begeleider een beperkt aantal eerstvolgende acties.
5. Alle partijen ontvangen, waar mogelijk en rechtmatig, een consistente toelichting op de gekozen stabilisatieroute.
6. Na vier weken wordt beoordeeld welke lasten zijn verminderd en welke nieuwe afhankelijkheid is ontstaan.

## 46.12 Relationeel profiel

| Dimensie                              | Voorlopige status  | Kern van de afweging                                                                                  |
|---------------------------------------|--------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Betrouwbaarheid en vertrouwen         | Ernstig onder druk | Tegenstrijdige informatie en meerdere regelingen maken verantwoordelijkheid bijna onuitvoerbaar.      |
| Wederkerigheid en participatie        | Onder druk         | De inwoner levert vooral gegevens aan maar heeft beperkt invloed op prioritering en tempo.            |
| Gelijkwaardigheid en machtsbalans     | Ernstig belastend  | Juridische, digitale en financiële macht is sterk asymmetrisch.                                       |
| Verbondenheid en grenzen              | Onvoldoende bekend | Informele steun kan beschermend of afhankelijkheidsversterkend zijn en vraagt afzonderlijke toetsing. |
| Zelfregie en samenredzaamheid         | Te versterken      | Eén overzicht en gefaseerde ondersteuning kunnen regie herstellen.                                    |
| Gemeenschapskracht en herstelvermogen | Onder druk         | Zonder structurele vroegsignalering en systeemcoördinatie blijft terugval waarschijnlijk.             |

## 46.13 Leerpunten

- Financiële rechtmatigheid en relationele legitimiteit moeten naast elkaar worden beoordeeld.
- Bestaanszekerheid is een voorwaarde voor betekenisvolle participatie en herstel van autonomie.
- Een onoverzichtelijk systeem kan gedrag produceren dat vervolgens als onwil wordt gekwalificeerd.
- Informele steun verdient erkenning, maar mag geen verborgen dwang of onbeperkte mantelzorg worden.
- Een goede regeling is niet alleen rekenkundig sluitend, maar ook praktisch en menselijk uitvoerbaar.

## 47. Jeugdzorg en langdurige onderbreking van gezinsrelaties

### 47.1 Samengestelde praktijksituatie

Een kind woont langere tijd niet thuis. De oorspronkelijke maatregel was tijdelijk en gericht op stabilisatie. Door wisseling van professionals, onduidelijke evaluaties en verschil van inzicht over voorwaarden voor terugkeer ontstaat een langdurige situatie. Contactmomenten vinden onregelmatig plaats en rapportages verwijzen herhaaldelijk naar oude zorgen. Het kind ontwikkelt binding met de huidige verblijfplaats, terwijl ouders ervaren dat terugkeer steeds verder uit beeld raakt zonder één expliciet besluit dat deze verandering motiveert.

Deze casus raakt aan een fundamentele spanning: continuïteit en veiligheid van het kind kunnen vragen om stabiliteit in de huidige situatie, terwijl langdurige onzekerheid en verlies van gezinsrelaties eveneens schade kunnen veroorzaken.

## 47.2 Geen vooraf gekozen uitkomst

Relationele legitimiteit schrijft niet voor dat een kind altijd moet terugkeren naar huis. Zij schrijft evenmin voor dat eenmaal ontstane stabiliteit automatisch de eerdere gezinsband vervangt. De vraag is of de feitelijke koers, de voorwaarden en de relationele gevolgen expliciet, actueel en per kind worden beoordeeld.

## 47.3 Toegangspoort A – veiligheid, ontwikkeling en rechtmatigheid

De actuele veiligheid en ontwikkeling van het kind staan voorop. Daarbij wordt niet uitsluitend teruggesproken op de aanleiding van jaren geleden. Er wordt onderzocht wat is veranderd, welke risico's nog aanwezig zijn, welke beschermende factoren bestaan en welke maatregel nu noodzakelijk en proportioneel is.

Een historische zorg kan relevant blijven, maar mag niet zonder actualisering functioneren als permanente identiteit van ouder of gezin.

## 47.4 Toegangspoort B – stem van het kind en machtspositie

De stem van het kind wordt passend bij leeftijd en ontwikkeling gehoord. Het kind wordt niet gevraagd te kiezen tussen ouders en verblijfplaats. Loyaliteit, angst, hechting, boosheid en behoefte aan rust kunnen tegelijk bestaan.

De professionals bepalen vaak welke informatie wordt gedeeld, hoe contact wordt georganiseerd en welke voortgang wordt geregistreerd. Daarom moeten rolwisselingen, overdrachten en beslismomenten voor ouders en kind navolgbaar zijn.

## 47.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen

Een traject wordt relationeel onbetrouwbaar wanneer voorwaarden veranderen zonder duidelijke uitleg, evaluaties worden uitgesteld of professionals ieder een andere maatstaf hanteren. Ouders kunnen dan niet weten welk gedrag of welke ontwikkeling van hen wordt verwacht.

Betrouwbaarheid vraagt een actueel plan met concrete doelen, ondersteuning, termijnen, verantwoordelijke rollen en gevolgen wanneer doelen wel of niet worden bereikt.

## 47.6 Wederkerigheid en participatie

Ouders moeten kunnen reageren op rapportages, maar participatie mag niet worden beperkt tot schriftelijk bezwaar achteraf. Zij behoren tijdig betrokken te worden bij contactvorm, hulpdoelen, praktische obstakels en evaluatiecriteria.

Pleegouders, gezinshuisouders of andere verzorgers hebben eveneens relevante ervaringskennis. Hun perspectief krijgt gewicht zonder dat zij automatisch beslissingsbevoegd worden over de oorspronkelijke gezinsrelaties.

## 47.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

Langdurige jeugdzorg kent sterke asymmetrie. Een ouder die emotioneel reageert kan als instabiel worden beschreven, terwijl institutionele vertraging zelden als relationeel gedrag wordt benoemd. Het kompas maakt beide zichtbaar zonder professionele zorgen te ontkennen.

Een afzonderlijke toets is nodig wanneer dezelfde organisatie de hulp uitvoert, de voortgang rapporteert en feitelijk bepaalt of uitbreiding van contact wordt geadviseerd.

## 47.8 Verbondenheid en relationele grenzen

Gezinsrelaties zijn niet alleen ouder-kindrelaties. Ook broers, zussen, grootouders en andere betekenisvolle personen kunnen worden geraakt. Een contactplan moet per relatie beoordelen wat veilig, betekenisvol en uitvoerbaar is.

Soms is het relationeel legitiem om contact langdurig te begrenzen of te beëindigen. Dan blijft zorgvuldig taalgebruik noodzakelijk en moet het kind niet worden belast met de verantwoordelijkheid voor die beslissing.

## 47.9 Zelfregie en samenredzaamheid

Ouders hebben vaak ondersteuning nodig om aan complexe voorwaarden te voldoen. Een eis zonder passende hulp kan formeel duidelijk maar praktisch onuitvoerbaar zijn. Omgekeerd mag hulp niet eindeloos voortduren zonder te benoemen welke zelfstandigheid wordt nagestreefd.

Voor het kind betekent zelfregie dat het invloed krijgt op tempo, locatie en vorm van contact, zonder dat het de uiteindelijke juridische of veiligheidsverantwoordelijkheid draagt.

## 47.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

Een veerkrachtig systeem organiseert continuïteit ondanks personeelwisselingen. Het beschikt over een gedeelde tijdlijn, overdraagbare doelen, vaste evaluatiemomenten en een manier om oude informatie opnieuw te wegen.

Herstel kan verschillende uitkomsten hebben: terugkeer, gedeeld opvoederschap, duurzaam verblijf elders met betekenisvol contact, of veilige beëindiging. Relationele legitimiteit verlangt dat de gekozen route expliciet is en niet alleen door tijdsverloop ontstaat.

## 47.11 Relationeel zorgvuldige herijking

7. Actualiseer de veiligheids- en ontwikkelingsanalyse.
8. Maak zichtbaar welke oorspronkelijke doelen zijn bereikt, gewijzigd of vervallen.
9. Beschrijf per betekenisvolle relatie de huidige kwaliteit, risico's en wensen.
10. Formuleer meerdere realistische toekomstscenario's.
11. Leg vast welke ondersteuning en tijd nodig zijn om scenario's te toetsen.
12. Neem een expliciet besluit in plaats van de feitelijke situatie ongemotiveerd te laten voortduren.
13. Organiseer onafhankelijke heroverweging wanneer rollen of belangen samenvallen.

## 47.12 Relationeel profiel

| Dimensie                          | Voorlopige status  | Kern van de afweging                                                                             |
|-----------------------------------|--------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Betrouwbaarheid en vertrouwen     | Ernstig onder druk | Wisselende professionals en veranderende voorwaarden maken het traject onvoorspelbaar.           |
| Wederkerigheid en participatie    | Onder druk         | Ouders en kind reageren vooral op reeds gevormde plannen; tijdige invloed moet worden versterkt. |
| Gelijkwaardigheid en machtsbalans | Ernstig belastend  | Dossier-, advies- en uitvoeringsmacht kunnen bij dezelfde keten liggen.                          |
| Verbondenheid en grenzen          | Ernstig belastend  | Tijdsverloop kan relaties                                                                        |

| Dimensie                              | Voorlopige status | Kern van de afweging                                                                 |
|---------------------------------------|-------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|
|                                       |                   | feitelijk beëindigen zonder expliciete afweging.                                     |
| Zelfregie en samenredzaamheid         | Te versterken     | Doelen moeten uitvoerbaar zijn en gekoppeld aan passende ondersteuning.              |
| Gemeenschapskracht en herstelvermogen | Onder druk        | Continuïteit en meerdere toekomstscenario's ontbreken of zijn onvoldoende expliciet. |

## 47.13 Leerpunten

- Tijd is geen neutrale factor in jeugdzorg; uitstel kan zelf een ingrijpende relationele interventie worden.
- Historische zorgen moeten actueel worden gewogen en mogen niet ongemerkt permanente identiteit worden.
- Een kind wordt gehoord zonder tot beslisser over volwassen conflicten te worden gemaakt.
- Langdurige stabiliteit elders en behoud van gezinsrelaties vragen een expliciete, niet automatische afweging.
- Een traject moet een herkenbare toekomstlogica hebben: terugkeer, aanpassing, duurzaam alternatief of veilige beëindiging.

## 48. Burgerinitiatieven, informele zorg en institutionele erkenning

### 48.1 Samengestelde praktijksituatie

In een wijk ondersteunt een burgernetwerk inwoners met praktische hulp, meedenken bij gesprekken, vervoer, tijdelijke opvang en het ordenen van correspondentie. Professionals verwijzen soms informeel naar het netwerk, maar erkennen het niet als formele partner. Wanneer een complexe casus escaleert, ontstaat discussie over bevoegdheid, privacy, aansprakelijkheid en de vraag of het netwerk te veel invloed heeft gekregen.

De situatie laat zien dat burgerkracht zowel waardevol als risicovol kan zijn. Informele nabijheid kan vertrouwen en continuïteit bieden, maar ook leiden tot rolvermenging, overbelasting, onduidelijk mandaat en verwerking van gevoelige informatie buiten professionele infrastructuur.

### 48.2 Institutionele erkenning zonder institutionalisering

Erkenning betekent niet dat een burgerinitiatief dezelfde status krijgt als een gecertificeerde zorgaanbieder of bevoegde instantie. Het betekent dat de feitelijke bijdrage zichtbaar wordt gemaakt, dat grenzen worden afgesproken en dat professionals niet ongemerkt verantwoordelijkheden doorschuiven.

Een netwerk kan gespreksondersteuning bieden zonder juridisch vertegenwoordiger te zijn. Het kan praktische hulp leveren zonder behandelaar te worden. Het kan signalen delen zonder veiligheidsbeoordeling over te nemen.

### 48.3 Toegangspoort A – veiligheid, privacy en bevoegdheid

Voor iedere betrokkenheid wordt vastgesteld welke taak wordt uitgevoerd, op wiens verzoek, met welke informatie en onder welke verantwoordelijkheid. Bij acute veiligheid of specialistische zorg blijft professionele opschaling noodzakelijk.

Privacy wordt niet opgelost door algemene toestemming. De betrokkene moet begrijpen welke informatie met wie wordt gedeeld, voor welk doel en hoe lang zij wordt bewaard.

### 48.4 Toegangspoort B – vrijwilligheid en invloed

Een burgersnetwerk kan door nabijheid sterke sociale invloed hebben. Een inwoner kan zich verplicht voelen hulp te accepteren of informatie te delen. Daarom moet deelname vrijwillig blijven en moet een betrokkene een netwerkfiguur kunnen vervangen of uitsluiten zonder de toegang tot formele hulp te verliezen.

### 48.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen

Betrouwbaarheid vraagt dat het netwerk duidelijk communiceert wat het wel en niet kan. Geen belofte om “alles op te lossen”, geen vertegenwoordigingsclaim zonder volmacht en geen verspreiding van informatie omdat iemand denkt dat dit in het belang van de ander is.

Professionals dragen bij aan betrouwbaarheid door afspraken met het netwerk schriftelijk en begrijpelijk vast te leggen en niet per medewerker wisselend te behandelen.

### 48.6 Wederkerigheid en participatie

Het netwerk kan de stem van een inwoner versterken, maar mag die stem niet vervangen. In gesprekken wordt bij voorkeur eerst de inwoner zelf aangesproken. Een steunfiguur vult aan, vertaalt of helpt structureren voor zover dit is afgesproken.

Ook vrijwilligers mogen grenzen aangeven. Wederkerigheid betekent niet dat zij onbeperkt bereikbaar of verantwoordelijk zijn.

### 48.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

Formele organisaties kunnen informele kennis onderschatten, terwijl burgerinitiatieven professionele expertise kunnen wantrouwen. Relationele legitimiteit vraagt dat beide soorten kennis controleerbaar worden ingebracht.

De professional behoudt verantwoordelijkheid voor professionele beoordelingen. Het netwerk bezit kennis van dagelijkse context en gevolgen. Geen van beide bronnen is volledig.

### 48.8 Verbondenheid en relationele grenzen

Een burgersnetwerk kan sociale isolatie verminderen en continuïteit bieden waar instellingen wisselen. Tegelijk kunnen interne loyaliteiten, conflicten of reputatievorming ontstaan. Rollen worden daarom per casus afgebakend en periodiek herzien.

### 48.9 Zelfregie en samenredzaamheid

De bijdrage van het netwerk is relationeel legitiem wanneer zij de inwoner meer overzicht, keuze en zelfstandigheid geeft. Zij is problematisch wanneer alle communicatie blijvend via één netwerkfiguur loopt of wanneer de inwoner zonder die persoon geen toegang meer heeft tot eigen gegevens en contacten.

## 48.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

Een sterk netwerk is niet afhankelijk van één charismatische initiatiefnemer. Het verdeelt taken, beschermt vrijwilligers, documenteert grenzen en heeft routes voor overdracht en conflict. Ook moet duidelijk zijn wanneer professionele ondersteuning noodzakelijk is.

## 48.11 Voorstel voor een relationeel samenwerkingsmandaat

Een praktisch samenwerkingsmandaat kan bevatten: doel van de ondersteuning, gekozen steunfiguur, toegestane communicatie, duur, bewaartermijn, mogelijkheid tot intrekking, uitgesloten taken, professionele contactpersoon en evaluatiedatum. Het mandaat is geen algemene volmacht en creëert geen bevoegdheid die wettelijk niet bestaat.

## 48.12 Relationeel profiel

| Dimensie                              | Voorlopige status                           | Kern van de afweging                                                             |
|---------------------------------------|---------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|
| Betrouwbaarheid en vertrouwen         | Potentieel versterkend                      | Nabijheid en continuïteit zijn waardevol wanneer rollen en grenzen helder zijn.  |
| Wederkerigheid en participatie        | Versterkend met waarborgen                  | Een steunfiguur kan de stem versterken, maar mag haar niet vervangen.            |
| Gelijkwaardigheid en machtsbalans     | Onder druk                                  | Formele en informele kennis worden wederzijds gemakkelijk onderschat.            |
| Verbondenheid en grenzen              | Potentieel versterkend                      | Het netwerk kan isolatie doorbreken, maar vraagt privacy- en loyaliteitsgrenzen. |
| Zelfregie en samenredzaamheid         | Versterkend indien tijdelijk en transparant | Ondersteuning moet regie vergroten en geen permanente poortwachter creëren.      |
| Gemeenschapskracht en herstelvermogen | Te versterken                               | Taakverdeling, vrijwilligersbescherming en overdraagbaarheid zijn noodzakelijk.  |

## 48.13 Leerpunten

- Burgerkracht is geen gratis vervanging van professionele verantwoordelijkheid.
- Institutionele erkenning kan plaatsvinden zonder het initiatief volledig te professionaliseren.
- Volmacht, toestemming, ondersteuning en vertegenwoordiging zijn verschillende begrippen.
- Een steunfiguur versterkt de eigen stem en wordt niet de nieuwe eigenaar van het dossier.
- Vrijwilligers hebben eveneens recht op begrenzing, ondersteuning en een exitmogelijkheid.

## 49. Digitale besluitvorming, AI en relationele legitimiteit

### 49.1 Samengestelde praktijksituatie

Een organisatie gebruikt digitale systemen om dossiers te ordenen, risico's te signaleren en samenvattingen te genereren. Een AI-systeem maakt op basis van eerdere rapportages een overzicht dat door professionals wordt gebruikt ter voorbereiding van een overleg. De samenvatting is efficiënt, maar neemt een oude kwalificatie over, laat een recente correctie weg en presenteert een betwiste interpretatie als vaststaand feit.

De casus raakt niet alleen aan technische nauwkeurigheid. Zij raakt aan de vraag wie door een systeem wordt gezien, welke informatie blijvend gewicht krijgt en hoe een betrokkene een digitaal gevormd beeld kan corrigeren.

### 49.2 AI als ondersteuning, niet als relationeel subject

Een AI-systeem kan geen morele verantwoordelijkheid dragen en geen relationele legitimiteit verlenen. Het kan wel bijdragen aan ordening, zoekbaarheid, patroonherkenning en vergelijking. De verantwoordelijkheid voor interpretatie, besluit en communicatie blijft bij mensen en organisaties.

Menselijke controle is niet voldoende wanneer deze uitsluitend bestaat uit het aanklikken van “akkoord”. Controle vraagt toegang tot bronnen, zicht op onzekerheid en daadwerkelijke mogelijkheid tot correctie.

### 49.3 Toegangspoort A – rechtmatigheid, veiligheid en gegevensbescherming

Voor gebruik van AI worden doel, grondslag, gegevenscategorieën, toegangsrechten en bewaartermijnen vastgesteld. Bij gevoelige jeugd-, gezondheids- of veiligheidsgegevens gelden verhoogde eisen. Een systeem mag niet worden ingezet omdat het technisch beschikbaar is; noodzaak en proportionaliteit moeten aantoonbaar zijn.

Automatische classificatie die direct leidt tot beperking van rechten of toegang vereist afzonderlijke juridische en ethische beoordeling. Het Ubuntu-relatiekompas is geen legitimatie voor profilering.

### 49.4 Toegangspoort B – vrijwilligheid en informatieasymmetrie

Betrokkenen weten vaak niet dat AI is gebruikt, welke bronnen zijn verwerkt of hoe zwaar de uitkomst weegt. Relationele legitimiteit vraagt daarom transparantie die begrijpelijk en handelbaar is. Niet een algemene mededeling dat “algoritmen kunnen worden gebruikt”, maar uitleg welke functie het systeem in deze beslissing heeft.

### 49.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen

Een betrouwbaar systeem toont bronverwijzingen, onzekerheden, versie-informatie en correcties. Wanneer een samenvatting niet herleidbaar is tot de onderliggende stukken, mag zij niet als zelfstandige feitenbasis worden gebruikt.

Correcties moeten doorwerken in toekomstige samenvattingen. Anders blijft een fout digitaal reproduceerbaar, ook nadat een mens haar heeft erkend.

### 49.6 Wederkerigheid en participatie

Een betrokkene moet relevante door AI gemaakte samenvattingen kunnen inzien en corrigeren wanneer zij in besluitvorming worden gebruikt. Dat betekent niet dat interne denknotities altijd volledig openbaar zijn, maar wel dat materiële feitelijke claims en gebruikte gegevens controleerbaar moeten zijn.

Participatie omvat ook de mogelijkheid om een menselijke beoordeling te vragen en om de betekenis van een systeemuitkomst te betwisten.

#### 49.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

AI kan institutionele taal een schijn van objectiviteit geven. Een geautomatiseerde formulering klinkt consistent en professioneel, maar kan nog steeds eenzijdig of fout zijn. Daarom wordt altijd zichtbaar gemaakt welke onderdelen automatisch zijn gegenereerd, wie ze heeft gecontroleerd en welke bronconflicten bestaan.

#### 49.8 Verbondenheid en relationele grenzen

Digitale systemen kunnen samenwerking ondersteunen door een gedeelde tijdlijn of toegankelijk dossier. Zij kunnen relaties ook beschadigen wanneer mensen vooral via dashboards, scores of labels worden ontmoet. Het ontwerp moet directe communicatie ondersteunen in plaats van vervangen.

#### 49.9 Zelfregie en samenredzaamheid

Digitale toegang kan zelfregie vergroten wanneer betrokkenen eigen documenten, tijdlijnen en correcties kunnen beheeren. Zij kan uitsluiting vergroten wanneer toegang complexe authenticatie, hoge digitale vaardigheden of continue beschikbaarheid vereist.

Daarom blijven alternatieve kanalen en menselijke ondersteuning noodzakelijk.

#### 49.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

Open standaarden, auditlogs en overdraagbare gegevens kunnen afhankelijkheid van één leverancier verminderen. Herstelvermogen vraagt dat fouten kunnen worden teruggedraaid, modellen kunnen worden vervangen en historische versies beschikbaar blijven voor controle.

#### 49.11 Minimale AI-waarborgen binnen PP-REL-001

- AI-uitvoer is altijd herleidbaar tot bronnen.
- Betwiste informatie wordt als betwist gemarkeerd.
- Een menselijke rol blijft aantoonbaar verantwoordelijk.
- Correcties werken door in vervolgproducten.
- Er bestaat een niet-digitale of menselijk ondersteunde route.
- Geen persoonsgerichte Ubuntu-score of automatische relationele classificatie.
- Geen besluit uitsluitend op basis van een gegenereerde samenvatting.
- Gebruik en beperkingen worden begrijpelijk meegedeeld.

#### 49.12 Relationeel profiel

| Dimensie                          | Voorlopige status | Kern van de afweging                                                                             |
|-----------------------------------|-------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Betrouwbaarheid en vertrouwen     | Onder druk        | Bronherleidbaarheid en correctiedoorwerking zijn noodzakelijk.                                   |
| Wederkerigheid en participatie    | Te versterken     | Betrokkenen moeten materiële AI-uitvoer kunnen inzien, begrijpen en corrigeren.                  |
| Gelijkwaardigheid en machtsbalans | Ernstig belastend | Institutionele technologie bezit informatie- en interpretatiemacht met schijn van objectiviteit. |

| Dimensie                              | Voorlopige status      | Kern van de afweging                                                                      |
|---------------------------------------|------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|
| Verbondenheid en grenzen              | Ambivalent             | Digitale ordening kan samenwerking ondersteunen of menselijke ontmoeting vervangen.       |
| Zelfregie en samenredzaamheid         | Potentieel versterkend | Toegang tot eigen gegevens kan regie vergroten mits digitale uitsluiting wordt voorkomen. |
| Gemeenschapskracht en herstelvermogen | Te versterken          | Open standaarden, auditlogs en herstelbare fouten zijn essentieel.                        |

### 49.13 Leerpunten

- AI kan relationele legitimiteit ondersteunen, maar nooit zelfstandig vaststellen.
- Technische consistentie is geen garantie voor feitelijke of morele juistheid.
- Bronherleidbaarheid en correctiedoorwerking zijn relationele waarborgen.
- Een menselijk verantwoordelijke rol moet zichtbaar blijven.
- Het recht op begrijpelijke uitleg en menselijke heroverweging blijft centraal.

## 50. Federatieve samenwerking en netwerklegitimiteit

### 50.1 Samengestelde praktijksituatie

Meerdere maatschappelijke organisaties, burgerinitiatieven en professionele partners werken samen rond complexe zorg- en veiligheidsvraagstukken. Zij delen geen centrale hiërarchie, maar willen wel kennis, signalen en methodieken verbinden. Iedere partner behoudt eigen verantwoordelijkheid, systemen en achterban. De samenwerking groeit, waarna vragen ontstaan over eigenaarschap, representatie, besluitvorming, gegevensdeling en de bevoegdheid om namens het netwerk te spreken.

### 50.2 Federatie is meer dan samenwerking

Een federatief model combineert autonomie met gezamenlijke afspraken. Partners hoeven niet op te gaan in één organisatie, maar erkennen gemeenschappelijke standaarden, besluitvormingsroutes en grenzen. Relationele legitimiteit is hier zowel intern als extern relevant: hoe behandelen partners elkaar en hoe voorkomen zij dat het netwerk namens burgers spreekt zonder voldoende mandaat?

### 50.3 Toegangspoort A – bevoegdheid, aansprakelijkheid en veiligheid

Voor iedere gezamenlijke activiteit wordt vastgesteld welke partner formeel verantwoordelijk is. Een gezamenlijk logo, platform of verklaring mag niet verhullen wie gegevens verwerkt, wie een besluit neemt of wie aansprakelijk is voor uitvoering.

Bij veiligheidsinformatie geldt dat delen binnen een netwerk niet automatisch noodzakelijk of toegestaan is. Doelbinding en minimale toegang blijven leidend.

## 50.4 Toegangspoort B – vrijwilligheid en netwerktoetreding

Partners moeten vrijwillig kunnen toetreden en uittreden zonder disproportionele schade. Tegelijk mag uittreding niet worden gebruikt om verantwoordingsplichten te ontlopen. Voor burgers moet zichtbaar zijn welke organisatie zij benaderen en of hun informatie binnen het netwerk wordt gedeeld.

## 50.5 Betrouwbaarheid en vertrouwen

Netwerkvertrouwen ontstaat door stabiele afspraken over versiebeheer, bronvermelding, correcties, besluitvorming en communicatie. Wanneer één partner zonder afstemming namens het geheel spreekt, kan het vertrouwen in alle partners worden beschadigd.

Een federatie heeft daarom een publiek register nodig van rollen, deelnemende organisaties, geldende documenten en actuele mandaten.

## 50.6 Wederkerigheid en participatie

Kleine burgerinitiatieven moeten niet alleen uitvoeringsinformatie leveren aan grotere organisaties. Zij moeten op passende wijze invloed hebben op gezamenlijke prioriteiten en evaluaties. Omgekeerd moeten professionele partners niet worden gevraagd wettelijke of vakinhoudelijke verantwoordelijkheden onder netwerkdruk los te laten.

## 50.7 Gelijkwaardigheid en machtsbalans

Partners verschillen in geld, personeel, juridische kennis, bereik en reputatie. Formele gelijkheid in een vergadering kan feitelijke dominantie verbergen. Relationele legitimiteit vraagt transparantie over financiering, agenda-invloed, stemverhoudingen en beheer van gezamenlijke infrastructuur.

## 50.8 Verbondenheid en relationele grenzen

De federatie moet ruimte bieden voor verschil. Een gezamenlijke kern betekent niet dat iedere partner alle standpunten onderschrijft. Minderheidsstandpunten, voorbehouden en niet-deelname aan specifieke projecten worden zichtbaar gemaakt.

De grens tussen samenwerking en vereenzelviging is belangrijk: een fout van één partner mag niet automatisch aan alle partners worden toegerekend, maar het netwerk moet wel reageren wanneer gezamenlijke standaarden worden geschonden.

## 50.9 Zelfregie en samenredzaamheid

Federatieve samenwerking is relationeel legitiem wanneer zij de handelingsruimte van partners en burgers vergroot. Zij is problematisch wanneer toegang tot kennis, financiering of publicatie afhankelijk wordt van één centrale beheerder zonder controleerbare governance.

## 50.10 Gemeenschapskracht en herstelvermogen

Een veerkrachtig netwerk kan conflicten tussen partners verwerken. Het kent bemiddeling, onafhankelijke toetsing, tijdelijke opschorting, versieherstel en een procedure om gezamenlijke verklaringen te corrigeren. Ook behoudt het institutioneel geheugen wanneer personen vertrekken.

## 50.11 Voorlopige beginselen van netwerklegitimiteit

- Autonomie van partners blijft herkenbaar.
- Gezamenlijk mandaat is expliciet en beperkt.
- Besluitvorming en financiering zijn transparant.
- De stem van burgers en kleine partners is betekenisvol georganiseerd.
- Gegevensdeling volgt doelbinding en minimale toegang.

- Minderheidsstandpunten kunnen worden vastgelegd.
- Uittreding, opschorting en herstel zijn procedureel mogelijk.
- Canonieke documenten en versies zijn publiek herleidbaar.

## 50.12 Relationeel profiel

| Dimensie                              | Voorlopige status      | Kern van de afweging                                                                         |
|---------------------------------------|------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------|
| Betrouwbaarheid en vertrouwen         | Te versterken          | Publieke rollen-, mandaat- en versieregisters zijn noodzakelijk.                             |
| Wederkerigheid en participatie        | Onder druk             | Kleine partners en burgers riskeren een uitvoerende in plaats van mede-bepalende positie.    |
| Gelijkwaardigheid en machtsbalans     | Ernstig aandachtspunt  | Financiering, infrastructuur en reputatie kunnen feitelijke dominantie creëren.              |
| Verbondenheid en grenzen              | Potentieel versterkend | Samenwerking kan groeien met behoud van verschil en expliciete voorbehouden.                 |
| Zelfregie en samenredzaamheid         | Potentieel versterkend | Federatie kan capaciteit delen zonder centrale afhankelijkheid, mits governance open blijft. |
| Gemeenschapskracht en herstelvermogen | Te versterken          | Conflict-, correctie- en uittredingsroutes moeten vooraf zijn ingericht.                     |

## 50.13 Leerpunten

- Netwerklegitimiteit vraagt meer dan goede intenties en informele samenwerking.
- Een federatie moet zichtbaar maken wie namens wie spreekt.
- Gelijkwaardigheid vereist compensatie van feitelijke machtsverschillen.
- Minderheidsstandpunten en gedeeltelijke deelname beschermen pluraliteit.
- Versiebeheer, correctie en uittreding zijn relationele én technische governancevoorwaarden.

## 51. Vergelijkende lessen uit de casuïstiek

### 51.1 Doel van de vergelijking

De voorafgaande casussen verschillen sterk in onderwerp, bevoegdheid en risico. Onderwijs, schuldhulpverlening, jeugdzorg, burgersnetwerken, AI en federatieve governance kunnen niet door één inhoudelijke norm worden bestuurd. De vergelijking is daarom niet bedoeld om domeinen gelijk te stellen, maar om terugkerende relationele mechanismen zichtbaar te maken.

### 51.2 Terugkerend mechanisme 1 – tijdelijke maatregelen worden structureel

In meerdere casussen ontstaat schade wanneer een tijdelijke maatregel geen duidelijke einddatum, evaluatie of exitcriteria heeft. Een aangepast rooster, contactbeperking, begeleiding, financieel beheer of samenwerkingsmandaat kan daardoor ongemerkt permanent worden.

De terugkerende waarborg is: doel, duur, verantwoordelijke rol, evaluatiedatum en beëindigingscriteria worden vanaf het begin vastgelegd.

### 51.3 Terugkerend mechanisme 2 – informatie wordt identiteit

Een observatie, melding of systeemkwalificatie kan zich door herhaling verharderen. De leerling wordt “ongemotiveerd”, de ouder “onveilig”, de schuldenaar “niet-meewerkend” en de burgervertegenwoordiger “lastig”.

De terugkerende waarborg is onderscheid tussen feit, bron, context, interpretatie en actuele status. Correcties moeten zichtbaar doorwerken.

### 51.4 Terugkerend mechanisme 3 – participatie zonder invloed

In alle domeinen kan participatie formeel aanwezig zijn terwijl de kernbeslissing al vaststaat. Betrokkenen mogen spreken, maar zien niet wat met hun inbreng gebeurt.

De terugkerende waarborg is dat vooraf wordt benoemd welke onderdelen openstaan, welke niet, en hoe inbreng de beslissing of uitvoering heeft beïnvloed.

### 51.5 Terugkerend mechanisme 4 – onzichtbare machtsasymmetrie

Macht verschijnt als dossiermacht, toegangscontrole, financiële druk, professionele taal, technische infrastructuur of sociaal gezag. Formele gelijkheid maskeert die verschillen gemakkelijk.

De terugkerende waarborg is een expliciete machtsanalyse met passende compensatie: steun, vertegenwoordiging, begrijpelijke informatie, onafhankelijke toetsing of scheiding van rollen.

### 51.6 Terugkerend mechanisme 5 – netwerk wordt geïdealiseerd of uitgesloten

In sommige situaties wordt van het netwerk verwacht dat het professionele tekorten opvangt. In andere situaties wordt het zonder individuele beoordeling buiten gesloten. Beide reacties zijn te grof.

De terugkerende waarborg is netwerkzorgvuldigheid: per persoon en rol worden veiligheid, vrijwilligheid, capaciteit, mandaat en grenzen onderzocht.

### 51.7 Terugkerend mechanisme 6 – verantwoordelijkheid raakt verspreid

Wanneer meerdere organisaties of personen betrokken zijn, kan ieder deel afzonderlijk verklaarbaar zijn terwijl niemand het geheel draagt. De burger of het gezin wordt dan de enige plek waar alle processen samenkomen.

De terugkerende waarborg is een herkenbare coördinerende rol met beperkte maar duidelijke verantwoordelijkheid voor samenhang, tijdlijn en overdracht.

### 51.8 Terugkerend mechanisme 7 – herstel wordt te laat georganiseerd

Herstel wordt vaak pas besproken nadat vertrouwen is verdwenen of juridisering is ingezet. De casussen tonen dat herstelvoorwaarden al tijdens de oorspronkelijke maatregel kunnen worden ingebouwd.

De terugkerende waarborg is een vooraf benoemd perspectief op correctie, afbouw, terugkeer, overdracht of respectvolle beëindiging.

### 51.9 Domeinspecifieke grenzen

De vergelijkende mechanismen mogen domeinspecifieke deskundigheid niet vervangen. Veiligheid in jeugdzorg, zorgplicht in onderwijs, executierecht in schuldhulpverlening, gegevensbescherming bij AI

en governance in federaties kennen ieder eigen normen. Het Ubuntu-relatiekompas stelt aanvullende vragen, maar geeft geen uniforme inhoudelijke uitkomst.

### 51.10 Voorlopige hypothesen voor consultatie en onderzoek

14. Expliciete relationele reflectie vergroot de kwaliteit van motivering bij ingrijpende tijdelijke maatregelen.
15. Bronherleidbare verslaglegging vermindert de kans dat betwiste interpretaties als feiten verhardend.
16. Een vooraf vastgelegde exit- en herstelroute verkleint chronische afhankelijkheid.
17. Betekenisvolle participatie verbetert uitvoerbaarheid, ook wanneer de gewenste uitkomst niet wordt gevolgd.
18. Een expliciete machtsanalyse maakt schijnvrijwilligheid eerder zichtbaar.
19. Netwerkgroevuldigheid voorkomt zowel institutionele uitsluiting als overbelasting van informele zorg.
20. Het ontbreken van een coördinerende rol vergroot cumulatieve relationele schade in ketens.
21. Kwalitatieve profielen zijn bruikbaar en veiliger dan één numerieke relationele score.

### 51.11 Samenvattende ontwerpcriteria voor het Ubuntu-relatiekompas

- Het kompas blijft aanvullend aan recht, veiligheid en professionele standaarden.
- Het analyseert een concrete interventie en beoordeelt geen blijvende persoonlijke eigenschap.
- Het maakt feiten, perspectieven en onzekerheden afzonderlijk zichtbaar.
- Het benoemt machtsverschillen en rollen expliciet.
- Het toetst relationele proportionaliteit en minder schadelijke passende alternatieven.
- Het verlangt tijdelijkheid, evaluatie en herstelbaarheid bij ingrijpende maatregelen.
- Het respecteert het recht op afstand, begrenzing en niet-deelname.
- Het beperkt gegevensverwerking en voorkomt persoonsgerichte scores.
- Het ondersteunt leren en correctie in plaats van alleen verantwoording achteraf.
- Het kan tot een NO-GO leiden wanneer het zelf onvoldoende veilig, duidelijk of uitvoerbaar blijkt.

### 51.12 Overgang naar Deel VI

De casuïstiek laat zien dat relationele legitimiteit een betekenisvolle aanvullende taal kan bieden, maar ook nieuwe risico's introduceert. De volgende stap is daarom niet onmiddellijke invoering. Deel VI onderzoekt welke governance, rollen, gegevenswaarborgen, pilotvoorwaarden en auditmechanismen nodig zijn voordat het Ubuntu-relatiekompas binnen CIV-CARE P001 formeel kan worden beproefd.

## Redactionele bouwstatus na Deel V

Met hoofdstuk 51 is het volledige casuïstiekdeel van PP-REL-001 v0.9 inhoudelijk aangevuld. Het document blijft een publicatiemaster in ontwikkeling. Nog te schrijven zijn Deel VI – Governance, pilot en implementatie; Deel VII – Maatschappelijk debat, consultatie en open onderzoeksvragen; en de volledige publicatiebijlagen, bronnenregistratie en formele releasecontrole.

De bestaande tekst blijft onverkort onderdeel van het masterdocument. De volgende redactionele stap is de uitwerking van Deel VI, niet de omzetting naar een verkort blogartikel.

## Deel VI - Governance, pilot en implementatie

*Governance-uitgangspunt: het Ubuntu-relatiekompas is in v0.9-RC1 een transversale reflectielaag. Het wijzigt geen wettelijke bevoegdheden, professionele eindverantwoordelijkheid, veiligheidsnormen, autorisaties of bestaande rechtsbescherming.*

### 52. Governancepositie binnen CIV-CARE P001

#### 52.1 Doel van dit deel

De voorgaande delen hebben het begrip relationele legitimiteit inhoudelijk ontwikkeld en aan de hand van samengestelde praktijksituaties onderzocht. Dit deel beschrijft de voorwaarden waaronder het Ubuntu-relatiekompas binnen CIV-CARE P001 verder kan worden beproefd. De centrale vraag verschuift daarmee van wat het concept betekent naar wie het mag gebruiken, met welk doel, binnen welke grenzen en onder welke vorm van toezicht.

Governance is hier geen administratieve bijzaak. Juist een instrument dat relaties, vertrouwen, macht en netwerken bespreekbaar maakt, kan zelf nieuwe invloed uitoefenen. Zonder duidelijke positionering kan een reflectievraag veranderen in een impliciet oordeel, een netwerkanalyse in een persoonsregistratie en een herstelvoorstel in ongewenste druk. De governance moet daarom vooraf voorkomen dat relationele taal wordt gebruikt om bestaande bevoegdheidsgrenzen te omzeilen.

#### 52.2 Transversale reflectielaag

PP-REL-001 positioneert relationele legitimiteit voorlopig niet als zelfstandig triagespoor. Het Ubuntu-relatiekompas functioneert als transversale reflectielaag binnen het Vertrouwensspoor, het Herstelspoor en het Escalatiespoor. Deze keuze voorkomt dat relationele vragen worden losgemaakt van rechtmatigheid, veiligheid, broncontrole en professionele beoordeling.

Binnen het Vertrouwensspoor ondersteunt het kompas de analyse van betrouwbaarheid, erkenning, participatie en macht. Binnen het Herstelspoor helpt het om relationele schade, hersteldoelen, vrijwilligheid en grenzen te ordenen. Binnen het Escalatiespoor maakt het zichtbaar welke relationele gevolgen noodzakelijk, tijdelijk of mogelijk disproportioneel zijn. Het kompas bepaalt niet in welk spoor een dossier thuishoort en kan ook geen escalatie blokkeren wanneer wettelijke bescherming of acute veiligheid onmiddellijke actie vereist.

#### 52.3 Geen zelfstandig beslissysteem

Het kompas levert geen bindende conclusie op. Een kwalitatieve aanduiding zoals onder druk of ernstig belastend is geen beslissing, indicatie, diagnose of bewijs. De uitkomst ondersteunt een bestaande bevoegde rol bij het formuleren van vragen, alternatieven, waarborgen en evaluatiemomenten.

Daaruit volgt dat iedere formele beslissing moet blijven verwijzen naar de eigen grondslag. Een gemeente motiveert een beschikking op basis van toepasselijk recht en onderzoek. Een professional verantwoordt een zorginhoudelijke beslissing vanuit professionele standaarden en concrete feiten. Een veiligheidsinstantie handelt vanuit de eigen wettelijke opdracht. Relationele reflectie kan de uitvoering verbeteren, maar kan niet als vervangende grondslag worden gebruikt.

#### 52.4 Plaats in de documentarchitectuur

Binnen de CIV-CARE-documentarchitectuur heeft PP-REL-001 drie functies. Ten eerste is het een substantive source: een inhoudelijke bron die begrippen, risico's en reflectievragen ontwikkelt. Ten

tweede is het een consultation publication: een openbaar document dat kritiek en aanvulling uitnodigt. Ten derde is het een kandidaat-dependency voor een toekomstige versie van het Triage Framework.

Deze functies moeten in het documentregister afzonderlijk zichtbaar blijven. Publicatie betekent niet automatisch opname in de normatieve kern van het framework. Een blogbericht kan de paper presenteren en een PDF kan in de kennisbibliotheek worden geregistreerd, terwijl de frameworkstatus nog pending human review of pending value committee blijft.

## 52.5 Voorwaarden voor formele opname

- De werkdefinitie is voldoende onderscheidend en veroorzaakt geen verwarring met juridische legitimiteit, bejegening of algemene zorgvuldigheid.
- De veiligheids- en slachtofferwaarborgen zijn extern en kritisch beoordeeld.
- De rollen en bevoegdheden zijn in het Rollenreglement en de rechtenmatrices expliciet begrensd.
- De gegevensverwerking is aantoonbaar noodzakelijk, proportioneel en minimaal.
- Een pilot toont bruikbaarheid zonder onaanvaardbare administratieve last of vertraging.
- De toepassing levert kwalitatieve inzichten op en ontwikkelt zich niet tot persoonsgerichte scoring.
- Afwijkende en kritische consultatiereacties zijn zichtbaar verwerkt.
- De Waardencommissie heeft een gemotiveerd advies uitgebracht.
- Het bestuur heeft de wijzigingsimpact en dependencies formeel beoordeeld.

## 53. Status, normatieve werking en besluitvorming

### 53.1 Status van v0.9-RC1

De status v0.9-RC1 betekent dat de inhoudelijke architectuur van de Discussion Paper compleet genoeg is voor een integrale pre-publicatiebeoordeling. Release candidate betekent niet dat de paper reeds is vastgesteld. Zij blijft niet-bindend en kan na broncontrole, juridische reflectie, toegankelijkheidscontrole en governancebeoordeling nog worden gewijzigd.

De aanduiding RC1 voorkomt twee misverstanden. Enerzijds wordt voorkomen dat lezers een werkdocument als vastgesteld beleid behandelen. Anderzijds wordt duidelijk gemaakt dat het document meer is dan een losse brainstorm: definities, waarborgen, casuïstiek, governance en consultatie zijn in een samenhangende structuur uitgewerkt.

### 53.2 Vier niveaus van normatieve werking

| Niveau            | Betekenis                                                     | Toepassing op PP-REL-001                                              |
|-------------------|---------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| Beschrijvend      | Ordent begrippen, situaties en bestaande afhankelijkheden.    | Volledig van toepassing.                                              |
| Reflectief        | Biedt vragen en perspectieven zonder bindende uitkomst.       | Kernfunctie van v0.9-RC1.                                             |
| Richtinggevend    | Geeft interne ontwerpprincipes voor pilots en evaluatie.      | Alleen na expliciete pilotbeslissing.                                 |
| Normatief bindend | Schept formele verplichtingen, bevoegdheden of toetscriteria. | Niet van toepassing zonder vaststelling en aanpassing van governance. |

### 53.3 Besluitvorming over de paper

Besluitvorming over PP-REL-001 moet stapsgewijs plaatsvinden. Het besluit om te publiceren is een ander besluit dan het besluit om een pilot toe te staan. Het besluit om een pilot te evalueren is weer iets anders dan formele opname in het framework. Door deze besluiten te scheiden kan maatschappelijke discussie plaatsvinden zonder dat publicatie reeds als institutionele instemming wordt uitgelegd.

Voor iedere stap wordt een eigen besluitrecord gemaakt. Dat record bevat ten minste de versie, beslissende rol, datum, reikwijdte, voorwaarden, minderheidsstandpunten en geldigheidsduur. Een besluit mag niet uitsluitend verwijzen naar algemene steun, maar moet zichtbaar maken welke bezwaren zijn gewogen.

### 53.4 Verbod op stille normverschuiving

Een vaak voorkomend governancerisico is dat een niet-bindend document door herhaald gebruik feitelijk bindend wordt. Professionals kunnen een reflectievraag als standaardverplichting gaan behandelen, auditors kunnen aanwezigheid van een formulier als kwaliteitscriterium zien en software kan velden afdwingbaar maken. Zo ontstaat normwerking zonder formeel besluit.

PP-REL-001 bevat daarom een verbod op stille normverschuiving. Zolang de status Discussion Paper of pilot is, moet iedere toepassing zichtbaar als vrijwillige of experimentele reflectie worden aangeduid. Ontbrekende toepassing mag niet als fout, weerstand of kwaliteitsgebrek worden geregistreerd, tenzij een later formeel besluit dit uitdrukkelijk en rechtsgeldig verandert.

### 53.5 Besluitvorming onder onzekerheid

De paper erkent dat relationele gevolgen niet volledig voorspelbaar zijn. Governance moet daarom ruimte bieden aan onzekerheid. Een pilot hoeft niet te bewijzen dat relationele legitimiteit een universele oplossing is. Zij moet vooral zichtbaar maken waar het concept helpt, waar het niet helpt en waar toepassing risico's veroorzaakt.

Een verantwoord besluit kan daarom ook luiden dat het concept slechts in beperkte contexten bruikbaar is of beter als educatief kader dan als operationeel instrument kan functioneren.

## 54. Rollen, functiescheiding en mandaten

### 54.1 Rolzuiverheid als eerste waarborg

Relationele reflectie kan gevoelige informatie en morele oordelen oproepen. Daarom moet steeds duidelijk zijn vanuit welke rol iemand spreekt. Een begeleider die vertrouwen probeert te herstellen, mag niet ongemerkt veranderen in een toetser van de geloofwaardigheid van betrokkenen. Een netwerkverbinder mag niet bepalen wie juridisch bevoegd is. Een technische beheerder mag geen inhoudelijk profiel afleiden uit systeemdata.

Rolzuiverheid beschermt niet alleen burgers. Zij beschermt ook professionals tegen verwachtingen die buiten hun taak, deskundigheid of mandaat liggen.

## 54.2 Voorlopige rolverdeling

| Rol                     | Toegestane bijdrage                                                              | Harde grens                                                               |
|-------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|
| Deelnemer               | Eigen perspectief, grenzen, gewenste relaties en correcties inbrengen.           | Geen formele eindbeslissing over wettelijke of professionele maatregelen. |
| Gespreksbegeleider      | Proces structureren, taal verduidelijken en perspectieven gescheiden vastleggen. | Geen waarheidsvinding, diagnose of formele toetsing.                      |
| Herstelbegeleider       | Vrijwillig herstel, erkenning, afspraken en veilige grenzen ondersteunen.        | Geen gedwongen verzoening of veiligheidsbesluit.                          |
| Netwerkverbinder        | Steunrelaties en mogelijke bijdragen zichtbaar maken.                            | Geen brede netwerkregistratie of betrouwbaarheidslabel.                   |
| Professioneel beslisser | Formele beslissing nemen binnen eigen wettelijke en professionele opdracht.      | Moet relationele reflectie als aanvullende informatie behandelen.         |
| Toetser                 | Controleren of proces, brononderscheid, waarborgen en rolgrenzen zijn gevolgd.   | Niet tegelijk uitvoerend begeleider in dezelfde casus.                    |
| Waardencommissie        | Ethische dilemma's, patronen en normontwikkeling beoordelen.                     | Geen rechterlijke, medische of veiligheidsbevoegdheid.                    |
| Bestuur                 | Versies, pilots, middelen en organisatievoorwaarden vaststellen.                 | Geen individuele casusinhoud beoordelen zonder formele grondslag.         |
| Technisch beheerder     | Beschikbaarheid, logging, beveiliging en versiebeheer waarborgen.                | Geen inhoudelijke toegang of interpretatie buiten noodzaak.               |

## 54.3 Dubbele rollen

In kleinschalige organisaties kan volledige functiescheiding praktisch moeilijk zijn. Dubbele rollen zijn daarom niet categorisch verboden, maar vragen expliciete beheersing. Dezelfde persoon mag bijvoorbeeld auteur en projectcoördinator zijn, zolang deze persoon niet als enige de eigen tekst inhoudelijk goedkeurt, de pilot auditeert en klachten behandelt.

Waar een dubbele rol onvermijdelijk is, worden tegenwaarborgen vastgelegd: tweede lezer, collegiale toetsing, transparante openbaarmaking, tijdelijke terugtreding bij belangenconflict en een onafhankelijke escalatieroute.

#### 54.4 Mandaat moet controleerbaar zijn

Iedere persoon die namens een ander spreekt of gegevens aanlevert, moet een controleerbaar mandaat hebben. Informele betrokkenheid kan waardevol zijn, maar mag niet worden verward met formele vertegenwoordiging. De betrokkene moet weten wie spreekt, met welk doel, welke informatie wordt gedeeld en hoe correctie mogelijk is.

Een netwerkfiguur zonder formeel mandaat kan een eigen waarneming delen, maar niet zonder meer de wensen, toestemming of feitenkennis van de deelnemer vertegenwoordigen.

#### 54.5 Belangenconflicten

- Een rol heeft een financieel, persoonlijk of institutioneel belang bij een bepaalde uitkomst.
- Dezelfde persoon beoordeelt een klacht over het eigen handelen.
- Een netwerkfiguur is tegelijk informant, vertegenwoordiger en mogelijke begunstigde.
- Een leverancier van software bepaalt tevens de inhoudelijke beoordelingsnorm.
- Een pilotcoördinator heeft belang bij positieve uitkomsten en voert zonder tegencontrole de evaluatie uit.

Belangenconflicten worden niet uitsluitend als integriteitsprobleem gezien. Ook de schijn van belangenverstrengeling kan relationele legitimiteit aantasten. Openbaarmaking, uitsluiting van specifieke besluitstappen en externe toetsing zijn daarom noodzakelijke opties.

### 55. Besluitrechten, verantwoordelijkheden en escalatie

#### 55.1 Besluitrecht blijft bij de bevoegde rol

Het kompas kan een afweging verrijken, maar verplaatst het besluitrecht niet. De persoon die formeel bevoegd is, blijft verantwoordelijk voor de beslissing en kan zich niet achter een reflectiegroep, AI-samenvatting of Waardencommissie verschuilen. Advies kan zwaarwegend zijn, maar moet als advies herkenbaar blijven.

Deze regel voorkomt verantwoordelijkheidsdiffusie. Wanneer meerdere partijen bijdragen, wordt per stap vastgelegd wie informatie verzamelt, wie adviseert, wie beslist, wie uitvoert en wie evalueert.

#### 55.2 RACI-plus voor relationele reflectie

| Activiteit                | Responsible                                 | Accountable                 | Consulted                         | Informed                        | Niet toegestaan                                     |
|---------------------------|---------------------------------------------|-----------------------------|-----------------------------------|---------------------------------|-----------------------------------------------------|
| Reflectievraag formuleren | Gespreksbegeleider of bevoegde professional | Procesverantwoordelijke     | Deelnemer en relevante deskundige | Alle direct betrokkenen         | Automatische formulering zonder menselijke controle |
| Veiligheidsbesluit        | Bevoegde veiligheidsprofessional            | Wettelijk verantwoordelijke | Betrokken deskundigen             | Betrokkene voor zover veilig en | Waardencommissie als vervangende                    |

| Activiteit  | Responsible                                 | Accountable                                  | Consulted                           | Informed                    | Niet toegestaan                        |
|-------------|---------------------------------------------|----------------------------------------------|-------------------------------------|-----------------------------|----------------------------------------|
|             |                                             | organisatie                                  |                                     | toegestaan                  | beslissers                             |
| Herstelplan | Herstelbegeleider en vrijwillige deelnemers | Eigenaren van de afspraken                   | Netwerk of professionals waar nodig | Alleen wie uitvoering raakt | Dwang tot deelname of vergeving        |
| Audit pilot | Onafhankelijke toetsers                     | Bestuur of aangewezen auditverantwoordelijke | Waardencommissie en gebruikers      | Pilotdeelnemers             | Audit door uitsluitend de ontwikkelaar |

### 55.3 Escalatiegronden

Een relationele reflectie wordt onderbroken of opgeschaald wanneer een van de volgende omstandigheden ontstaat:

- acute of toenemende onveiligheid;
- ernstige intimidatie, dwang of vergelding;
- onbevoegde toegang tot persoonsgegevens;
- gebruik van het kompas als persoonslabel of bewijs;
- belangenconflict dat niet binnen de casus kan worden beheerst;
- structurele weigering om feitelijke correcties te verwerken;
- dreigende schending van wettelijke termijnen of rechtsbescherming;
- technische fout waardoor informatie aan verkeerde personen wordt getoond;
- onduidelijkheid over wie formeel beslist;

### 55.4 Escalatieniveaus

| Niveau               | Voorbeeld                                                                  | Actie                                                              |
|----------------------|----------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------|
| Lokaal herstel       | Misverstand, onvolledige notitie, onduidelijke afspraak.                   | Direct corrigeren, terugkoppelen en registreren als leerpunt.      |
| Procesinterventie    | Rolconflict, herhaalde communicatiefout, gebrek aan vrijwilligheid.        | Proces pauzeren, andere begeleider of toetsing organiseren.        |
| Governance-escalatie | Structureel patroon, datarisico, instrument wordt buiten mandaat gebruikt. | Melden aan bestuur en Waardencommissie; pilotonderdeel opschorten. |

| Niveau        | Voorbeeld                                                           | Actie                                                                         |
|---------------|---------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|
| Externe route | Mogelijke rechtsschending, ernstige onveiligheid of toezichtsvraag. | Gebruik passende wettelijke, klachten-, toezicht- of rechtsbeschermingsroute. |

## 55.5 Recht op stopzetting

Deelnemers aan een vrijwillige pilot mogen de relationele reflectie stoppen zonder dat dit als negatieve persoonskenmerk wordt geregistreerd. Stopzetting kan wel gevolgen hebben wanneer een afzonderlijk wettelijk of professioneel proces moet doorgaan. Dat onderscheid moet vooraf begrijpelijk worden uitgelegd.

Ook professionals moeten een reflectie kunnen stoppen wanneer hun veiligheid, beroepsgrenzen of wettelijke verantwoordelijkheid in het gedrang komen. Stopzetting wordt gemotiveerd op procesniveau en niet gebruikt als verborgen schuldtoewijzing.

## 56. Privacy, gegevensbescherming en digitale autonomie

### 56.1 Relationele gegevens zijn gevoelig

Informatie over relaties kan zeer gevoelig zijn. Zij kan iets zeggen over gezondheid, gezin, religie, seksualiteit, afhankelijkheid, conflict, financiën, veiligheid en sociale positie. Een netwerkkaart kan daardoor meer onthullen dan de afzonderlijke vraag waarvoor zij wordt gemaakt.

Het uitgangspunt is daarom dat het kompas zo weinig mogelijk persoonsgegevens verwerkt. Reflectie kan vaak plaatsvinden met rollen en relationele functies in plaats van volledige namen, bijvoorbeeld steunende buur, behandelaar of familielid. Identificatie wordt alleen toegevoegd wanneer dit noodzakelijk is voor uitvoering, toestemming of veiligheid.

### 56.2 Doelbinding

Voor iedere verwerking wordt vooraf het doel vastgelegd. Gegevens die zijn verzameld voor een vrijwillig herstelgesprek mogen niet zonder nieuwe grondslag worden gebruikt voor risicoselectie, reputatiebeoordeling, marketing, training van AI of personeelsbeoordeling.

Doelverschuiving is relationeel schadelijk omdat deelnemers hun openheid baseren op verwachtingen over gebruik. Transparantie over het doel is daarom zowel juridisch als relationeel noodzakelijk.

### 56.3 Dataminimalisatie en gelaagde vastlegging

| Laag               | Inhoud                                                         | Bewaar- en toegangsprincipe                              |
|--------------------|----------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
| Procesnotitie      | Doel, betrokken rollen, gekozen vragen en evaluatiedatum.      | Beperkt toegankelijk; geen onnodige relationele details. |
| Perspectiefnotitie | Wat een deelnemer zelf heeft ingebracht, inclusief correcties. | Toegang voor deelnemer en bevoegde procesrollen.         |
| Besluitnotitie     | Relevante feiten, afweging en                                  | Onderdeel van formeel dossier                            |

| Laag     | Inhoud                                                | Bewaar- en toegangsprincipe                              |
|----------|-------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|
|          | gekozen waarborgen.                                   | indien rechtmatig noodzakelijk.                          |
| Leerdata | Geanonimiseerde patronen voor evaluatie van de pilot. | Los van casusdossiers; herleidbaarheid actief voorkomen. |

## 56.4 Geen relationele schaduwprofielen

Het is niet toegestaan om uit verschillende reflecties een blijvend profiel samen te stellen van iemands betrouwbaarheid, netwerkwaarde, herstelbereidheid of relationele geschiktheid. Ook afgeleide categorieën, zoals moeilijk samenwerkend of zwak netwerk, kunnen grote gevolgen hebben en mogen niet als onzichtbare systeemkenmerken worden opgeslagen.

Wanneer een patroon relevant is voor een concrete beslissing, moet het opnieuw worden onderbouwd met actuele en controleerbare informatie. Oude duidingen mogen niet automatisch worden hergebruikt.

## 56.5 Digitale autonomie en SSI

Zelf-soevereine identiteit kan in theorie bijdragen aan controle over gegevens en toestemmingen. PP-REL-001 maakt echter geen automatische koppeling tussen relationele reflectie en SSI-credentials. Een credential die suggereert dat iemand betrouwbaar, herstelgericht of netwerkgeschikt is, zou relationele complexiteit reduceren tot een draagbaar label.

Digitale autonomie betekent in deze context vooral dat mensen kunnen zien welke gegevens bestaan, wie toegang heeft, waarvoor zij worden gebruikt en hoe correctie of verwijdering wordt gevraagd. Techniek ondersteunt deze rechten, maar vervangt geen menselijke uitleg of bezwaarroute.

## 56.6 AI en geautomatiseerde ondersteuning

AI kan helpen bij structureren, taalvereenvoudiging, het onderscheiden van feitelijke en interpretatieve zinnen of het signaleren van ontbrekende evaluatiedata. AI mag geen zelfstandig oordeel geven over relationele legitimiteit, geloofwaardigheid, schuld, veiligheid of herstelbaarheid.

Iedere AI-uitvoer wordt behandeld als concepttekst. Een bevoegde mens controleert brongetrouwheid, context, mogelijke vooringenomenheid en ongewenste inferenties. Gebruikers moeten weten dat AI is toegepast en moeten de mogelijkheid hebben menselijke uitleg en correctie te vragen.

## 56.7 Minimale privacytoets voor pilots

- Doel, grondslag en vrijwilligheid zijn vooraf vastgelegd.
- Alle gegevensvelden zijn afzonderlijk op noodzaak beoordeeld.
- Bijzondere persoonsgegevens worden alleen verwerkt wanneer dit aantoonbaar noodzakelijk en rechtmatig is.
- Toegang is rolgebonden en technisch gelogd.
- Bewaartermijnen en verwijdermomenten zijn bepaald.
- Deelnemers ontvangen begrijpelijke informatie over gebruik en correctie.
- Geanonimiseerde leerdata zijn werkelijk losgemaakt van casusidentiteit.
- Datalekken en onbevoegde toegang kennen een directe escalatieroute.
- Een DPIA of vergelijkbare beoordeling wordt uitgevoerd wanneer risico en schaal dit vereisen.

## 57. Pilotontwerp voor gecontroleerde toepassing

### 57.1 Doel van een pilot

Een pilot moet niet aantonen dat het concept per definitie werkt. Het doel is te onderzoeken onder welke omstandigheden het kompas begrijpelijk, veilig, bruikbaar en aanvullend is. De pilot richt zich daarom zowel op opbrengsten als op ongewenste effecten.

De kernvraag luidt: helpt de reflectie betrokkenen en professionals om relationele gevolgen eerder en nauwkeuriger te zien, zonder besluitvorming te vertragen, rechten te verzwakken, slachtoffers te belasten of nieuwe bureaucratie te veroorzaken?

### 57.2 Afbakening van de eerste pilot

De eerste pilot wordt beperkt tot situaties waarin geen acute interventie hoeft te worden uitgesteld en waarin vrijwillige reflectie veilig mogelijk is. De voorkeur gaat uit naar evaluatie of voorbereiding van bestaande beslissingen, niet naar real-time besluitvorming in crisissituaties.

Geschikte pilotcontexten zijn bijvoorbeeld evaluatie van Wmo-samenwerking, voorbereiding van een herstelgesprek, afbouw van tijdelijke begeleiding, bespreking van netwerkbetrokkenheid of evaluatie van communicatie na een afgeronde beslissing.

### 57.3 Uitsluitingscriteria

- Acute onveiligheid of onmiddellijke beschermingsnoodzaak.
- Lopend strafrechtelijk of forensisch onderzoek waarin de reflectie bewijs kan beïnvloeden.
- Ernstige intimidatie of afhankelijkheid zonder onafhankelijke ondersteuning.
- Deelnemer kan doel en gevolgen niet overzien en passende vertegenwoordiging ontbreekt.
- Organisatie wil de pilot gebruiken als voorwaarde voor toegang tot zorg of ondersteuning.
- Onvoldoende privacy- en toegangswaarborgen.
- Onheldere formele besluitverantwoordelijkheid.

### 57.4 Pilotfasen

| Fase                       | Doel                                           | Kernactiviteit                                          | Beslismoment                  |
|----------------------------|------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|-------------------------------|
| 0. Voorbereiding           | Governance, formats en training afronden.      | Privacytoets, rollen, instructie en auditplan.          | GO voor beperkte start.       |
| 1. Schaduwpijot            | Instrument testen zonder invloed op besluiten. | Achteraf reflecteren op afgeronde of fictieve casussen. | Conditional GO of herontwerp. |
| 2. Begeleide praktijkpijot | Gebruik in vrijwillige, laag-risicosituaties.  | Getrainde begeleider en onafhankelijke evaluatie.       | GO voor verbreding of NO-GO.  |
| 3. Domeinpijot             | Toetsen in twee of meer domeinen.              | Vergelijking van bruikbaarheid en risico.               | Advies Waardencommissie.      |
| 4. Vaststellingsvoorberei  | Normatieve en technische impact                | Governancewijziging, consultatie en                     | Bestuursbesluit over          |

| Fase | Doel        | Kernactiviteit     | Beslismoment |
|------|-------------|--------------------|--------------|
| ding | beoordelen. | implementatieplan. | v1.0.        |

## 57.5 Omvang en diversiteit

De pilot moet klein genoeg zijn voor intensieve begeleiding en groot genoeg om uiteenlopende ervaringen te zien. Niet het aantal dossiers alleen, maar de diversiteit van rollen, domeinen en uitkomsten is relevant. Een eenzijdige groep van enthousiaste ontwikkelaars kan geen betrouwbare basis vormen voor brede invoering.

Deelnemers moeten ook mensen omvatten die kritisch zijn, weinig vertrouwen hebben in instituties, beperkte taal- of digitale vaardigheden hebben of negatieve ervaringen met herstelgerichte processen kennen.

## 57.6 Informed participation

Voor deelname wordt begrijpelijk uitgelegd wat de pilot wel en niet doet. Deelnemers krijgen informatie over vrijwilligheid, gegevensgebruik, mogelijke ongemakken, stopzetting, klachten en de scheiding tussen reflectie en formele besluitvorming.

Toestemming is geen eenmalige handtekening. Bij iedere verandering van doel, deelnemersgroep of gegevensgebruik wordt opnieuw gecontroleerd of deelname nog werkelijk vrijwillig en geïnformeerd is.

## 57.7 Geen succesbias

De pilot wordt niet uitsluitend beoordeeld op positieve reacties. Ook weigeringen, afhakers, stiltes, verwarring, extra werkdruk en situaties waarin het kompas geen meerwaarde heeft, zijn belangrijke uitkomsten. Een pilotrapport dat alleen succesverhalen presenteert, is bestuurlijk en wetenschappelijk onvoldoende.

Negatieve resultaten kunnen leiden tot versmalling, herontwerp of stopzetting. Dat is geen mislukking, maar een legitieme uitkomst van gecontroleerde ontwikkeling.

# 58. Competenties, opleiding en professionele ondersteuning

## 58.1 Het instrument is niet zelfuitvoerend

Een lijst met reflectievragen garandeert geen relationeel zorgvuldige toepassing. De houding, taal, rolvastheid en machtssensitiviteit van de begeleider bepalen mede wat het instrument doet. Training moet daarom niet alleen uitleggen hoe velden worden ingevuld, maar vooral hoe onzekerheid, conflict, grenzen en meervoudige perspectieven worden behandeld.

## 58.2 Kerncompetenties

- Actief luisteren zonder automatische instemming of tegenspraak.
- Onderscheiden van feiten, waarnemingen, ervaringen, interpretaties en vermoedens.
- Herkennen van machtsasymmetrie en afhankelijkheid.
- Veilig en respectvol begrenzen.
- Traumasensitief en leeftijdsadequaat communiceren zonder diagnostische pretentie.
- Uitleggen van rollen, rechten, vrijwilligheid en gegevensgebruik.
- Signaleren wanneer een herstel- of relationeel gesprek niet veilig is.
- Werken met tolken, vertegenwoordigers en ondersteuners zonder stemvervanging.

- Schrijven van neutrale, corrigeerbare en proportionele notities.
- Herkennen van eigen vooringenomenheid en belangenconflict.

### 58.3 Opleidingsopbouw

| Module                                 | Inhoud                                                     | Toetsvorm                                        |
|----------------------------------------|------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|
| 1. Conceptuele basis                   | Legitimiteitslagen, Ubuntu, relationele schade en grenzen. | Korte schriftelijke reflectie en begrippentoets. |
| 2. Veiligheid en slachtofferwaarborgen | Dwang, geweld, asymmetrie, stopcriteria en verwijzing.     | Casuïstiek met verplichte NO-GO-herkenning.      |
| 3. Gespreksvaardigheid                 | Erkenning, brononderscheid, conflict en begrenzing.        | Geobserveerd rollenspel.                         |
| 4. Governance en privacy               | Rollen, mandaten, dataminimalisatie en verslaglegging.     | Praktische dossieroefening.                      |
| 5. Pilotpraktijk                       | Begeleide toepassing en interview.                         | Portfolio en supervisiebeoordeling.              |

### 58.4 Certificering en hercertificering

PP-REL-001 adviseert in de pilotfase geen zware, gesloten certificeringsmarkt. Wel is een aantoonbare basistraining nodig voor wie het kompas begeleidt. Bevoegdheid wordt tijdgebonden gekoppeld aan een rol, organisatie en pilotversie.

Hercertificering richt zich op actuele waarborgen, reflectie op praktijkervaring en beoordeling van mogelijke normverschuiving. Een certificaat mag niet worden gebruikt als algemeen kwaliteitslabel voor de persoon buiten de specifieke toepassing.

### 58.5 Intervisie en ondersteuning

Relationele dilemma's kunnen emotioneel en moreel belastend zijn voor begeleiders. Periodieke intervisie, supervisie en toegang tot advies zijn daarom onderdeel van de pilot. Intervisie wordt geanonimiseerd en mag niet veranderen in informele verspreiding van herkenbare casusinformatie.

Ook deelnemers moeten weten waar zij terecht kunnen wanneer de reflectie onveilig, sturend of onjuist voelt. Een laagdrempelige feedback- en klachtenroute is een inhoudelijke kwaliteitsvoorwaarde.

## 59. Audit, evaluatie en leermechanismen

### 59.1 Audit is meer dan formuliercontrole

Een audit die alleen controleert of alle vragen zijn ingevuld, kan pseudozorgvuldigheid versterken. De audit moet onderzoeken of het proces werkelijk begrijpelijk, vrijwillig, proportioneel en corrigeerbaar was. Een leeg veld kan verantwoord zijn wanneer een vraag niet relevant of onveilig was; een volledig formulier kan problematisch zijn wanneer informatie onder druk is verkregen.

## 59.2 Vier auditlagen

| Auditlaag  | Centrale vraag                                                                      | Voorbeelden van bewijs                                         |
|------------|-------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| Proces     | Zijn rollen, vrijwilligheid, veiligheid en uitleg geborgd?                          | Informatiebrief, roltoewijzing, stopmomenten, correcties.      |
| Inhoud     | Zijn feiten, perspectieven, onzekerheden en alternatieven zorgvuldig onderscheiden? | Notities, besluitmotivering, tegeninformatie.                  |
| Uitkomst   | Welke relationele gevolgen traden werkelijk op?                                     | Evaluatiegesprek, deelnemerfeedback, verandering in afspraken. |
| Governance | Werkt de pilot binnen mandaat en zonder stille normverschuiving?                    | Besluitrecords, toegangslags, klachten, audittrail.            |

## 59.3 Evaluatie-indicatoren

Indicatoren worden kwalitatief en kwantitatief gecombineerd. Geen enkele indicator mag zelfstandig beslissend zijn. Mogelijke indicatoren zijn:

- begrip van doel, rollen en uitkomst door deelnemers;
- aantal en aard van feitelijke correcties;
- ervaren mogelijkheid om grenzen en afwijkende perspectieven te uiten;
- tijdsinvestering voor deelnemers en professionals;
- aantal gestopte of uitgesloten toepassingen en reden daarvan;
- aantal privacy-, rol- of veiligheidsincidenten;
- zichtbaarheid van minder ingrijpende alternatieven;
- aanwezigheid en naleving van evaluatie- en exitmomenten;
- mate waarin deelnemers zich onder druk gezet voelden;
- praktijkvoorbeelden waarin het kompas geen meerwaarde had;

## 59.4 Geen eenvoudige tevredenheidsscore

Tevredenheid kan relevant zijn, maar is geen maat voor legitimiteit. Een deelnemer kan ontevreden zijn over een noodzakelijke beslissing en toch erkennen dat het proces begrijpelijk en respectvol was. Een andere deelnemer kan tevreden zijn met een gunstige uitkomst die door ongelijke macht of onvolledige informatie tot stand kwam.

Evaluatie moet daarom doorvragen naar proceskwaliteit, invloed, veiligheid, correctie en gevolgen.

## 59.5 Incidenten en near misses

Niet alleen daadwerkelijke schade, maar ook bijna-incidenten worden geregistreerd. Voorbeelden zijn een conceptnotitie die bijna met onbevoegden werd gedeeld, een gezamenlijke sessie die tijdig is gestopt vanwege intimidatie of een scoreveld dat tijdens ontwerp is verwijderd.

Near misses maken zichtbaar waar waarborgen hebben gewerkt en waar structurele aanpassing nodig is.

## 59.6 Leren zonder reputatieschade

Organisaties moeten fouten kunnen bespreken zonder dat openheid automatisch leidt tot individuele schuldtoewijzing. Tegelijk mag een leerklimaat niet worden gebruikt om ernstige of herhaalde overtredingen te bagatelliseren.

De audit onderscheidt daarom systeemleren, professionele verantwoordelijkheid en mogelijke formele verwijtbaarheid. Iedere route heeft een eigen doel en procedure.

## 60. GO, Conditional GO en NO-GO

### 60.1 Doel van de statusbeslissing

Een statusbeslissing maakt expliciet of een versie, pilotfase of toepassing verantwoord kan doorgaan. De status is geen waardering van de betrokken personen. Zij betreft de kwaliteit en voorwaarden van het proces.

### 60.2 GO

GO is alleen passend wanneer alle kritieke voorwaarden aantoonbaar zijn geborgd. Voor PP-REL-001 betekent dit ten minste:

- duidelijke niet-bindende of formeel vastgestelde status;
- bevoegde en getrainde rollen;
- veiligheids- en slachtofferwaarborgen;
- vrijwilligheid waar de toepassing niet wettelijk verplicht is;
- privacytoets, dataminimalisatie en toegangsbeheer;
- geen persoonsgerichte score of credential;
- correctiemogelijkheid en transparante verslaglegging;
- onafhankelijke evaluatie;
- zichtbare verwerking van kritische feedback;
- heldere exit- en escalatiecriteria;

### 60.3 Conditional GO

Conditional GO is passend wanneer de kern verantwoord is, maar herstelbare voorwaarden nog niet volledig zijn ingevuld. De status bevat altijd concrete voorwaarden, eigenaar en termijn. Een open formulering zoals aandacht houden voor privacy is onvoldoende.

Voorbeelden zijn aanvullende training voor een specifieke rol, aanpassing van een informatiebrief, verkorting van bewaartermijnen of toevoeging van onafhankelijke deelnemersondersteuning.

### 60.4 NO-GO

NO-GO is verplicht wanneer kritieke risico's niet beheersbaar zijn of het instrument buiten zijn doel wordt gebruikt. Voorbeelden zijn:

- toepassing vertraagt acute bescherming;
- slachtoffers worden onder druk gezet tot contact of verzoening;
- de uitkomst wordt gebruikt als bewijs, risicoscore of persoonslabel;
- rollen en beslisbevoegdheid zijn niet duidelijk;
- gegevens worden zonder grondslag of breder dan nodig verwerkt;
- deelnemers kunnen niet veilig stoppen;
- een pilot wordt voor toegang tot ondersteuning verplicht gesteld;
- kritieke incidenten worden niet gemeld of onderzocht;
- het kompas dupliceert bestaande processen zonder aantoonbare meerwaarde;

## 60.5 Beslismatrix

| Onderdeel      | GO                               | Conditional GO                                     | NO-GO                                                  |
|----------------|----------------------------------|----------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|
| Veiligheid     | Geen uitstel of extra risico.    | Aanvullende lokale waarborg nodig.                 | Acute bescherming wordt vertraagd of ondermijnd.       |
| Vrijwilligheid | Begrijpelijk en reeel.           | Informatie of ondersteuning moet verbeteren.       | Dwang, vergelding of geen veilige stopmogelijkheid.    |
| Privacy        | Doelgebonden en minimaal.        | Herstelbare documentatie- of termijnkwestie.       | Onrechtmatige of onbeheersbare gegevensverwerking.     |
| Rollen         | Bevoegd en gescheiden.           | Beheersbare dubbele rol met tegenwaarborg.         | Onheldere beslismacht of structureel belangenconflict. |
| Meerwaarde     | Aanvullende bruikbare inzichten. | Nog onvoldoende aangetoond; beperkte voortzetting. | Geen meerwaarde of aantoonbare schade.                 |

## 61. Dependencybeheer en wijzigingsimpact

### 61.1 Waarom dependencies essentieel zijn

PP-REL-001 raakt meerdere bestaande documentlijnen. Een wijziging in de definitie van relationele legitimiteit kan gevolgen hebben voor herstel, vertrouwen, Shared Decision Making, escalatie, privacy en rollen. Zonder dependencybeheer kunnen tegenstrijdige definities of bevoegdheden ontstaan.

Dependencies zijn geen decoratieve verwijzingen. Zij maken zichtbaar welke documenten een wijziging ondersteunen, begrenzen of door die wijziging opnieuw moeten worden beoordeeld.

### 61.2 Typen dependencies

| Type               | Betekenis                                       | Voorbeeld                                                         |
|--------------------|-------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Normatief          | Een hoger governancedocument begrenst de paper. | Governance-handboek en Rollenreglement.                           |
| Inhoudelijk direct | Begrippen en werking zijn nauw verbonden.       | HPP003 Herstel, HPP004 Vertrouwen, HPP005 Shared Decision Making. |
| Signalerend        | Een andere paper beschrijft                     | Triangulatie, stemvervanging,                                     |

| Type         | Betekenis                                                              | Voorbeeld                                                           |
|--------------|------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------|
|              | patronen die toepassing kunnen activeren.                              | narratiefvorming.                                                   |
| Technisch    | Publicatie, registratie of toegangsbeheer is afhankelijk van techniek. | Documentregister, dependencyregistry en media-index.                |
| Consultatief | Een conceptdocument levert noodzakelijke kritiek of grensstelling.     | Dader-/slachtofferpositionering en institutioneel daderverlengstuk. |

### 61.3 Wijzigingsimpactrapport

Bij iedere materiele wijziging wordt een change-impact-report opgesteld. Dat rapport bevat:

- gewijzigde definitie, paragraaf of waarborg;
- reden en bron van de wijziging;
- direct geraakte documenten;
- mogelijk indirect geraakte documenten;
- gevolgen voor rollen, rechten, data en training;
- gevolgen voor lopende pilots;
- benodigde besluiten en reviewers;
- migratie- of overgangsmaatregel;

### 61.4 Geen automatische frameworkbouw

Registratie van PP-REL-001 in de kennisbibliotheek betekent niet dat de paper automatisch in een nieuwe framework-ZIP terechtkomt. De Markdownversie, dependencies en governanceimpact moeten eerst menselijk worden beoordeeld. Onbekende verwijzingen, wezenlijke PDF-MD-verschillen of ontbrekende approvals blokkeren de build.

Deze guard voorkomt dat publicatie en normatieve integratie onbedoeld samenvallen.

### 61.5 Canonieke versie en historische beschikbaarheid

Iedere versie behoudt een eigen identifier en checksum. De canonieke latest verwijst alleen naar de meest recente goedgekeurde publicatieversie. Oude versies blijven beschikbaar voor reconstructie van besluitvorming en vergelijking van wijzigingen.

Een release candidate kan publiek worden aangeboden, maar moet in metadata zichtbaar als RC en niet als vastgestelde v1.0 worden aangeduid.

## 62. Implementatieroadmap en beheersing van schaalvergroting

### 62.1 Implementatie als leerproces

Implementatie is geen eenmalige uitrol. De paper adviseert een gefaseerd leerproces waarin inhoud, governance, techniek en gebruikerservaring telkens gezamenlijk worden beoordeeld. Opschaling volgt pas nadat de vorige fase voldoende inzicht heeft opgeleverd.

## 62.2 Roadmap

| Stap                          | Product                                             | Voorwaarde voor vervolg                                        |
|-------------------------------|-----------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| 1. Publicatie RC1             | PDF, DOCX, Markdown en websitepresentatie.          | Bronnen-, metadata-, toegankelijkheids- en governancecontrole. |
| 2. Publieke consultatie       | Reacties, hoorzittingen en schriftelijke bijdragen. | Transparant reactieregister en verwerking.                     |
| 3. Schaduwpijot               | Fictieve en afgeronde casuïstiek.                   | Geen kritieke veiligheids- of datarisco's.                     |
| 4. Begeleide pilot            | Vrijwillige praktijktoepassing.                     | Onafhankelijke audit en Waardencommissieadvies.                |
| 5. v0.95                      | Herziene consultatieversie.                         | Juridische en wetenschappelijke review.                        |
| 6. Vaststellingsvoorbereiding | Governancewijzigingen en implementatieplan.         | Bestuurlijke GO.                                               |
| 7. v1.0                       | Vastgestelde position paper.                        | Publicatie besluit, dependencies en trainingsvoorwaarden.      |

## 62.3 Schaalbegrenzing

Een succesvolle kleinschalige pilot rechtvaardigt geen onmiddellijke brede invoering. Schaalvergroting verandert de context: begeleiders kennen deelnemers minder goed, standaardisatie neemt toe, gegevensstromen worden groter en uitzonderingen zijn moeilijker te behandelen.

Iedere opschaling vereist daarom een nieuwe risicoanalyse en expliciet besluit. De vraag is niet alleen of het instrument technisch kan worden uitgerold, maar of de relationele kwaliteit onder schaal behouden blijft.

## 62.4 Stop- en terugrolscenario

Voor iedere implementatiefase bestaat een terugrolscenario. Wanneer ernstige ongewenste effecten ontstaan, worden nieuwe toepassingen gestopt, lopende deelnemers geïnformeerd, gegevens veilig afgehandeld en noodzakelijke alternatieve ondersteuning georganiseerd.

Terugrollen betekent niet dat alle geleerde inzichten verdwijnen. Het betekent dat de organisatie verantwoordelijkheid neemt wanneer het instrument niet verantwoord blijkt.

## 62.5 Overgang naar Deel VII

Governance kan voorwaarden stellen, maar kan maatschappelijke legitimiteit niet uitsluitend intern produceren. Een concept over relaties en gemeenschap moet ook publiek tegenspraak kunnen

verdragen. Deel VII beschrijft daarom hoe debat, consultatie, onderzoek en minderheidsstandpunten onderdeel worden van de ontwikkeling.

## Deel VII - Debat, consultatie en onderzoek

*Consultatie-uitgangspunt: instemming is niet het doel. De kwaliteit van PP-REL-001 wordt mede bepaald door de zichtbaarheid en serieuze verwerking van kritiek, twijfel, negatieve ervaringen en alternatieve begrippen.*

### 63. Publiek debat als onderdeel van legitimiteit

#### 63.1 Waarom publicatie voor vaststelling

PP-REL-001 wordt gepubliceerd voordat zij formeel wordt vastgesteld, omdat relationele legitimiteit niet uitsluitend door een interne auteur of bestuursgroep kan worden gedefinieerd. Het begrip raakt burgers, professionals, kinderen, ouders, slachtoffers, vrijwilligers, bestuurders en technische ontwerpers. Deze groepen ervaren macht en relaties vanuit verschillende posities.

Voorpublicatie maakt het mogelijk om aannames te toetsen voordat zij in processen of software worden verankerd.

#### 63.2 Debat is meer dan feedback verzamelen

Een consultatie is geen marketingfase waarin steunbetuigingen worden verzameld. Werkelijk debat betekent dat fundamentele bezwaren de richting kunnen veranderen. Een reactie kan leiden tot schrappen van een dimensie, aanscherpen van een grens, uitstellen van een pilot of volledige afwijzing van het instrument.

De organisatie moet vooraf bereid zijn die uitkomsten te accepteren.

#### 63.3 Toegankelijk debat

Niet iedereen schrijft een academische reactie of bezoekt een formele bijeenkomst. Daarom worden meerdere routes aangeboden: schriftelijke consultatie, gesproken bijdrage, toegankelijk formulier, groepsgesprek, ervaringsverhaal en deskundigenreview. Waar mogelijk worden taalniveau, toegankelijkheid en ondersteuning aangepast.

De vorm van een bijdrage mag niet bepalen hoeveel moreel gewicht zij krijgt. Een zorgvuldig beschreven ervaring kan een belangrijk risico zichtbaar maken, ook wanneer zij geen wetenschappelijk artikel is.

#### 63.4 Veilige deelname

Deelnemers hoeven geen persoonlijke dossiers openbaar te maken om bij te dragen. Casuïstiek wordt geanonimiseerd en de consultatie vraagt niet om namen van derden. Bij gevoelige ervaringen wordt duidelijk uitgelegd wat openbaar, intern of vertrouwelijk wordt verwerkt.

De consultatie mag geen alternatieve klachtenprocedure suggereren. Wie een individuele beslissing wil aanvechten, moet worden verwezen naar de passende formele route.

### 64. Normatieve kernvragen

#### 64.1 Autonomie en verbondenheid

Hoe kan een relationeel mensbeeld worden gebruikt zonder individuele autonomie te verminderen? Wanneer ondersteunt een gemeenschap, en wanneer wordt zij een bron van conformiteitsdruk? Welke relaties verdient een organisatie te erkennen wanneer betrokkenen daarover verschillen?

## 64.2 Veiligheid en herstel

Wanneer is herstel een reële mogelijkheid en wanneer een belastende verwachting? Hoe wordt voorkomen dat de wens tot verbinding de noodzaak van afstand, bescherming of formele rechtsbescherming relativeert? Kan een proces relationeel legitiem zijn wanneer blijvende verbreking van contact de veiligste uitkomst is?

## 64.3 Waarheid, perspectief en erkenning

Hoe kan een organisatie persoonlijke ervaring erkennen zonder iedere feitelijke claim over te nemen? Hoe wordt voorkomen dat professionele taal automatisch geloofwaardiger wordt gevonden dan emotionele of ongestructureerde taal? Welke correctierechten zijn nodig wanneer een interpretatie langdurig in dossiers doorwerkt?

## 64.4 Macht en verantwoordelijkheid

Welke extra verantwoordelijkheid volgt uit institutionele macht? Wanneer wordt gedeelde verantwoordelijkheid een vorm van verantwoordelijkheidsdiffusie? Hoe voorkomen we dat burgers onder het label samenredzaamheid taken krijgen die bij overheid of professionals horen?

## 64.5 Tijd en omkeerbaarheid

Hoe lang mag een tijdelijk relationeel ingrijpende maatregel duren voordat een zwaardere motivering nodig is? Welke evaluatiefrequentie past bij kinderen, volwassenen en langdurige zorgrelaties? Wanneer is schade praktisch niet meer omkeerbaar, ook al is een besluit formeel tijdelijk?

## 64.6 Technologie en menselijk oordeel

Welke delen van relationele reflectie kunnen verantwoord digitaal worden ondersteund? Welke inferenties mogen nooit worden geautomatiseerd? Hoe blijven uitleg, correctie en menselijke verantwoordelijkheid aanwezig wanneer systemen samenvatten, prioriteren of risico's signaleren?

# 65. Kritische tegenargumenten en mogelijke weerleggingen

## 65.1 Tegenargument: bestaande beginselen zijn voldoende

Zorgvuldigheid, proportionaliteit, participatie en professionele ethiek bevatten al relationele elementen. Een nieuw begrip kan doublures en complexiteit veroorzaken.

De voorlopige reactie is dat PP-REL-001 alleen meerwaarde heeft wanneer het verspreide elementen zichtbaar samenbrengt en concrete blinde vlekken benoemt. Wanneer onderzoek geen aanvullende waarde toont, moet het concept niet worden ingevoerd.

## 65.2 Tegenargument: relationele legitimiteit is subjectief

Relaties en vertrouwen zijn contextueel en niet volledig objectief meetbaar. Daardoor kan willekeur ontstaan.

De paper probeert dit risico te beperken door geen totaalscore te gebruiken, perspectieven gescheiden vast te leggen, feiten en interpretaties te onderscheiden en onzekerheid expliciet te houden. Volledige objectiviteit wordt niet geclaimd. De vraag is of gestructureerde transparantie beter is dan impliciete, onbesproken relationele oordelen.

## 65.3 Tegenargument: Ubuntu wordt cultureel toege-eigend

Een West-Europees governance-instrument kan Ubuntu reduceren tot een slogan en Afrikaanse tradities instrumentaliseren.

Dit bezwaar vereist meer dan een voetnoot. De verdere ontwikkeling moet Afrikaanse filosofische bronnen en deskundigen serieus betrekken, verschillen binnen Ubuntu-tradities zichtbaar maken en voorkomen dat het begrip als universeel eigendom van CIV-CARE wordt gepresenteerd. Wanneer die dialoog onvoldoende plaatsvindt, kan een andere naam voor het operationele instrument passender zijn.

#### **65.4 Tegenargument: hersteltaal belast slachtoffers**

Relationele en herstelgerichte taal kan morele druk leggen op slachtoffers om contact te behouden, te vergeven of begrip te tonen.

De paper erkent dit als kernrisico. Vrijwilligheid, recht op afstand, onafhankelijke veiligheidsbeoordeling en verbod op symmetrisering zijn daarom geen zachte aanbevelingen maar harde uitsluitingscriteria.

#### **65.5 Tegenargument: het instrument vergroot bureaucratie**

Nieuwe reflectieformulieren kunnen professionals belasten en tijd wegnemen van daadwerkelijke ondersteuning.

Daarom moet de pilot meten welke vragen werkelijk bruikbaar zijn, welke informatie al elders bestaat en welke minimale toepassing voldoende is. Een instrument dat vooral administratieve volledigheid produceert, krijgt geen GO.

#### **65.6 Tegenargument: organisaties gebruiken mooie taal zonder macht te delen**

Vertrouwen, verbinding en menselijke maat kunnen reputatietaal worden terwijl besluitmacht en dossierpraktijken onveranderd blijven.

PP-REL-001 koppelt relationele legitimiteit daarom aan controleerbare handelingen: correctie, invloed, duidelijke rollen, alternatieven, tijdelijkheid en herstelacties. Taal zonder aantoonbare gedragsverandering is onvoldoende.

#### **65.7 Tegenargument: relationele aandacht verzwakt daadkracht**

In crisissituaties kan extra reflectie noodzakelijke actie vertragen.

De twee toegangspoorten voorkomen dit. Acute veiligheid en rechtmatigheid gaan vooraf. Relationele reflectie richt zich dan op proportionaliteit, communicatie, tijdelijke begrenzing en latere evaluatie, niet op uitstel van bescherming.

### **66. Juridische onderzoeksvragen**

#### **66.1 Verhouding tot algemene beginselen van behoorlijk bestuur**

Onderzocht moet worden in hoeverre relationele aspecten reeds besloten liggen in zorgvuldigheid, evenredigheid, motivering, fair play en dienstbaarheid. Een nieuw begrip mag geen juridisch parallelstelsel suggereren. Tegelijk kan het helpen om feitelijke gevolgen van uitvoering beter te beschrijven.

#### **66.2 Rechtsgrond en vrijwilligheid**

Wanneer wordt relationele reflectie onderdeel van een formeel proces en welke rechtsgrond geldt dan voor deelname en gegevensverwerking? Kan vrijwilligheid werkelijk bestaan wanneer een organisatie tegelijk beslist over zorg, inkomen of contact? Welke informatie moet worden gegeven om toestemming of deelname betekenisvol te maken?

### 66.3 Dossier, correctie en bewaartermijn

Welke delen van een reflectie horen in een formeel dossier, welke blijven procesinformatie en welke moeten na evaluatie worden verwijderd? Hoe worden persoonlijke perspectieven vastgelegd zonder ze als vastgestelde feiten te presenteren? Welke correctie- en aanvulrechten zijn passend?

### 66.4 Kinderen en vertegenwoordiging

Hoe wordt de stem van het kind passend betrokken zonder verantwoordelijkheid af te schuiven? Wanneer mag een vertegenwoordiger spreken en hoe blijft zichtbaar wat het kind zelf, de vertegenwoordiger en de professional hebben ingebracht?

### 66.5 Geautomatiseerde besluitvorming

Welke eisen uit gegevensbescherming en AI-regulering zijn relevant wanneer software reflectievragen selecteert, teksten samenvat of patronen signaleert? Wanneer wordt ondersteuning feitelijk profilering of geautomatiseerde besluitvorming? Welke uitleg en menselijke tussenkomst zijn vereist?

### 66.6 Aansprakelijkheid en audit

Wie is verantwoordelijk wanneer toepassing van het kompas extra schade veroorzaakt? Welke betekenis heeft naleving of niet-naleving van een niet-bindende paper in klachten, toezicht of aansprakelijkheid? Hoe voorkomen we dat pilotdocumentatie een onbedoelde juridische standaard suggereert?

## 67. Wetenschappelijke onderzoeksagenda

### 67.1 Conceptuele validiteit

Onderzoek moet bepalen of relationele legitimiteit voldoende onderscheidend is van procedurele rechtvaardigheid, therapeutische alliantie, relationele autonomie, herstelrecht, participatie en vertrouwen in instituties. Een concept is alleen bruikbaar wanneer het een herkenbare aanvullende functie heeft.

### 67.2 Meetbaarheid zonder reductie

Er is behoefte aan methoden die relationele kwaliteit systematisch onderzoeken zonder haar te reduceren tot een enkel getal. Mogelijke benaderingen zijn kwalitatieve interviews, procesobservatie, narratieve analyse, participatief onderzoek en mixed-methods evaluatie.

### 67.3 Effecten en ongewenste effecten

- Verbetert de begrijpelijkheid van beslissingen?
- Worden alternatieven en relationele gevolgen eerder zichtbaar?
- Vermindert of vergroot de toepassing conflict en juridisering?
- Ervaren slachtoffers extra druk?
- Verandert de administratieve belasting?
- Worden netwerkleden passender of juist te breed betrokken?
- Blijven effecten bestaan na afloop van begeleiding?
- Welke groepen profiteren en welke worden mogelijk benadeeld?

### 67.4 Domeinvergelijking

De betekenis van relationele legitimiteit kan per domein verschillen. In onderwijs gaat het om leerling, ouders, klas en school. In Wmo spelen zelfregie, netwerkbelasting en gemeentelijke

verantwoordelijkheid. In jeugdzorg zijn veiligheid, ontwikkeling en gezinsrelaties sterk verweven. In schuldhulp gaat het mede om bestaanszekerheid en afhankelijkheidsmacht.

Onderzoek moet daarom domeinspecifieke verschillen respecteren en niet te snel een universeel format opleggen.

### 67.5 Longitudinaal onderzoek

Veel relationele effecten worden pas na verloop van tijd zichtbaar. Tijdelijke duidelijkheid kan later afhankelijkheid blijken; een pijnlijke grens kan juist stabiliteit opleveren. Longitudinaal onderzoek is nodig om te begrijpen welke gevolgen duurzaam zijn.

### 67.6 Participatief onderzoek

Mensen die door besluitvorming worden geraakt, moeten niet uitsluitend onderzoeksobject zijn. Zij kunnen bijdragen aan vraagstelling, interpretatie, evaluatie en verspreiding. Participatie vraagt vergoeding, ondersteuning en duidelijkheid over invloed; anders ontstaat opnieuw pseudo-participatie.

### 67.7 Reproduceerbaarheid en open kennis

Waar privacy dit toelaat, worden methoden, definities, versies en geanonimiseerde evaluatiebevindingen openbaar gemaakt. Open kennis maakt kritiek en vergelijking mogelijk. Casusdata zelf blijven beschermd en worden niet onder het label transparantie onnodig gepubliceerd.

## 68. Consultatiemethode en deelnemersgroepen

### 68.1 Gefaseerde consultatie

| Ronde                        | Deelnemers                                                    | Doel                                            |
|------------------------------|---------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------|
| 1. Interne consistentie      | Auteurs, governance, privacy en redactie.                     | Definities, verwijzingen en status controleren. |
| 2. Ervaringskennis           | Burgers, ouders, jongeren, slachtoffers en netwerkleden.      | Herkenbaarheid, risico en taal toetsen.         |
| 3. Professionele praktijk    | Zorg, onderwijs, gemeenten, juristen en herstelbegeleiders.   | Uitvoerbaarheid en rolgrenzen beoordelen.       |
| 4. Wetenschappelijke review  | Filosofie, bestuurskunde, recht, psychologie en sociaal werk. | Conceptuele en methodologische kritiek.         |
| 5. Open publieke consultatie | Iedere geïnteresseerde.                                       | Brede reacties en alternatieven verzamelen.     |

### 68.2 Minimale consultatievragen

1. Is het probleem dat de paper beschrijft herkenbaar?
2. Is relationele legitimiteit voldoende duidelijk en onderscheidend?
3. Welke risico's of groepen zijn onvoldoende zichtbaar?

4. Welke bestaande theorie of praktijk dekt dit onderwerp beter?
5. Welke onderdelen mogen nooit operationeel worden gebruikt?
6. Welke waarborgen ontbreken voor slachtoffers, kinderen of minderheden?
7. Welke gegevens mogen volgens u wel en niet worden vastgelegd?
8. Wanneer zou u toepassing als bureaucratisch of sturend ervaren?
9. Welke pilotcontext is verantwoord en welke niet?
10. Welke wijziging is voor u noodzakelijk voordat publicatie of pilot verdergaat?

### 68.3 Selectie en representativiteit

De consultatie pretendeert niet statistisch representatief te zijn. Wel wordt actief gezocht naar diversiteit in positie, ervaring, taal, leeftijd, deskundigheid en mate van vertrouwen. Alleen reacties van bestaande partners verzamelen zou een vertekend beeld geven.

De rapportage vermeldt daarom wie is bereikt, welke groepen ontbreken en welke beperkingen de interpretatie heeft.

### 68.4 Vergoeding en erkenning

Ervaringsdeskundige deelname kost tijd en kan emotioneel belastend zijn. Waar middelen dit toelaten, wordt passende vergoeding of ondersteuning geboden. Vermelding als contributor gebeurt alleen met toestemming. Anonieme bijdragen kunnen inhoudelijk even waardevol zijn.

### 68.5 Verwerkingstermijn

Voor iedere consultatieronde wordt vooraf een reactietermijn en verwachte publicatiedatum van de responsnota vastgesteld. Wanneer verwerking langer duurt, wordt dit gemotiveerd. Stilte na participatie ondermijnt juist het vertrouwen dat de paper wil versterken.

## 69. Reactieregister, minderheidsstandpunten en transparantie

### 69.1 Doel van het reactieregister

Het reactieregister maakt zichtbaar welke inhoudelijke punten zijn ingebracht en wat ermee is gebeurd. Het voorkomt dat consultatie uitsluitend intern wordt samengevat zonder controleerbare relatie met de ontvangen bijdragen.

### 69.2 Velden van het register

| Veld       | Inhoud                                                                   |
|------------|--------------------------------------------------------------------------|
| Reactie-ID | Unieke code zonder onnodige persoonsgegevens.                            |
| Versie     | Versie waarop de reactie betrekking heeft.                               |
| Thema      | Bijvoorbeeld veiligheid, privacy, Ubuntu, rolzuiverheid of meetbaarheid. |
| Kernpunt   | Zakelijke samenvatting van de bijdrage.                                  |

| Veld         | Inhoud                                                                    |
|--------------|---------------------------------------------------------------------------|
| Status       | Overgenomen, gedeeltelijk overgenomen, nader onderzoek, niet overgenomen. |
| Motivering   | Reden van verwerking of afwijzing.                                        |
| Wijziging    | Paragraaf of bijlage die is aangepast.                                    |
| Openbaarheid | Openbaar, geanonimiseerd, intern vertrouwelijk.                           |

### 69.3 Minderheidsstandpunten

Wanneer een belangrijk bezwaar niet wordt overgenomen, wordt het niet uit de geschiedenis verwijderd. De publicatie of responsnota bevat een minderheidsparagraaf met het bezwaar, de argumenten en de reden waarom de meerderheid of het bestuur een andere keuze maakt.

Dit is bijzonder belangrijk wanneer kritiek afkomstig is van groepen die minder institutionele macht hebben of direct risico lopen door toepassing.

### 69.4 Privacy en openbaarheid

Transparantie betekent niet dat persoonlijke verhalen zonder toestemming worden gepubliceerd. Reacties worden zoveel mogelijk thematisch en geanonimiseerd verwerkt. Herleidbare citaten vereisen expliciete toestemming en een controle door de betreffende contributor.

### 69.5 Geen stemming als vervanging van argumentatie

Het aantal voor- en tegenstanders bepaalt niet zelfstandig de uitkomst. Consultatie is geen referendum over een technisch en normatief document. Argumenten, ervaringen, risico's en rechten worden inhoudelijk gewogen. Een enkele goed onderbouwde waarschuwing kan zwaarder wegen dan veel algemene steunbetuigingen.

## 70. Rol van de Waardencommissie

### 70.1 Onafhankelijke morele reflectie

De Waardencommissie beoordeelt niet of de auteur gelijk heeft, maar of de ontwikkeling verenigbaar is met menselijke waardigheid, rolzuiverheid, pluraliteit en de eigen governancewaarden. Zij onderzoekt vooral spanningen die niet door een technische checklist kunnen worden opgelost.

### 70.2 Taken bij PP-REL-001

- beoordelen van de balans tussen verbondenheid en individuele rechten;
- toetsen van slachtoffer- en minderheidswaarborgen;
- signaleren van normatieve overreach en stille normverschuiving;
- beoordelen van belangenconflicten in pilot en audit;
- wegen van minderheidsstandpunten;
- adviseren over GO, Conditional GO of NO-GO;
- toezien op transparante verwerking van consultatie;

### 70.3 Samenstelling

Voor deze paper is een eenzijdig intern samengestelde commissie onvoldoende. Nodig zijn ten minste perspectieven uit ervaringskennis, ethiek, recht, sociale praktijk, kinderrechten of slachtofferbescherming en governance. Leden maken belangen, eerdere betrokkenheid en mogelijke afhankelijkheden vooraf bekend.

### 70.4 Adviesvorm

Het advies bevat geen enkel groen of rood licht zonder motivering. Het beschrijft sterke punten, kritieke risico's, voorwaarden, minderheidsstandpunten en herbeoordelingsdatum. Wanneer de commissie verdeeld is, worden verschillende posities zichtbaar gemaakt.

### 70.5 Grenzen van de commissie

De Waardencommissie neemt geen individuele casusbesluiten, stelt geen feiten vast, geeft geen juridisch bindend oordeel en vervangt geen klachten- of toezichtsorgaan. Haar gezag berust op zorgvuldig argumenteren en transparante positionering, niet op verborgen beslismacht.

## 71. Versieroute van v0.9-RC1 naar v1.0

### 71.1 Versies als inhoudelijke geschiedenis

Versiebeheer maakt zichtbaar hoe het concept verandert door kritiek en onderzoek. Iedere materiele wijziging krijgt een changelog met reden, bron en impact. Stilzwijgend herschrijven is niet toegestaan.

### 71.2 Voorgestelde route

| Versie      | Status                                 | Benodigde output                                                |
|-------------|----------------------------------------|-----------------------------------------------------------------|
| v0.9-RC1    | Inhoudelijk complete release candidate | Integrale tekst, bronnenkader, metadata en pre-publicatieaudit. |
| v0.9        | Publieke Discussion Paper              | Gepubliceerde PDF/DOCX/MD, blogpresentatie en open consultatie. |
| v0.91-v0.94 | Consultatierevisies                    | Changelog, responsnota en gerichte correcties.                  |
| v0.95       | Herzien consultatieconcept             | Juridische, wetenschappelijke en governance review.             |
| v0.96-v0.99 | Pilot- en vaststellingsvoorbereiding   | Pilotaudit, Waardencommissieadvies en implementatiebesluit.     |
| v1.0        | Vastgestelde position paper            | Formeel besluit, definitieve dependencies en                    |

| Versie | Status | Benodigde output        |
|--------|--------|-------------------------|
|        |        | toepassingsvoorwaarden. |

### 71.3 Materiele en redactionele wijzigingen

Materiele wijzigingen veranderen definities, reikwijdte, rechten, waarborgen, rollen of toepassingsvoorwaarden. Zij vereisen dependency- en governancebeoordeling. Redactionele wijzigingen verbeteren taal, opmaak of verwijzingen zonder inhoudelijke werking te veranderen.

Het changelog onderscheidt beide typen zodat lezers weten wanneer herbeoordeling nodig is.

### 71.4 Intrekking en archivering

Wanneer ernstige bezwaren of nieuwe inzichten het fundament aantasten, kan de paper worden ingetrokken. De ingetrokken versie blijft als historisch document beschikbaar, voorzien van duidelijke status en reden van intrekking. Zij mag niet langer als actuele bron of frameworkdependency worden gebruikt.

## 72. Open onderzoeksvragen en maatschappelijke ontwikkelruimte

### 72.1 Bewust open einde

Deze paper sluit niet af met de claim dat relationele legitimiteit definitief is gedefinieerd. De maatschappelijke betekenis van relaties, autonomie, gezin, gemeenschap en instituties verandert. Ook technologie, wetgeving en professionele praktijk ontwikkelen zich.

Een publicatie die langdurig relevant wil blijven, moet daarom expliciet ruimte reserveren voor nieuwe vragen en alternatieve concepten.

### 72.2 Open filosofische vragen

- Is Ubuntu de juiste primaire taal voor een Europees governance-instrument?
- Kan relationele legitimiteit cultureel meervoudig worden uitgewerkt zonder betekenisloos te worden?
- Welke relaties hebben morele betekenis wanneer betrokkenen daarover fundamenteel verschillen?
- Hoe verhoudt relationele autonomie zich tot het recht op afzondering en anonimiteit?
- Kan een institutie werkelijk wederkerig zijn of blijft wederkerigheid altijd asymmetrisch?

### 72.3 Open praktijkvragen

- Welke minimale set vragen levert de meeste waarde met de minste bureaucratie?
- Wanneer is schriftelijke reflectie geschikter dan een gezamenlijk gesprek?
- Hoe worden kinderen betrokken zonder belasting of instrumentalisering?
- Welke onafhankelijke ondersteuning is nodig bij grote machtsongelijkheid?
- Hoe wordt relationele schade gevolgd zonder langdurige persoonsregistratie?

### 72.4 Open governancevragen

- Welke rol mag een Waardencommissie hebben zonder nieuwe machtsconcentratie?
- Hoe worden kleine burgerinitiatieven beschermd tegen zware compliance terwijl privacy en veiligheid wel geborgd blijven?

- Welke onderdelen horen in het framework en welke uitsluitend in educatie of publicatie?
- Hoe wordt voorkomen dat pilotsoftware de norm sneller vastlegt dan de governance?
- Welke externe toezichthouder of reviewer is passend bij verdere schaal?

## 72.5 Ruimte voor toekomstige bijlagen en position papers

Nieuwe kennis kan worden toegevoegd via genummerde bijlagen, consultatienota's of afzonderlijke position papers. De kerntekst wordt alleen gewijzigd wanneer de inhoudelijke samenhang dat vereist. Mogelijke toekomstige uitwerkingen zijn relationele legitimiteit en kinderrechten, relationele impact van AI, netwerklegitimiteit in burgerinitiatieven, relationele schade door schuldenregimes en interculturele interpretaties van Ubuntu.

Iedere uitbreiding krijgt een eigen status, auteur, reviewpad en dependencyregistratie. Zo blijft zichtbaar wat onderdeel is van PP-REL-001 en wat aanvullend onderzoek betreft.

## 72.6 Slot van de inhoudelijke paper

Relationele legitimiteit vraagt niet dat bestuur en professionals iedere relatie behouden. Zij vraagt dat menselijke gevolgen niet verdwijnen achter bevoegdheid, protocol of technische uitvoering. Rechtmatigheid blijft noodzakelijk. Veiligheid blijft noodzakelijk. Deskundigheid blijft noodzakelijk. De aanvullende vraag is of deze noodzakelijke kaders worden toegepast op een wijze die mensen als waardige, handelende en relationele wezens blijft erkennen.

Het Ubuntu-relatiekompas is een voorstel om die vraag systematischer te stellen. Of het voorstel voldoende helder, veilig en bruikbaar is, kan niet door deze tekst alleen worden beslist. Dat oordeel moet ontstaan in kritiek, praktijk, onderzoek en transparante governance.

# Publicatiebijlagen

## Bijlage A - Begrippenregister

| Begrip              | Werkdefinitie binnen PP-REL-001                                                                                                    |
|---------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Autonomie           | Het vermogen en recht om richting te geven aan het eigen leven, met passende ondersteuning en zonder ongeoorloofde dwang.          |
| Dataminimalisatie   | Alleen persoonsgegevens verwerken die noodzakelijk zijn voor een duidelijk en rechtmatig doel.                                     |
| Dependency          | Een inhoudelijke, normatieve, technische of consultatieve afhankelijkheid tussen documenten of processen.                          |
| Erkenning           | De ander behandelen als persoon met een eigen perspectief, waardigheid, grenzen en handelingsvermogen.                             |
| Epistemische schade | Aantasting van iemands positie als kenner van de eigen ervaring, bijvoorbeeld door structurele uitsluiting of ongeloofwaardigheid. |
| Functiescheiding    | Het bewust verdelen van begeleiding, besluitvorming, toetsing en toezicht over verschillende rollen.                               |
| Gemeenschapskracht  | Het vermogen van een gemeenschap om steun, verschil, conflict en herstel te dragen zonder individuele rechten te verdringen.       |
| Herstel             | Een proces gericht op erkenning, verantwoordelijkheid, veiligheid en toekomst; niet noodzakelijk hereniging of vergeving.          |
| Ik-Het              | Een functionele verhouding waarin iemand als object van kennis of handelen wordt benaderd; noodzakelijk maar onvolledig.           |
| Ik-Jij              | Een verhouding waarin de ander als niet volledig reduceerbare persoon verschijnt.                                                  |
| Legitimiteit        | De gerechtvaardigde aanvaardbaarheid van macht, besluitvorming of handelen vanuit een of                                           |

| Begrip                        | Werkdefinitie binnen PP-REL-001                                                                                                            |
|-------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                               | meer normatieve dimensies.                                                                                                                 |
| Netwerklegitimiteit           | De mate waarin samenwerking tussen personen en organisaties transparant, vrijwillig, controleerbaar en rolzuiver is.                       |
| Pseudo-participatie           | Formele betrokkenheid zonder reële mogelijkheid invloed uit te oefenen of informatie te corrigeren.                                        |
| Relationele autonomie         | Autonomie die wordt gevormd en ondersteund binnen relaties, zonder dat verbondenheid individuele keuze opheft.                             |
| Relationele legitimiteit      | De mate waarin een proces personen erkent, macht en relaties meeweegt, onnodige schade beperkt en herstel of heroverweging mogelijk maakt. |
| Relationele proportionaliteit | De vraag of relationele aantasting in redelijke verhouding staat tot doel, risico en noodzaak.                                             |
| Relationele schade            | Vermijdbare of disproportionele aantasting van vertrouwen, erkenning, autonomie, verbondenheid of samenwerking.                            |
| Relationele subsidiariteit    | De vraag of hetzelfde legitieme doel met een minder relationeel schadelijke passende interventie kan worden bereikt.                       |
| Samenredzaamheid              | Vrijwillig en veilig gezamenlijk richting geven aan problemen, met behoud van individuele rechten en professionele verantwoordelijkheid.   |
| Schaduwpijot                  | Testfase waarin het instrument wordt toegepast zonder invloed op formele besluiten.                                                        |
| Stille normverschuiving       | Het feitelijk bindend worden van een niet-bindende werkwijze zonder expliciet governancebesluit.                                           |
| Ubuntu                        | Een familie van Afrikaanse filosofische en maatschappelijke tradities waarin menselijkheid en identiteit in verbondenheid worden begrepen. |
| Waardencommissie              | Onafhankelijke interne of externe commissie                                                                                                |

| Begrip    | Werkdefinitie binnen PP-REL-001                                                                                      |
|-----------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|           | voor morele reflectie, zonder rechterlijke of uitvoerende casusbevoegdheid.                                          |
| Zelfregie | De mogelijkheid om met begrijpelijke informatie en passende ondersteuning invloed te hebben op keuzes en uitvoering. |

## Bijlage B - Dependency-matrix

| Dependency                        | Type                | Relatie                                                             | Governanceactie                                                  |
|-----------------------------------|---------------------|---------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|
| Governance-handboek CIV-CARE      | Normatief           | Rollen, machtsspreiding, privacy, audit, escalatie en versiebeheer. | Verplicht vooraf te controleren bij iedere normatieve wijziging. |
| Rollenreglement                   | Normatief           | Bevoegdheden en functiescheiding.                                   | Geen toepassing buiten toegekend mandaat.                        |
| Rechten- en Batchesmatrix         | Normatief/technisch | Toegang, data en contextgebonden rechten.                           | Geen nieuwe batch of autorisatie zonder apart besluit.           |
| HPP003 Herstelreeks               | Direct inhoudelijk  | Herstel, afbouw, communicatie, netwerk en proportionaliteit.        | Wederzijdse begripscontrole bij wijziging.                       |
| HPP004 Vertrouwenspoor            | Direct inhoudelijk  | Betrouwbaarheid, institutionele druk en netwerklegitimiteit.        | Definities van vertrouwen en controle afstemmen.                 |
| HPP005 Shared Decision Making     | Direct inhoudelijk  | Participatie, informed consent en pseudo-participatie.              | Kompas mag SDM niet vervangen.                                   |
| Escalatiespoor - stemvervanging   | Signalerend         | Indirecte participatie en verlies van eigen stem.                   | Relevant voor toegangspoort B.                                   |
| Escalatiespoor - narratiefvorming | Direct inhoudelijk  | Dossierconstructie en epistemische schade.                          | Correctierechten en brononderscheid                              |

| Dependency                                            | Type               | Relatie                                                   | Governanceactie                                           |
|-------------------------------------------------------|--------------------|-----------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
|                                                       |                    |                                                           | afstemmen.                                                |
| Escalatiespoor -<br>netwerkuitsluiting                | Direct inhoudelijk | Systeeminterventie en<br>relationele schade.              | Relevant voor<br>dimensie<br>verbondenheid.               |
| Escalatiespoor -<br>verantwoordelijkheidsd<br>iffusie | Direct inhoudelijk | Ketenverantwoordelijk<br>heid en<br>aanspreekbaarheid.    | Relevant voor<br>besluitrechten en<br>audit.              |
| Dader-/<br>Slachtofferpositionerin<br>g               | Consultatief       | Bescherming tegen<br>symmetrisering en<br>victim blaming. | Kritieke review voor<br>pilot-GO.                         |
| Documentregister en<br>dependencyregistry             | Technisch          | Canonieke versie,<br>historische versies en<br>impact.    | Verplicht voor<br>kennisbibliotheek en<br>frameworkbuild. |

## Bijlage C - Governance-impactmatrix

| Onderwerp    | Huidige positie                                | Pilotimpact                                             | Harde grens /<br>formeel besluit                     |
|--------------|------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|
| Rollen       | Bestaande rollen<br>blijven leidend.           | Training en expliciete<br>pilottoewijzing.              | Aanpassing<br>Rollenreglement<br>alleen bij v1.0.    |
| Besluitrecht | Geen verandering.                              | Reflectie als niet-<br>bindende input.                  | Geen overdracht aan<br>kompas of commissie.          |
| Privacy      | Bestaande<br>grondslagen en<br>toegang gelden. | Extra<br>dataminimalisatie en<br>pilot-DPIA waar nodig. | Geen relationele<br>profielen.                       |
| Software     | Geen verplicht veld of<br>score.               | Optionele,<br>versiegebonden<br>pilotmodule.            | Human review en<br>auditlogs vereist.                |
| Training     | Niet bestaand als<br>formele bevoegdheid.      | Basistraining en<br>supervisie voor pilot.              | Certificering pas na<br>evaluatie.                   |
| Klachten     | Bestaande<br>klachtenroutes blijven<br>gelden. | Aanvullende<br>pilotfeedbackroute.                      | Geen vervanging van<br>formele<br>rechtsbescherming. |

| Onderwerp         | Huidige positie                                           | Pilotimpact                                        | Harde grens / formeel besluit                    |
|-------------------|-----------------------------------------------------------|----------------------------------------------------|--------------------------------------------------|
| Kennisbibliotheek | Document kan als substantive source worden geregistreerd. | RC-status en dependencies zichtbaar.               | Frameworkbuild blijft geblokkeerd tot approvals. |
| Waardencommissie  | Adviesfunctie binnen bestaande governance.                | Specifiek advies over pilot en normatieve grenzen. | Geen individuele casusbeslissing.                |

## Bijlage D - Casusoverzicht en toepassingsgrenzen

| Hoofdstuk | Domein                                      | Primaire leerwaarde                                         | Toepassingsgrens                                                                  |
|-----------|---------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|
| 42        | Partnerrelatie en emotionele escalatie      | Erkenning, feitelijke positionering en veilige grenzen.     | Geen bemiddeling bij onveilige dwang of geweld zonder onafhankelijke beoordeling. |
| 43        | Wmo en overbelast sociaal netwerk           | Samenredzaamheid zonder afschuiven van professionele taken. | Netwerk geen verplichte gratis vervanging van zorg.                               |
| 44        | Veiligheidsmelding en ouder-kindrelaties    | Tijdelijkheid, slachtofferwaarborgen en contactgrenzen.     | Geen symmetrisering of druk tot herstel.                                          |
| 45        | Onderwijs en relationele uitsluiting        | Stem van leerling, ouders en school; continuïteit.          | Veiligheid en onderwijsrecht blijven leidend.                                     |
| 46        | Schuldhelp en bestaanszekerheid             | Afhankelijkheidsmacht en begrijpelijke keuzes.              | Basisbehoeften niet gebruiken als drukmiddel.                                     |
| 47        | Jeugdzorg en langdurige contactonderbreking | Ontwikkeling, tijd en gezinsrelaties.                       | Belang en veiligheid van het kind niet reduceren tot relatiebehoud.               |
| 48        | Burgerinitiatief en informele zorg          | Erkenning zonder institutionalisering.                      | Geen toegang tot dossiers of mandaat zonder grondslag.                            |
| 49        | AI en digitale                              | Uitlegbaarheid,                                             | Geen autonome score                                                               |

| Hoofdstuk | Domein                   | Primaire leerwaarde                                   | Toepassingsgrens                                           |
|-----------|--------------------------|-------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|
|           | besluitvorming           | correctie en menselijk oordeel.                       | over legitimiteit of geloofwaardigheid.                    |
| 50        | Federatieve samenwerking | Netwerklegitimiteit en gedeelde verantwoordelijkheid. | Geen onduidelijke bevoegdheid of verborgen centrale macht. |

## Bijlage E - Consultatieformulier

Dit formulier is bedoeld voor publieke en deskundige consultatie. Bijdragen mogen puntsgewijs worden gegeven. Persoonsgegevens en herleidbare casusinformatie zijn niet nodig. Wanneer een persoonlijke ervaring wordt gedeeld, vermeld dan expliciet of deze openbaar, geanonimiseerd of uitsluitend intern mag worden verwerkt.

### E1. Achtergrond van de respondent

**Rol of perspectief (optioneel):**

.....

.....

**Domein of ervaring (optioneel):**

.....

.....

**Openbaarmaking: openbaar / geanonimiseerd / intern vertrouwelijk**

.....

.....

### E2. Begrip en herkenbaarheid

**Welk probleem herkent u?**

.....

.....

**Welke definitie is onduidelijk?**

.....

.....

**Welk bestaand begrip dekt dit onderwerp volgens u beter?**

.....

.....

### E3. Veiligheid en rechten

**Welke risico's ziet u voor slachtoffers, kinderen of afhankelijke personen?**

.....

.....

**Welke harde grens ontbreekt?**

.....

.....

**Kan vrijwilligheid in uw domein werkelijk bestaan?**

#### **E4. Praktische bruikbaarheid**

**Welke vragen zijn bruikbaar?**

.....

.....

**Welke vragen zijn te breed of bureaucratisch?**

.....

.....

**In welke context mag het kompas niet worden toegepast?**

#### **E5. Governance en privacy**

**Zijn rollen en bevoegdheden voldoende duidelijk?**

.....

.....

**Welke gegevens mogen niet worden vastgelegd?**

.....

.....

**Welke vorm van onafhankelijk toezicht is nodig?**

#### **E6. Eindoordeel**

**Advies: GO / Conditional GO / NO-GO voor publieke consultatie of pilot.**

.....

.....

**Voorwaarden of noodzakelijke wijzigingen:**

**Eventuele literatuur, jurisprudentie of praktijkbron:**

.....

.....

**Bijlage F - Bronnen- en literatuurkader****F1. Status van het bronnenkader**

Deze lijst bevat de primaire juridische, filosofische, bestuurskundige en methodologische bronnen waarop verdere bronverantwoording kan worden gebouwd. Voor de definitieve publieke v0.9 worden editiegegevens, paginaverwijzingen, toegankelijkheid van URL's en toepassing per hoofdstuk nogmaals redactioneel gecontroleerd. Interne CIV-CARE-documenten worden via het canonieke documentregister gekoppeld.

| Categorie                   | Bron                                                                 | Relevantie                                                                                                | URL                                                                                                         |
|-----------------------------|----------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Wetgeving en institutioneel | Algemene wet bestuursrecht                                           | Nederlandse wettelijke basis voor zorgvuldigheid, motivering, bezwaar, klacht en bevoegdheidsuitoefening. | <a href="https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537">https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537</a>                 |
| Wetgeving en institutioneel | Jeugdwet                                                             | Context voor gemeentelijke verantwoordelijkheid, jeugdhulp, ouders en jeugdigen.                          | <a href="https://wetten.overheid.nl/BWBR0034925">https://wetten.overheid.nl/BWBR0034925</a>                 |
| Wetgeving en institutioneel | Wet maatschappelijke ondersteuning 2015                              | Context voor zelfredzaamheid, participatie, netwerk en gemeentelijke ondersteuning.                       | <a href="https://wetten.overheid.nl/BWBR0035362">https://wetten.overheid.nl/BWBR0035362</a>                 |
| Wetgeving en institutioneel | Verordening (EU) 2016/679 - Algemene verordening gegevensbescherming | Kader voor doelbinding, dataminimalisatie, transparantie en rechten van betrokkenen.                      | <a href="https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj">https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj</a>   |
| Wetgeving en institutioneel | Verordening (EU) 2024/1689 - Artificial Intelligence Act             | Kader voor menselijk toezicht, transparantie en risicobeheersing bij AI-systemen.                         | <a href="https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj">https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj</a> |
| Mensenrechten               | United Nations -                                                     | Internationaal kader                                                                                      | <a href="https://">https://</a>                                                                             |

| Categorie                    | Bron                                                                                  | Relevantie                                                                                        | URL                                                                                                                                                                                                                                               |
|------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                              | Convention on the Rights of the Child                                                 | voor rechten, participatie en belangen van kinderen.                                              | <a href="http://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child">www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child</a>                                                                      |
| Filosofie                    | Stanford Encyclopedia of Philosophy - Martin Buber                                    | Toelichting op Ik-Jij, Ik-Het en dialogische ontmoeting.                                          | <a href="https://plato.stanford.edu/entries/buber/">https://plato.stanford.edu/entries/buber/</a>                                                                                                                                                 |
| Filosofie                    | Stanford Encyclopedia of Philosophy - Emmanuel Levinas                                | Toelichting op verantwoordelijkheid, kwetsbaarheid en de ander.                                   | <a href="https://plato.stanford.edu/entries/levinas/">https://plato.stanford.edu/entries/levinas/</a>                                                                                                                                             |
| Filosofie                    | Stanford Encyclopedia of Philosophy - Hannah Arendt                                   | Toelichting op pluraliteit, handelen en publieke ruimte.                                          | <a href="https://plato.stanford.edu/entries/arendt/">https://plato.stanford.edu/entries/arendt/</a>                                                                                                                                               |
| Afrikaanse ethiek            | Stanford Encyclopedia of Philosophy - African Ethics                                  | Context voor gemeenschapsdenken, persoon en morele tradities in Afrikaanse filosofie.             | <a href="https://plato.stanford.edu/entries/african-ethics/">https://plato.stanford.edu/entries/african-ethics/</a>                                                                                                                               |
| Gezondheid                   | Huber et al. - How should we define health?                                           | Bron voor dynamische benadering van gezondheid, veerkracht en aanpassing.                         | <a href="https://doi.org/10.1136/bmj.d4163">https://doi.org/10.1136/bmj.d4163</a>                                                                                                                                                                 |
| Herstelrecht                 | United Nations Office on Drugs and Crime - Handbook on Restorative Justice Programmes | Internationaal methodologisch kader voor vrijwilligheid, schade, verantwoordelijkheid en herstel. | <a href="https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/20-01146_Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf">https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/20-01146_Handbook_on_Restorative_Justice_Programmes.pdf</a> |
| Procedurele rechtvaardigheid | Tom R. Tyler - Why People Obey the Law                                                | Klassiek werk over ervaren procedurele rechtvaardigheid en legitimiteit.                          | <a href="https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691126739/why-people-obey-the-law">https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691126739/why-people-obey-the-law</a>                                                                 |
| Relationele autonomie        | Catriona Mackenzie and Natalie Stoljar                                                | Filosofische basis voor autonomie in sociale                                                      | <a href="https://global.oup.com/">https://global.oup.com/</a>                                                                                                                                                                                     |

| Categorie     | Bron                                  | Relevantie                                                            | URL                                                                                                                                                                                         |
|---------------|---------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|               | (eds.) - Relational Autonomy          | relaties en machtsstructuren.                                         | <a href="https://academic/product/relational-autonomy-9780195123336">academic/product/relational-autonomy-9780195123336</a>                                                                 |
| Systeemdenken | Peter M. Senge - The Fifth Discipline | Toepassing van systeemdenken, terugkoppeling en lerende organisaties. | <a href="https://www.penguinrandomhouse.com/books/163984/the-fifth-discipline-by-peter-m-senge/">https://www.penguinrandomhouse.com/books/163984/the-fifth-discipline-by-peter-m-senge/</a> |

## F2. Interne CIV-CARE-bronnen

- Governance-handboek CIV-CARE v1.0 en geaccordeerde versie-updates.
- Rollenreglement en Formeel Rollenreglement CIV-CARE v1.0.
- Bijlage I - Rechten- en Batchesmatrix per Rol.
- Bijlage II - Rechtenmatrix per Batch.
- Position Paper Gebruikswijzer.
- HPP003 en SHPP003-01 tot en met 08 - Herstelreeks.
- HPP004 en beschikbare SHPP004-papers - Vertrouwenspoor.
- HPP005 en SHPP005-01 tot en met 08 - Shared Decision Making.
- Relevante position papers uit het P001-Escalatiespoor.
- Kandidaat-position paper Dader-/Slachtofferpositionering v0.2.

Voor de publieke versie worden deze bronnen gekoppeld via hun canonieke document-ID, actuele versie, publicatiedatum en kennisbibliotheek-URL. Een bestandsnaam zonder versie of document-ID is onvoldoende als duurzame referentie.

## Bijlage G - Versie-, wijzigings- en besluitregister

### G1. Wijzigingscategorien

| Code | Categorie     | Voorbeeld                            | Vereiste review                           |
|------|---------------|--------------------------------------|-------------------------------------------|
| ED   | Redactioneel  | Spelling, leesbaarheid, opmaak.      | Redactie.                                 |
| BR   | Broncorrectie | URL, editie, paginaverwijzing.       | Redactie en broncontrole.                 |
| IN   | Inhoudelijk   | Definitie of argumentatie gewijzigd. | Inhoudelijke reviewer en dependencycheck. |
| GV   | Governance    | Rol, bevoegdheid,                    | Governance en                             |

| Code | Categorie        | Voorbeeld                                     | Vereiste review                            |
|------|------------------|-----------------------------------------------|--------------------------------------------|
|      |                  | status of besluitroute.                       | bestuur.                                   |
| PR   | Privacy/techniek | Gegevensveld, toegang of softwarewerking.     | Privacy en technisch beheer.               |
| SV   | Veiligheid       | Slachtofferwaarborg of uitsluitingscriterium. | Veiligheidsdeskundige en Waardencommissie. |

## G2. Minimale wijzigingsregistratie

- unieke wijzigingscode;
- datum en auteur;
- oude en nieuwe formulering of duidelijke samenvatting;
- reden en bron;
- geraakte dependencies;
- reviewers en besluit;
- ingangsversie;
- eventuele overgangsmaatregel;

## G3. Besluitregister

| Besluit           | Bevoegde rol                                   | Minimale inhoud                                              |
|-------------------|------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|
| Publicatie RC1    | Projectverantwoordelijke en redactie           | Status, broncontrole, toegankelijkheid en distributie.       |
| Openbare v0.9     | Bestuur of formeel gemandateerde publicatierol | Consultatiedoel, periode, privacy en documentregistratie.    |
| Pilot             | Bestuur na governanceadvies                    | Scope, rollen, uitsluitingscriteria, audit en stopscenario.  |
| Vaststelling v1.0 | Bestuur volgens governance                     | Normatieve werking, dependencies, training en implementatie. |
| Intrekking        | Bestuur                                        | Reden, gevolgen, archivering en communicatie.                |

## Bijlage H - Pre-publicatiecontrole en citeerinstructie

### H1. Inhoudelijke controle

- Alle hoofdstukken en bijlagen zijn aanwezig en genummerd.
- Definities zijn onderling consistent.
- Geen passage suggereert zelfstandige juridische of veiligheidswerking.
- Slachtoffer-, kinder- en minderheidswaarborgen zijn herkenbaar.
- Casuïstiek is als samengesteld of fictief aangeduid.
- Open vragen en beperkingen zijn niet als bewezen conclusies geformuleerd.

### H2. Bronnen- en referentiecontrole

- Iedere externe bron heeft auteur of instelling, titel, jaar of versie en werkende URL.
- Primaire wet- en regelgeving wordt via officiële bronnen gekoppeld.
- Interne documenten hebben canonieke document-ID en actuele versie.
- Citaten en parafrases zijn gecontroleerd op juistheid en context.
- Literatuurlijst en verwijzingen in de tekst zijn onderling consistent.

### H3. Governance- en privacycontrole

- Status v0.9-RC1 of v0.9 is zichtbaar op cover, metadata en downloadpagina.
- Geen nieuwe rol, batch, autorisatie of bevoegdheid ontstaat impliciet.
- Document- en dependencyregister zijn bijgewerkt.
- Publicatie bevat geen onnodige persoonsgegevens.
- Samengestelde casuïstiek is niet herleidbaar tot concrete personen.
- De consultatieroute bevat privacy- en openbaarheidskeuzes.

### H4. Toegankelijkheid en publicatievorm

- Koppenstructuur is logisch en navigeerbaar.
- Tabellen hebben herkenbare koprijen en leesbare kolombreedtes.
- Kleur is niet de enige drager van betekenis.
- Document is gecontroleerd op afbreking, overlap en lege pagina's.
- PDF bevat selecteerbare tekst, bladwijzers en waar mogelijk metadata.
- Websitepresentatie bevat een toegankelijke documentviewer en directe downloadlink.

### H5. Citeerinstructie

Aanbevolen korte verwijzing:

Groenheide, A. (2026). PP-REL-001 - Ubuntu-relatiekompas en relationele legitimiteit. Discussion Paper v0.9-RC1. Stichting De Kamer van Sociale Waarden, CIV-CARE P001.

Aanbevolen verwijzing naar een specifieke passage:

Groenheide, A. (2026), PP-REL-001, v0.9-RC1, hoofdstuk [nummer], paragraaf [nummer].

Na publicatie wordt aan de verwijzing de canonieke kennisbibliotheek-URL toegevoegd. Bij latere versies moet altijd de geraadpleegde versie worden genoemd.

### H6. Formele slotverklaring

*PP-REL-001 v0.9-RC1 is een niet-bindende release candidate voor publieke consultatie. Het document schept geen wettelijke bevoegdheid, diagnose, veiligheidsbesluit, bewijsfunctie, persoonsclassificatie of verplichting tot herstel. Eventuele toepassing buiten reflectie en consultatie vereist een afzonderlijk, controleerbaar governancebesluit.*

## H7. Ondertekening en publicatiebesluit

Auteur:

Alexander Groenheide

Voorzitter Stichting De Kamer van Sociale Waarden

Datum inhoudelijke afronding Fase A: 25 juli 2026

Handtekening auteur:

---

Publicatiebesluit / besluitnummer:

---

Bevoegde rol en datum:

## Redactionele bouwstatus na Fase A

Met deze aanvulling is de inhoudelijke Fase A afgerond. Het masterdocument bevat nu de volledige conceptuele grondslag, toepassingscasuïstiek, governancearchitectuur, pilotvoorwaarden, consultatiemethode, onderzoeksagenda en publicatiebijlagen.

De volgende stap is geen inhoudelijke verkorting, maar een pre-publicatiefase: bronverificatie, canonieke documentregistratie, visuele eindredactie, PDF- en Markdownproductie, metadata en voorbereiding van het begeleidende blogbericht. Alle bestaande tekst blijft daarbij de bron en mag alleen via geregistreerd versiebeheer inhoudelijk worden gewijzigd.